

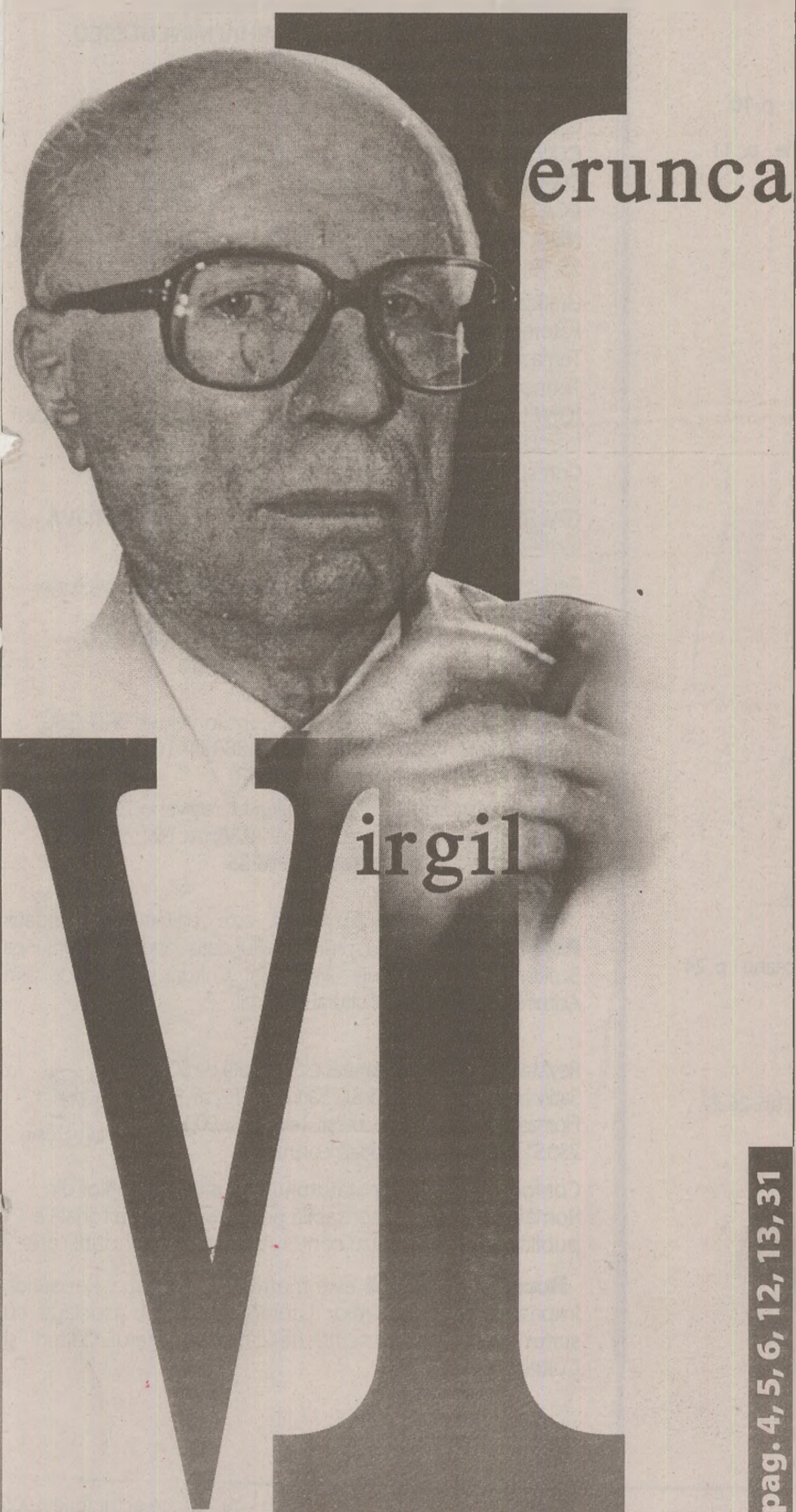
România literară

40

SALA DE
LECTURĂ

6 octombrie 2006 (Anul XXXIX)

in memoriam

Tabletă de Nicolae Manolescu

Amintiri

Mulți regretă la moartea lui Virgil Ierunca dispariția unei mari personalități a exilului românesc, una din vocile cele mai ascultate de la radio „Europa liberă” din ultimele trei decenii de comunism. În ce mă privește, am și motive de ordin personal să deplîng pierderea unui prieten, pe care îl simt de neînlocuit. După cum a remarcat el însuși mai demult, sînt astăzi probabil cel mai vechi prieten în viață al lui și al Monicăi Lovinescu.

Ne-am cunoscut în 1967, cînd mă aflam prima oară la Paris. Am descoperit atunci că fusese elevul mamei mele la Rm. Vâlcea, în anii '30. Ne-am descoperit și alte cunoștințe comune. Una era Pompilia Eliade, profesoara lui de franceză din ultima clasă de liceu, prin 1937-1938, care-mi va da și mie lecții particulare, un deceniu și jumătate mai tîrziu. Ne-am amintit amîndoi de bătrîna casă fără etaj a Pompiliei, într-o curte lungă, de la marginea orașului, în care ne întîmpina de fiecare dată un cocoș agresiv, de care ne apăram cu caietul de școală. Desigur, cocoșul meu trebuie să fi fost vreun strănepot al cocoșului lui, doar gena ciugulitului de intelectuali fiind aceeași. I-am povestit că, deși Pompilia fusese înmormîntată la București, unde a murit prin anii '60, crucea ei a apărut, pusă nu se știe de ce și de către cine, în locul de veci al familiei mele din cimitirul orașului. O altă cunoștință era Luc Bădescu, exilat și el la Paris. Cînd ne-am întîlnit, în trei, Virgil, Luc și cu mine, la o gură de metrou, Luc mi-a spus, cu un umor profund emoționat, că mama și tatăl meu, profesori la aceeași școală cu el, îl conduseseră la gară, la plecarea din țară, în octombrie 1939, unde eram și eu, într-un fel, prezent. Mama mă purta în pîntec de opt luni. Revederea așa-zicînd avea loc după douăzeci și opt de ani.

În deceniile care au urmat, am fost nelipsit din casa lui Virgil Ierunca și a Monicăi Lovinescu. Mulți scriitori din țară își făcuseră obiceiul de a-i vizita, unii din respect, alții din motive pe care nu le puteau mărturisi, folosind cîteodată ca pretext cunoștința cu mine. Alături de N. Steinhardt, care coresponda cu Virgil și cu Monica, și de foarte puțini alții, nu făcusem niciodată un secret din faptul că-i frecventam. Prin 1968, la curiozitatea profesională a unui ofițer de securitate din Cîmpina, m-am autodenunțat de bună voie, fără să-mi dau seama atunci, ce e drept, de consecințele teribilismului meu, care au constatat în fapt că, în alte ocazii cînd am solicitat pașaport, chiar dacă au mai existat tentative de contactare, nimeni nu m-a mai întrebat dacă mă văd cu faimoșii comentatori de la radio „Europa liberă”. Erau întrebări în schimb alții, din jurul meu. Unii mă puneau în gardă. Spre a preveni infiltrarea unor răuvoitori, m-am înțeles cu Virgil și cu Monica asupra unui cod: dacă vizitatorul le cerea din parte-mi o antologie din Baudelaire, era semn că eu îl trimiseseam, dacă nu, nu, orice ar fi pretins vizitatorul. La un moment dat, cînd antologiile din Baudelaire nu mai încăpeau în rafturi, l-am întrebat pe Virgil de ce nu se mulțumește să ia act de faptul că mesagerul era un om corect, fără a-l mai încărca de tomuri îndeobște groase. „Ca să nu știe nici el că e un simplu cod”, mi-a explicat Virgil. Căpătase o anume experiență în întîlnirile cu „clandestinii”, cum îi botezase. Ducea prevederea atît de departe, încît, într-un rînd, a refuzat să-mi dezvăluie numele „clandestinului”, deși chiar eu i-l recomandasem și stabilisem locul și ora întrevederii. Totul, firește, spre a-i proteja pe cei din țară cu care se întîlnea.

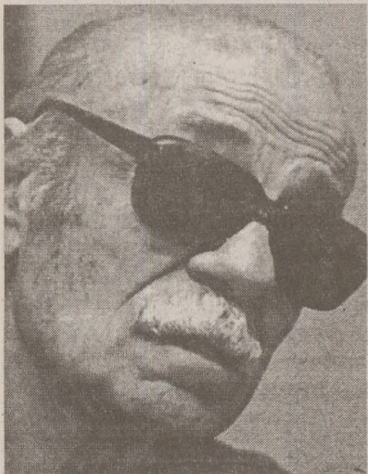
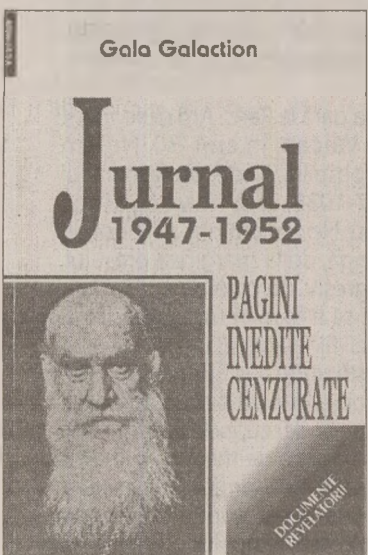
Virgil Ierunca era, cînd l-am cunoscut și pînă la moarte, un bărbat serios, elegant, cu o anume distincție și politețe de modă veche (mi-a spus mereu *dumneata*, deși eu îl tutuiam demult). Avea o gîndire limpede de filosof raționalist. I-a plăcut totdeauna mai mult să aibă de-a face cu ideile decît cu ficțiunile literare. Era un meloman incomparabil. La el am ascultat mereu cea mai bună muzică. Avea o instalație profesională pe care i-o invidiau mulți. Colecția lui de discuri și apoi de c.d.-uri este enormă. Ttreptat, cărțile din rafturi au fost înlocuite cu c.d.-uri, în vremea din urmă, pe care și-o petrecea mai mult ascultînd muzică decît citînd. Știa toate noutățile. Mergea săptămînal la FNAC ca să cumpere ce mai apăruse, multe piese în dublu exemplar, ca să mi le dăruiască atunci cînd ne vedeam. După 1983, ne-am văzut de zeci de ori. Cînd am candidat la președinție, în 1996, mesajul de susținere al Monicăi și al lui Virgil, înregistrat, a fost auzit de mulți, aici, în țară.

(continuare în pag. 3)

s u m a r

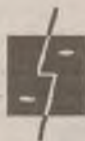
- Cu patalama...** de Barbu Cioculescu - p. 3
- CONTRAFORT** de Mircea Mihăieș - p. 4
La moartea lui Virgil Ierunca
- LECTURI LA ZI** de Tudorel Urian - p. 5
„Kierkegaard pe muzică? Nu cred!”
- REAȚII IMEDIATE** de Alex. Ștefănescu - p. 6
Purtător de cuvânt al celor care nu aveau voie să vorbească
- LECTURI LA ZI** de Cosmin Ciotloș - p. 7
Antologii sub acoperire
- Poeme** de Mircea Cau - p. 8
- PLECÎND DE LA CĂRȚI** de Mihai Zamfir - p. 9
O literatură „medie”
- CERȘETORUL DE CAFEA** de Emil Brumaru - p. 9
- Între amăgire și dezamăgire** de Al. Săndulescu - p. 10
- CARTEA ROMÂNEASCĂ** de Daniel Cristea-Enache - p. 11
Un altfel de roman
- SEMN DE CARTE** de Gheorghe Grigurcu - p. 12
Tablou de epocă (II)
- Între tăcere și absență** de Doina Jela - p. 13
- PREPELEAC** de Constantin Țoiu - p. 14
- PĂCATELE LIMBII** de Rodica Zafiu - p. 14
- CRONICA IDEILOR** de Sorin Lavric - p. 15
Fatalitatea capitalismului
- Pagini de probă** de Constanța Buzea
Creștetul ghețarului - pp. 16-17
- Recuperări** de Nicolae Constantinescu - p. 18
- Minuni vietnameze. De la Ha Noi la Ha Long** de Horia Gârbea - p. 19
- Mircea Scarlat și posteritatea lui Creangă** de Constantin Coroiu - p. 20
- Gol de carte** de Ioan Lăcustă - p. 20
- CRONICA OPTIMISTEI** de Ioana Pârvulescu - p. 21
Simplu elogiu al cărții
- DANS** de Liana Tugearu - p. 22
Polemici cordiale
- CRONICA FILMULUI** de Alexandra Olivotto - p. 23
Vaslui ⇄ Elsinore
- Melomanii și muzicile lor narative** de Liviu Dănceanu - p. 24
- CRONICA PLASTICĂ** de Pavel Șușară - p. 25
Portretul unui alexandrin: Vasile Kazar
- Teressia Mora: Toate zilele**
Prezentare și traducere de Ana Hagiu Mureșanu - pp. 26-27
- Sabatizând** de Ruxandra Cesereanu - p. 28
- MERIDIANE** - p. 29
- POST-RESTANT** de Constanța Buzea - p. 30
- PRIN ANTICARIATE** de Simona Vasîlache - p. 30
Într-un colț de țară veche
- LA MICROSCOP** de Cristian Teodorescu - p. 31
- CRONICA TV** de Dumitru Hurubă - p. 31
- OCHIUL MAGIC** - p. 32

România literară®

Director :

NICOLAE MANOLESCU

Revistă editată
cu sprijinul
Fundației
ANONIMUL

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU

Redactori asociați: **IOANA PÂRVULESCU,**
CRISTIAN TEODORESCU

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 1, 2, 8, 16, 17, 26, 27, 30, 31)

SIMONA GALAȚCHI (pag. 3, 6, 9, 10, 11, 14, 23, 32)

ECATERINA IONESCU

NINA PRUTEANU (pag. 4, 5, 7, 12, 13, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 24,
25, 28, 29).

Grafica: **MIHAELA ȘCHIOPU**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Virgil Ierunca și Monica Lovinescu*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER**
(Germania),

GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ**
(Cehia)

Redacția: Fundația **România literară**, Calea Victoriei
133, sector 1, cod 010071, București.

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, CORNELIU IONESCU,**
MIRONA LAUDĂ, GHEORGHE VLĂDAN

Cont în lei: BRD-GSG agenția Șincai,
RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG
Agenția Șincai RO87BRD441SV59488974410 (USD),
RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romlit@romlit.ro; romania_literara@yahoo.com

http://www.romlit.ro; tel.: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprimat la **S.C. ANA-MARIA PRESS**

Revista **România literară** este editată de Fundația
România literară cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea
Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor prin
Administrația Fondului Cultural Național.

Revista **România literară** este editată de SC
Satiricon SRL, sub licență. S.C. Satiricon SRL, str. Școala
Floreasca nr. 3 sect. 1 București. Tel. 231.35.00, Fax.
230.51.07, E-mail: office@satiricon.ro

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din
România nu este responsabilă pentru politica editorială a
publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor,
Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu
statut juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și
Cultelor.

ISSN 1220-6318

actualitatea

Cu patalamaua...

Când, la examenul de bacalaureat, examinatorul l-a invitat pe candidat să enumere șirurile de munți ai patriei, acesta a ripostat, cu candoare: „de la nord la sud sau de la sud la nord?”. Efectul, deși nestudiat, s-a văzut la notă.

Dacă, tot așa, ne punem întrebarea unde începe și unde sfârșește Europa, o precizare se impune, privind punctul de reper. Un bărbat ilustru care a călătorit cu decenii în urmă în România, dar căruia abia în una din săptămânile trecute i s-a dezvelit statuia în Capitală, generalul Charles de Gaulle, vedea Europa întinzându-se de la Atlantic în Urali, o cuprinzătoare formulă cu dublu conținut, geografic și geopolitic.

Europa primului deceniu al celui de al treilea mileniu sau, dacă ne mângâie o boare de pedanterie, aceea de la întâi ianuarie 2007 începe la Atlantic și se termină la Marea Neagră. Sunt, ce-i drept, și câțiva mari inițiați care, înștiințați că podișul carpatin a fost, prin multe milenii, leagănul civilizației europene, inversează formula, începând Europa de la Marea Neagră către țărmurile Oceanului Atlantic. Este de presupus că, și în această viziune, Europa rămâne aceeași – ultima peninsula a marii Asii. Problema este a mersului acelor de ceasornic.

Având a mistui România și Bulgaria, la scurtă vreme istorică după ce a absorbit alte multe state central și nord-europene, Uniunea Europeană pretinde o perioadă digestivă de mai mulți ani, foamea ei de spațiu fiind, deocamdată, saturată. Dl. Schumann, strămoșul actualei Uniuni Europene, ar fi cu siguranță uimit aflând, în etericele ținuturi în care spiritul său ager planează, de cei mai noi componenți ai partidei. Încă mai uimiți, stupefiați chiar, ar fi acei nenumărabili conaționali ai noștri care, trecând în veșnicie sub comunism, nu mai sperau în căderea acestuia, presupunând doar că, prin lucrarea timpului, regimul va căpăta o față umană. N-au bănuț, sărmanii, că-și dau duhul într-o societate mai bătrână decât cei mai bătrâni dintre ei, lovită de un Alzheimer galopant. De parcă la ordinele unui consiliu de administrație!

Prima consecință a trecerii noastre, cu arme și cu bagaje, în Uniunea Europeană de 27 de membri (la 33 se va oprî, oarecum magic) va fi încetarea bruscă și definitivă a penibilei discuții, ce iarăși pare fără sfârșit, dacă suntem sau nu europeni. Polemică purtată în termeni nervoși, dând la iveală vechi, persistente, zdrențăroase complexe. Nu se mai pune problema în ce măsură merităm a fi primiți în aristocratica, bogata, rezervata Uniune. Se va

accepta ipoteza că am fost admiși din motive politice și puțini sunt aceia care sesizează imensul ridicol al acestei supoziții.

Un grăunte de ridicol pudrează și insistența cu care factorul dirigenț al țării bagă sub nasul Occidentului chestiunea Mării Negre, veche de pe când Miletul își trimitea coloniștii către malul dobrogean. Și într-un mapamond presărat cu vulcani politici ori în plină erupție, ori gata să explodeze. Nu e mai puțin adevărat, însă, că, deocamdată, noi suntem deținătorii acestei cărți de joc. Când Europa va ajunge la Vladivostok, ne vom mândri a-i fi în miez – și de foarte multă vreme.

Va fi, oare, noua dignitate a României, poftită în saloanele clubului la ale cărui uși suspina, norocul celor ce tocmai se nasc în urbele și satele patriei? Vor duce aceștia, pe ambele brațe, odată ajunși la maturitate, bărbați și femei, beneficiile incluse în noua situație? Consecutiv, va avea loc, uluind lumea, un miracol românesc? Care să ne readucă acasă două-trei milioane de conaționali muncind în afară, atrăgând tot atâția imigranți din exterior, de toate culorile și limbile, decizi să-și împlinescă destinul în cea mai prosperă societate? Și de n ori mai mulți turiști pavând largile noastre autostrăzi, excelent asfaltatele drumuri naționale, pitoreștile cărări, tainicile poteci cu bancnote foșnind de zerouri? Vor dezerta plaja de la Copacabana și Saint-Tropez, perspectiva din Nissa, locanțele tailandez, susurul izvoarelor hawaiene pentru un locșor pe cearceaf, la Vama Veche? Vor aduce la domiciliu, la Rotterdam, Sidney, Boston, doldora de inubliabile amintiri, o trișcă, un caval, ulcele și – de ce nu? – câte un buciom, achiziționat în greutatea lui în aur?

Jumătate din turiștii americani vor pleca cu o soție româncă, jumătate din turiștii olandeze cu un amant moldo-valah? Se va turna în paharul de cleștar al celui mai rafinat franțuz vinul podgoriilor noastre, din negre butelii? Vor cumpăra mașinile noastre de lux, produsele electronice de a cincea generație, cele mai sofisticate mode exclusiv de la București? Vor infuleca zemoase felii de pepenoaice naționale, în tiplă pastrate, vestitele

pere, incomparabilele tomate, ștergându-și buzele cu șervețele românești?

Se vor bate brokerii din toată lumea pe acțiunile dâmbovițene ale celor mai recent privatizate întreprinderi? Al căror curs va influența bursele lumii? Și oriunde ne vom găsi, întrebând pe românește, în necunoașterea altei limbi, ni se va răspunde spontan pe românește, cu scuzabile accente? Cazinourile din Monte Carlo și Las Vegas își vor închide porțile, distruse de concurența celor de pe Valea Prahovei? Precum, neapărat, orice echipă de fotbal de la jumătatea clasamentului va învinge la scor cea mai bună formație braziliană, ușurând domnului Becali drumul către președinția României!

Sau vor trece anii și prunții zilelor noastre, temeinic instalați în fruntea afacerilor, vor soarbe râurile de lapte, pâraiele de miere din import? Vorbitori ai limbii materne, cu oarecare relativism, ai limbii engleze la perfecție, ai celei franceze – din politete, nu vor munci peste șaisprezece ore pe zi și încă șase pe noapte, făcându-și, desigur, timp să asculte amintirile bunicilor, la mobil. Bunici care, fie zaharișiți, fie murați, le vor istorisi pentru a suta oară, dar de fiecare dată cu sensibile modificări, cum a fost cu Securitatea, turnătorii, cei scuzabili și cei nu, prin ce necazuri au trecut în timpul tranziției și cu câtă amarăciune au așteptat primirea în Europa.

Din Singapore, Beijing, din Kazahstan sau Valparaiso, nepoții vor comanda, tot prin celular, camera de hotel la Ploiești, la București, devenit port la mare, în urma reluării unui vechi proiect. În port, la Cotroceni sau în Rahova, vor acosta pântecoase vase chinezești, descărcând toate mărfurile de care avem nevoie – la prețuri rezonabile. La Summit-ul anglofoniei, președintele României, excelent vorbitor de limbă chineză, va rosti, cu dificultate, câteva fraze de bun sosit - în engleză. Sau, poate, va fi altfel...

Firește, o vom duce binișor/bine, într-o Europă care tot monotorizându-ne va sfârși prin a se români. Într-o Uniune Europeană funcționând ritmic, precum bătăile inimii, conform unei Constituții unanim votate și cu strictete respectată, căci răspunzând tuturor cerințelor. Iar urmașii noștri, descălecând în metropole cu veche tradiție culturală, le vor vizita catedralele, vor intra în librării, unde vor admira rafturile pline de traduceri din literatura română, romane, eseuri, ba chiar și plachete de versuri. Acum, că suntem în posesia patalamalei, avem și dreptul la visuri frumoase. La urma urmei, nu începe și nu sfârșește Europa la noi?

Barbu CIOCULESCU

In memoriam

Amintiri

(urmare din pag. 1)

Activitatea literară a lui Virgil Ierunca e întinsă și originală. A fost, în anii '40, în România, unul din rarii oameni de stînga din convingere, nu din oportunism. Singura referință publică la cel de atunci, în timpul comunismului, rămîne aceea a lui M. Preda din *Viața ca o pradă*. Eu însumi i-am menționat numele în cursul meu de la Universitate din anii '80, cînd le-am vorbit studenților despre „crizism”, problemă și termen lanșați de el într-o ultimă polemică reală, înainte de campanile realist-socialiste, în care poziția lui Ierunca este pînă astăzi rău cunoscută, el fiind atunci contra ideii că noua ordine provoacă o criză a literaturii. Cum însă Ierunca a devenit, în exil sub presiunea ororilor comuniste, un om de dreapta, influențat de gînditori liberali ca Popper, Hayek, R. Aron ori François Revel, unii au crezut că polemistul din 1946 gîndea la fel. I-am citit, cîțiva ani după apariția ei în 1963, culegerea de articole intitulată *Românește*, i-am ascultat absolut toate comentariile radiofonice, am discutat cu el cartea despre Pitești, și nu mă sfiesc să observ că puține alte condeie critice s-au dovedit în lunga mea carieră de cititor mai oneste și mai adevărate decît ale lui Virgil Ierunca. Inițiativele lui publicistice au fost mereu remarcabile. A vorbit ani la rînd la radio, odată pe săptămîină, despre cărți cenzurate ori intruabile în România comunistă. A întocmit periodic celebrele sale „liste ale rușinii” pe care i-a trecut pe toți scriitorii români care se făceau de rîs elogiind comunismul, pe Dej ori pe Ceaușescu. (În paratență fie spus, ele i-ar folosi ministrului actual al Culturii, dacă tot dorește să-i știe pe zelatorii cultului personalității dintre scriitori). În fine, în 1974, cînd Ceaușescu a redus drastic tirajele și numărul de pagini ale publicațiilor culturale, a început la „Europa liberă” o emisiune specială de *Revista revistelor culturale*, profitînd de faptul că îi parveneau mult mai multe decît nouă, aici, în țară. Ideea i-am dat-o eu, cînd m-am întîlnit cu el și cu Noel Bernard în Germania, unde venise special, eu neavînd și viză franceză ca să pot merge la Paris. A pus ideea imediat în aplicare, scurtcircuitînd informația oficială de la București.

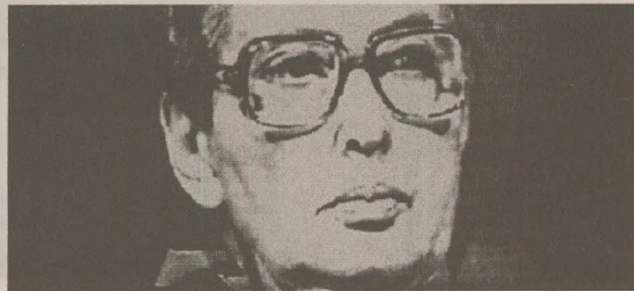
Impreună cu Monica Lovinescu

Ne-am regăsit mai mereu de aceeași parte a baricadei și după 1989, cînd Virgil și Monica au revenit, după decenii, în România. Disputele noastre au fost totdeauna cordiale. Ne apropiam mult mai multe decît ne despărțeau. Prietenii adevărați nu se trădează niciodată.

Am căutat, vinerea trecută cînd am primit știrea morții lui Virgil, o fotografie a lui pe care o am de ceva vreme. L-am revăzut exact așa cum memoria mea l-a fixat. Am trăit, privindu-i chipul grav și melancolic, un sentiment de tristețe sfîșietoare, cum nu mi s-a mai întîmplat de la moartea tatălui meu.

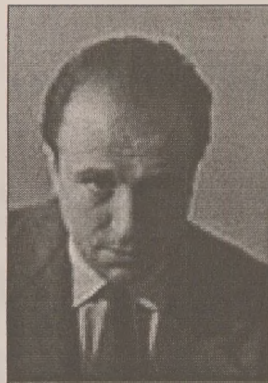
Nicolae MANOLESCU

in memoriam

La moartea lui Virgil Ierunca

Pentru cei care știu cine-a fost Virgil Ierunca, acest articol este cu siguranță inutil. El nu poate fi decât o palidă recapitulare a unor lucruri ce făceau parte din porția de anticorpi a românilor sufocați de propaganda comunistă. Pentru cei care n-au prins extraordinarele sale emisiuni de la „Europa Liberă“, articolul va părea de asemenea inutil. Într-adevăr, cum să explici cuiva care nu aștepta cu înfrigurare emisiunea sa de fiecare săptămână – „Povestea vorbeii“ –, precum și cronica literară din cadrul „Actualității românești“ ce efect aveau asupra ascultătorilor cuvintele sale. Bursa valorilor culturale – așa cum era și cât funcționa în ultimele decenii ale comunismului – a fost puternic marcată de viziunea acestui bărbat distins, a cărui splendidă limbă românească suna minunat într-o epocă în care demonismul comunist reușise să pervertească – transformând-o într-un lătrat sinistru – până și dulceața rostirii.

Comentariile literare și culturale ale lui Virgil Ierunca nu erau, însă, decât ochiul unor cercuri concentrice din ce în ce mai largi, pe măsură ce șurubul represiunii comuniste se strângea. De la cronicile de carte – îndeosebi de poezie –, emisiunile lui Virgil Ierunca au virat, devenind veritabile tribune ale dizidenței est-europene, iar atunci când a fost posibil, chiar ale dizidenței românești. Cărțile lui Paul Goma, scrise în țară sau în exil, au fost transformate în foiletoanele radiofonice gândite în cadrul unei strategii etice mai largi. Textele lui Dorin Tudoran, Mircea Dinescu, Dan Petrescu, Liviu Cangeopol și ale celorlalți oameni curajoși, au intrat în conștiința românilor exclusiv prin emisiunile lui Virgil Ierunca și ale Monicăi Lovinescu.

Într-o țară în care opoziția fusese demult călcată în picioare, vocea câtorva oameni adunați în jurul unui microfon reușea să echilibreze măcar sufletele, dacă nu situația economică dezastruoasă. Anti-comunismul ferm al acestui intelectual ce venea el însuși din direcția stângii a constituit un model de verticalitate, creând puncte de lumină în mizerabilismul compact al bolșevismului românesc. A fi menționat în emisiunile Monicăi Lovinescu și ale lui Virgil Ierunca era cel mai înalt certificat de valoare estetică, dar și de valabilitate morală. În ce mă privește, am scris ani în șir cu gândul că rândurile mele vor ajunge, într-o formă sau alta, sub privirile lor și mi-era teamă să nu fiu taxat drept complice al regimului. Virgil Ierunca și Monica Lovinescu au jucat – nu doar pentru mine – rolul unor beneficii cenzori, așa cum l-au jucat și măestrul meu, Livius Ciocârlie, Șerban Foartă, Cornel Ungureanu sau Marcel Corniș-Pop. Cum puteai să fii un ticălos, când știai că o simplă privire ironică a lui Livius Ciocârlie te putea anula pe vecie? Cum să semnezi texte cu Ceaușescu, dacă exista posibilitatea ca ele să fie citite, cu inimitabilă ironie mușcătoare, de către Virgil Ierunca, la microfonul „Europei Libere“?!

La tipărirea în volum, s-a văzut că analizele dedicate poeziei românești îl plasează pe poziții înalte în ierarhia criticilor literari de la noi. Nu doar memorialistul, maestrul nuanțării etice sau polemistul și-au asigurat un loc în istoria culturii române, ci și subtilul degustător de poezie. Felul în care a știut să pună în lumină creațiile poezilor afirmați îndeobște după 1965 sau intuiția că prin generația '80 a avut loc o veritabilă schimbare de paradigmă în literatura română contemporană au constituit atuuri de care a ținut seama nu doar gustul public, ci și cenzura.

Poate că n-ar fi momentul, acum, când calitățile excepționale ale omului și intelectualului merită readuse în atenția cititorilor, să vorbim de atacurile la care, decenii în șir, Virgil Ierunca, alături de Monica Lovinescu, au fost supuși. Campaniile Securității, care nu s-au rezumat doar la polemici prin publicațiile perfect aservite dictaturii, precum „Săptămâna“ și „Lucașfăruș“, au mers până la intimidarea fizică și încercarea de asasinat. Toate aceste lucruri erau atent amorsate de zbirii securiști care, prin cozile lor de topor, aveau rolul să pregătească psihologic lumea pentru anihilarea celor două personaje în care vedeau dușmanii absoluți.

Nici unul din articolele mizerabile scrise, de-a lungul vremii, de Artur Silvestri, Constantin Sorescu, de Corneliu Vadim Tudor, de Eugen Barbu, de ideologii protoconismului de la revista „Lucașfăruș“ nu-mi sună atât de sinistru precum un text al lui Dinu Săraru. Profitând de faptul că era un familiar al lumii din care provenea exilatul de la Paris (Virgil Ierunca se născuse la Lădești, în Vâlcea), fostul politruc comite una din cele mai respingătoare delațiuni pe care mi-a fost dat s-o citesc într-o epocă în care tumătoră era la putere. Textul cu pricina, în care ura și resentimentul se îngemănau într-o pastă rău mirositoare, încerca să-i transforme pe Monica Lovinescu și Virgil Ierunca într-un soi de paria ce trăiau în mizerie fizică și morală, într-un Paris în care, în viziunea lui Săraru, se acumulaseră toate ororile universului.

Am menționat acest episod – jalnic în primitivismul său – pentru a sugera cu cine se lupta, în primul rând, Virgil Ierunca. Bătăliile duse de la microfonul „Europei Libere“ aveau de înfruntat un inamic lipsit de scrupule, perfect organizat și gata să pună la bătaie orice mijloace pentru a-și înfunda adversarii. Propaganda prin presa de partid (inclusiv

cea culturală) n-a reușit, în câteva decenii de sunete guturale emise de indivizi de teapa lui Săraru, să cîntească măcar cu un micron enormul prestigiu de care se bucurau redactorii și realizatorii de emisiuni de la „Europa Liberă“.

Virgil Ierunca avea de partea lui un lucru fragil, dar de-o imensă forță de convingere: adevărul. Cu un astfel de aliat, asediul asupra societății bazate exclusiv pe minciună și fățarnicie nu avea cum să nu se încheie triumfător. Când, la primele alegeri de după 1990, de la Uniunea Scriitorilor, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca au fost primiți triumfal, au primit dovada vie că sacrificarea unor cariere ce-ar fi putut fi strălucite în cultura franceză n-a fost fără noimă. Ca mulți dintre cei pentru care vocile mitologice căpătau pentru prima oară înfățișare corporală, am avut senzația nesperatei regăsiri, a concordanței desăvârșite între ceea ce exprima gravitatea radiofonică și realitatea lor fizică plină de noblețe. Am înțeles atunci că doar niște oameni puternici, care-și asumaseră, până la ultima fibră, destinul propriu ca destin al unei culturi, puteau să aibă o influență atât de persistentă asupra unui număr atât de mare de oameni.

Polemistul de forță a fost dublat, la Virgil Ierunca, de personajul de-o infinită delicatețe. Când și-a publicat, în 1994, o selecție din textele sarcastic-ironice, a făcut-o explicându-și demersul în termenii unei înalte pedagogii – de care ducem atât de multă lipsă: „Aceste pagini [...] oscilează aparent între polemică și pamflet. Aparent – zic – deoarece polemica implică idei, iar pamfletul, printre altele, un estetism situat. Or, ideile au cedat locul unei urgențe: aceea de a nu lăsa fără ecou (în exil, fiindcă în țară era cu neputință) asaltul de ideologeme triviale dat de activiștii partidului comunist împotriva realului. [...] Cu încăpățănare demodat, nu e o frivolitate să-(mi) amintesc deci de câțiva dintre cei care în câmpul minat al totalitarismului au făcut din minciună un destin, din nerușinare o profesie sau din complezență o scuza pioasă“.

Îi datorăm lui Virgil Ierunca măcar obligația de-a reciti din când în când astfel de rânduri.

Mircea MIHĂIEȘ

ROMTELECOM prezintă

hp invent SEC DE MURFATLAR

ANONIMUL

Festivalul Internațional de Film Independent

RETROSPECTIVA 2006
CINEMA STUDIO, 06 - 08 octombrie 2006
Intrarea libera pentru elevi si studenti
in limita locurilor disponibile

Delta Dunării - Sfântu Gheorghe
ediția a III-a
14 - 19 august 2006

URUSUS JW MARRIOTT BUCHAREST GRAND HOTEL INTERAMERICAN grafică și tipar

24-FUN VIVA! DILEMAVECHE RE-PUBLIK Evenimentul

REALTATEA TVR

FUNDATIA ANONIMUL

ipar executat de Grafica si Tipar foto: Mihaela Marin

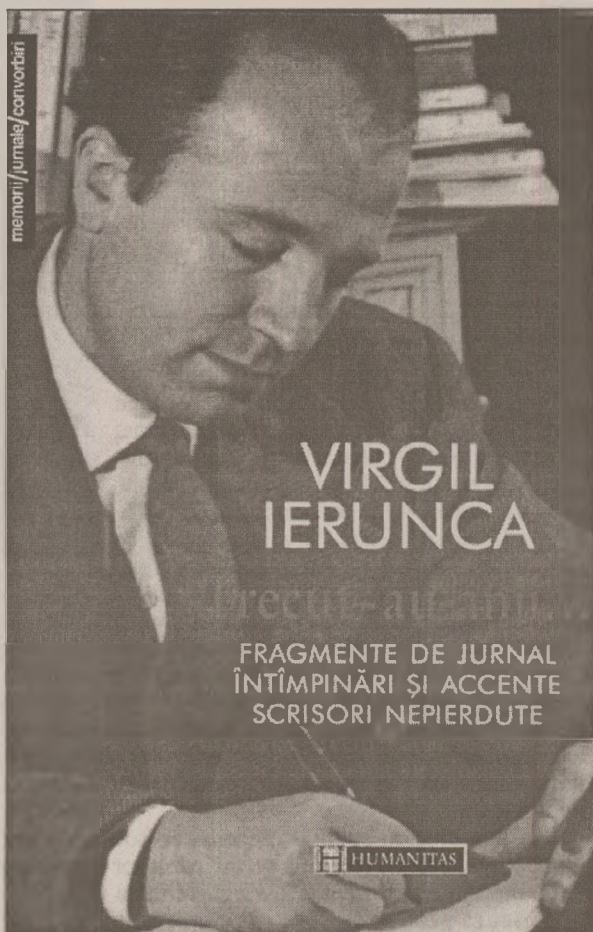
in memoriam

Deși fuseseră de câteva ori în țară după răsturnarea regimului comunist, pe Virgil Ierunca și Monica Lovinescu nu apucasem să îi văd niciodată în carne și oase. Întâmplarea și viața foarte agitată în primii ani ai tranziției au făcut ca, de fiecare dată, să aflu *post factum* de evenimentele bucureștene la care au participat sau să fiu plecat din capitală exact în zilele prezenței lor aici. Cât despre o eventuală călătorie a mea la Paris, multă vreme am avut convingerea că un astfel de proiect este pentru mine la fel de probabil ca un eventual zbor spre lună. O comunicare a existat totuși între noi. În anul 2001, pe când conduceam revista „Cuvântul“, le-am solicitat, prin bunul meu prieten parizian Andrei Doicescu, colaborarea la numărul dedicat lui Mihai Șora la celebrarea celor 85 de ani de viață ai filosofului (firește, a urmat un schimb epistolar), iar în anul 2002 au fost laureații Premiului de Excelență al revistei „Cuvântul“. Nu voi uita niciodată momentul în care, în vacarmul redacțional al unei zile obișnuite de lucru, am răspuns blazat la telefonul mobil, pentru a îngheța literalmente când, de la capătul celălalt, am auzit Vocea: „Alo! Domnul Tudorel Urian? La telefon Monica Lovinescu“. Mi-a mulțumit pentru premiu, am mai discutat despre unele și despre altele, apoi mi l-a trecut pe Virgil. În momentul în care am închis telefonul eram pe jumătate paralizat, pe jumătate surescitat. Nu mai puteam să scot un sunet, dar îmi venea să strig de bucurie. Tocmai vorbisem cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, oameni pe care îi ascultasem la radio cu religiozitate vreme de 20 de ani, fără cea mai mică speranță că aș putea vreodată să le zăresc fețele, necum să le pot vorbi direct.

În luna martie a acestui an am ajuns pentru prima dată în viața mea la Paris. Împreună cu Mihai Șora am participat la faimosul Salon du Livre. Din chiar momentul aterizării pe Aeroportul Charles de Gaulle m-am gândit la Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Știam că sunt bolnavi, că, de multă vreme, nu mai primesc aproape pe nimeni, dar, aflat pentru prima oară în orașul care, în mintea mea, era legat indestructibil de prezența lor, simțeam o nevoie nestăvilă de a le vorbi. Pe de altă parte, nu doream nici să îi deranjez. De aceea, în momentul în care vechea mea prietenă Dana Diminescu forma numărul lor de telefon, am trăit un moment confuz de speranță și culpă. A răspuns Monica Lovinescu, a vorbit cu Dana câteva momente, după care aceasta mi-a pasat telefonul. I-am spus că mă aflu pentru prima dată în viața mea la Paris, dar că am un ghid – Mihai Șora – pentru care merita să aștept 40 de ani, că pentru mine Parisul înseamnă și – sau, în primul rând – Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, și că mi-aș dori foarte mult să îi văd, dar dacă acest lucru nu e posibil, sunt fericit chiar și cu această convorbire telefonică. Mi-a răspuns, puțin șovăielnic, că ei nu mai primesc de multă vreme, apoi, cu o ușoară cochetărie că prezența lui Mihai Șora i-ar face invidioși pentru că este mai în vârstă decât ei, așa că să nu mă supăr, dar... Firește nu era vorba de nici o supărare, eram fericit că am auzit-o și i-am transmis din suflet gândurile mele bune. După o clipă de ezitare mi-a spus cuvintele la care nu îndrăzneam să sper: „Știi ce... veniți, totuși, poimăine pe la 7, dar să știți că nu veți putea sta mai mult de jumătate de oră. Cred că Mihai mai știe cum se ajunge la noi.“ Coincidența făcea ca ziua respectivă, 19 martie, să fie chiar ziua mea de naștere. I-am spus-o și i-am mai zis că era cel mai frumos cadou pe care îl puteam primi.

În ziua respectivă, am luat un taxi cu care a trebuit să străbatem Parisul din extremitatea sa sudică (locuiam într-un hotel din Vanves) în cea nordică. Traficul a fost infernal, chiar și pe centură, așa că am făcut mai bine de o oră și jumătate. Devenise clar că nu vom putea fi punctuali, le-am dat mai multe

„Kierkegaard pe muzică? Nu cred!“

telefoane pentru a le comunica locul de pe traseu în care ne aflam, ne-au transmis să venim când putem pentru că ei ne așteaptă. Am ajuns pe la 8. Ne-a deschis Virgil Ierunca. Înalt, subțire, cu o figură aristocratică. Ne-a îmbrățișat afabil, a luat o sticlă de coniac și ne-a invitat într-o cameră de sus unde ne aștepta Monica. Din primul moment am simțit o emoție afectuoasă și un sentiment de intensă comunicare. Am discutat despre Paris și oamenii săi – împreună cu Mihai Șora au evocat cunoștințe comune din tinerețea lor –, viața literară și politică din România, cunoștințele lor din țară, cărți mai vechi sau mai noi. Timpul zbura cu repeziciune. După o jumătate de oră, Mihai Șora a dat să se ridice, a spus, „Monica, dacă trebuie să plecăm, te rog să ne spui, nu te jena“, ea i-a făcut semn cu mâna să se așeze și a replicat zâmbind, „Mai stați!“ Virgil Ierunca vorbea puțin, avea în permanență fața luminată de zâmbet, uneori mai intervenea, spunea o glumă sau avea nostalgia unei amintiri din altă vreme: „Ce-o mai fi făcând...“ Aproape de miezul nopții, Mihai Șora a spus din nou, glumeț-amenințător: „Monica, te rog să ne dai afară. Altfel, noi stăm aici până dimineață!“ Dintr-o dată, Monica Lovinescu s-a întristat și a răspuns cu un oftat: „Așa aș fi vrut și eu și altă dată chiar am fi stat până dimineață, dar acum nu se mai poate“. Ne-am îmbrățișat cu multă căldură, apoi, însoțiți de

Virgil Ierunca, am coborât spre ieșire. La parterul vilei, în momentul în care s-a aprins lumina, printr-o ușă deschisă am văzut un soi de bibliotecă, mare cât peretele, în care se aflau numai CD-uri. Involuntar am scos un sunet de admirație. Foarte mândru, Virgil Ierunca m-a invitat în respectiva încăpere (toți pereții erau îmbrăcați în CD-uri). Mi-a spus că are o colecție de 10 000 de CD-uri, probabil cea mai importantă colecție privată de jazz și muzică clasică din Franța și că, de multe ori, a fost sunat de importante posturi de radio specializate în muzică pentru a i se cere împrumut anumite înregistrări rare. Rămas *bouche-bée*, am început să privesc la întâmplare prin rafturi. Mi-a atras atenția un disc pe al cărui cotor era scris numele lui Kierkegaard. L-am scos din raft, era *Prayers of Kierkegaard*, de Samuel Barber. I-am spus că nu știam că Kierkegaard a fost pus pe muzică. „Kierkegaard pe muzică? Nu cred!“, s-a mirat sincer vechiul și rafinatul meloman Virgil Ierunca. I l-am arătat și a început să râdă fericit: „Nu știam că îl am“.

Ne-am îmbrățișat și am plecat vegheați de chipul luminos al lui Virgil Ierunca, rămas în pragul casei. Coborând cele 4-5 trepte ale străzii lor atipice și, apoi, parcurgând spre stația de metrou Danube, strada patriarhală, străjuită de copaci, în pantă ușoară, mi i-am imaginat tineri și puternici, parcurgând cu însuflețire aceeași stradă, spre studioul de înregistrări al Europei Libere, spre un vernisaj sau o conferință a lui Borges, ori revenind acasă seara târziu și comentând cu însuflețire concertul, spectacolul de teatru sau filmul de la care tocmai ieșiseră. Am rețrăit bucuria lui Virgil sporită cu fiecare nou CD achiziționat. I-am auzit prin foșnetul frunzelor comentând între ei, indignați de exaltările anarhisto-mondene ale lui Sartre, revoltați de noile și mereu surprinzătoarele demisii morale din viața culturală românească, bucuroși de ultimul succes al lui Eugen (Ionesco), amuzați de o replică în doi peri a lui Cioran, consternați și dezamăgiți după ultima apariție publică a lui Goma. Am simțit bucuria din glasul Monicăi în momentul în care i-a transmis lui Virgil că a vorbit cu Christinel și că ea și Mircea urmează să sosească la Paris, unde vor sta toată vara, și admirația lor amuzată față de indiferența socială a eternului păgubos Theodor Cazaban. I-am văzut gândind cu Mihnea Berindei campanii pentru sensibilizarea presei occidentale în legătură cu firavele gesturi de disidență din România comunistă și discutând cu entuziasm și speranță despre ultimele cărți ale lui Alain Besançon, Jean-François Revel sau despre apariția *Cărții Negre a Comunismului* de Stéphane Courtois. Îndepărtându-mă cu Mihai Șora de vila din rue François Pinton, lăsam în urmă un alt Paris, dintr-o vreme în care Europa era scindată între comuniști și democrați, iar Franța între Sartre și Aron.

Rămas singur în fața casei sale, Virgil Ierunca zâmbea și ne făcea semn cu mâna. Gestul sau de rămas bun însemna pentru mine și o despărțire de Parisul lui Michaux și al lui Camus, al baricadelor studențești, al foarte tinerilor Jean-Luc Godard și François Truffaut, al noilor romancieri și al noilor filosofi. Îmi dau seama astăzi că despărțirea e definitivă și îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru nesperatul cadou pe care mi l-a făcut de ziua mea. Și nu pot să nu mă opresc o clipă pentru a medita la vorbele lui Virgil Ierunca din *Trecut-au anii...*: „În general, supraviețuitorii devin rari. Unii au o operă. Alții o poveste. Cei mai mulți o ratare, grăind și ea despre vremurile sub care au stat. Nu mă împac bine cu ideea că va trebui să ne mulțumim doar cu umbrele lor“.

Tudorel URIAN

in memoriam

Purtător de cuvânt al celor care nu aveau voie să vorbească

Pe Virgil Ierunca l-am ascultat, mulți dintre noi, ani la rând, la „Europa Liberă“, de obicei pe întineric. Vocea sa când solemnă, când sarcastică ne făcea să ni-l închipuim ca pe un spirit justițiar tenebros, un fel de fantomă a tatălui lui Hamlet apărută simultan în mii de locuințe. În realitate era un om sensibil și prietenos; împreună cu Monica Lovinescu forma un cuplu de oameni minunați, care nu păstrau în viața de fiecare zi nimic din morga unor judecători. Deși duseseră la bun sfârșit o sarcină grea, atrăgând asupra lor ura guvernărilor comuniste și expunându-se unor represalii drastice, se purtau firesc, ca și cum ar fi făcut totul fără efort. Virgil Ierunca vorbea mai rar, jucându-și cu ironie rolul de soț, în timp ce Monica Lovinescu, exuberantă și răsfățată, conducea discuția și o transforma într-un spectacol de inteligență, făcându-i pe toți cei prezenți să se simtă inspirați. Acum, din nefericire, această pereche cuceritoare s-a descompletat iremediabil.

Virgil Ierunca (în acte: Virgil Untaru) s-a născut la 16 august 1920 în comuna Lădești din județul Vâlcea și a încetat din viață la 28 septembrie 2006, la Paris. Fiu de țărani, a urmat cursurile Liceului „Alexandru Lahovari“ din Râmnicu Vâlcea și, în continuare, pe cele ale Liceului „Spiru Haret“ din București. A fost apoi student al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, pe care a absolvit-o în 1943. Student fiind, a lucrat în redacțiile ziarelor *Timpu* și *Ecoul*, iar în anul intrării României în război s-a numărat, alături de alți reprezentanți ai „generației pierdute“ și, în primul rând, alături de Geo Dumitrescu, printre redactorii și colaboratorii nou înființatei reviste *Albatros*. S-a afirmat ca poet, critic literar și eseist.

În ceasul al doisprezecelea, în 1946, cu puțin înainte de începerea represaliilor drastice îndreptate de partidul comunist împotriva opozanților și virtualilor opozanți, valorificând prompt o bursă oferită de francezi, se expatriază și se stabilește la Paris. Începând din 1952 funcționează ca redactor la emisiunile pentru străinătate ale Radiodifuziunii Franceze (girând *Cronica ideilor*), iar din 1975 – la Centre National de la Recherche Scientifique, în calitate de cercetător științific. Se pasionează de filosofie, teologie, estetică. Simultan, colaborează la postul de Radio „Europa Liberă“, alături de soția sa, Monica Lovinescu, devenind, în timp, o instanță morală și culturală respectată în România (în ciuda campaniilor de denigrare organizate de autoritățile românești ale epocii).

Scrierile sale sunt răspândite în antologii și lucrări enciclopedice. Poeme de Virgil Ierunca pot fi citite în culegeri ca *Poesia românească nouă*, selecție de Vintilă Horia, Madrid, 1956, *Poetas Rumanos Contemporaneos*, selecție de Ștefan Baciu, Nicaragua, 1976, *Modern Romanian Poetry*, selecție de Nicholas Catanoy, Ottawa, 1977 etc. Prezentări sintetice ale literaturii române realizate de el cu multă muncă, din devotament față de cultura țării de origine figurează în lucrări ca: *Encyclopedie de la Pleiade* (Paris, Gallimard, 1957), *Histoire generale des litteratures* (Paris, Quillet, 1961), *Dictionnaires des litteratures* (Paris, Presses Universitaires de France, 1968), *Lexicon der Weltliteratur im 20 Jahrhundert* (Wien, Freiburg, Basel, 1961), *Dictionnaire du surrealisme et de ses environs* (Fribourg, Office du Livre, 1982) etc.

După 1989 își publică în România, la Editura Humanitas, textele intervențiilor sale de la „Europa Liberă“, ca și alte scrieri, dintre care se remarcă zguduitorul studiu *Fenomenul Pitești* (apărut anterior în străinătate).

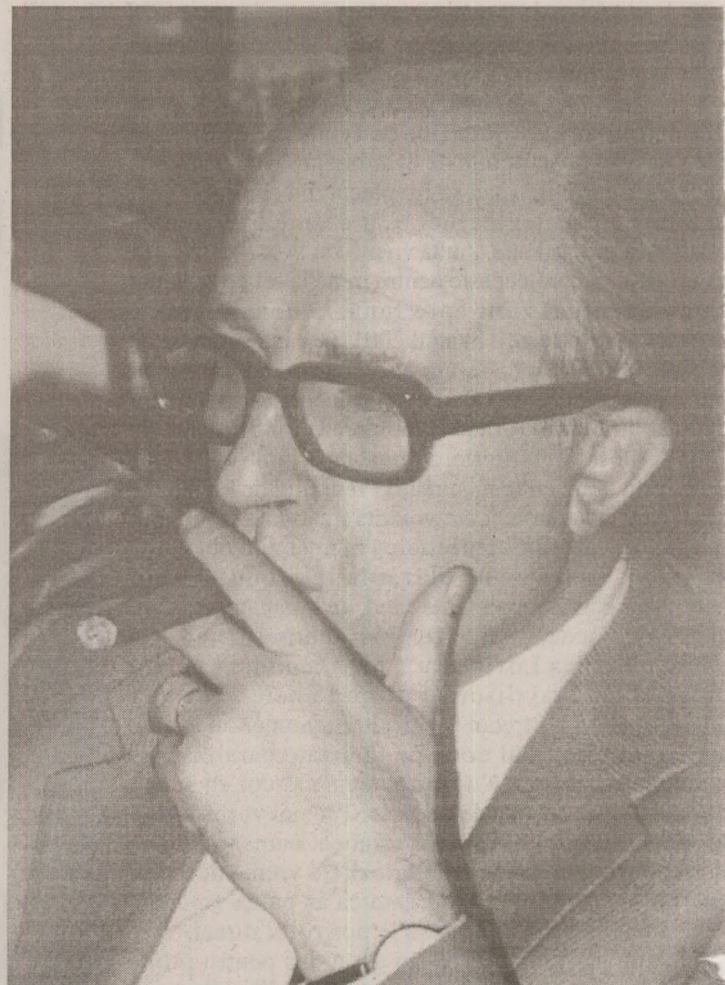
Virgil Ierunca spunea ceea ce noi n-aveam curajul și – ca să fim drepti – nici posibilitatea practică să spunem. A fost mereu nevoie de vocea sa, care, de la mii de kilometri distanță, făcea dreptate în viața literară din România. Decenii la rând, Virgil Ierunca și-a asumat o responsabilitate copleșitoare și echivalentă cu o permanentă frustrare pentru că nu i-a îngăduit să-și manifeste toate laturile personalității sale complexe, să-și pună în valoare, de exemplu, spiritul ludic.

Un document impresionant al acestei existențe mereu responsabile îl constituie volumul *Românește* (apărut în 1964 la Madrid și reeditat în 1991 la București). „Cartea aceasta – explică autorul – este o parte din bilanțul-confesiune al unui intelectual care a trăit în exil tragedia comunismului înscăunat în România de Armata Roșie.“ În sumar figurează profiluri ale unor personalități ale culturii române – C. Brâncuși, I. Barbu, L. Blaga, Al. Busuioceanu, V. Voiculescu, Alice Voinescu, G. Enescu –, articole referitoare la situația politică din diferite țări ale Europei de Est în deceniul șase, cumplitul deceniu șase, diatribe la adresa scriitorilor români dispuși să colaboreze cu partidul comunist (inclusiv la adresa unor mari scriitori ca G. Călinescu, T. Arghezi, T. Vianu sau Geo Bogza), polemici cu cele mai active teorii și practici ale ideologilor marxiști-leniniști, studii despre creația unor personalități ale culturii universale contemporane: A. Camus, Béla Bartók, G. Papini și alții.

Atrage în mod special atenția capitolul cu titlul *Dimpotrivă*, rezervat analizei severe a cazurilor de abdicare de la morala scriitoricească. Virgil Ierunca nu găsește nicio scuză pentru scriitorii care în deceniul șase trec cu arme și bagaje de partea unui regim autoritar și arogant, susținător al ignoranței și kitsch-ului. În mod deosebit îl indignează cei care știu bine ce fac, având o vastă cultură și o capacitate certă de înțelegere a specificului literaturii. Autorii minori – ca Mihai Beniuc sau Cicerone Theodorescu – nu-i mobilizează spiritul polemic, ci îi provoacă doar o grimasă de dispreț.

Judecătorul faptelor scriitorilor își dă seama că se află într-o situație contestabilă, putând fi acuzat, de exemplu, că vorbește în necunoștință de cauză, din afara zidurilor uriașei închisori în care se transformase România. De aceea se și explică: „Să nu-și închipuie nimeni că atunci când noi, cei din exil, punem problema – tragică – a scriitorilor și cărturarilor din țară, a aceluia care și-au vândut sufletul diavolului – Satana e democrat popular! – o facem de sus, superiori, fără întrebare cu noi. Nu. Știm foarte bine că nu ne-a hirotonisit nimeni cu căderea judecății sau cu aruncarea pietrei. Problema se pune însă și altfel. Putem noi tăcea numai dintr-o smerenie ipocrită sau dintr-un zel întors pe dos? Nu cumva tăcând aici necinstim libertatea ce ni s-a dat pentru a mărturisii în numele celor care au pierdut-o?“

În toate manifestările sale publicistice, Virgil Ierunca a fost consecvent cu acest punct de vedere. El nu-și revendica un ascendent moral atunci când incrimina compromisurile, nu sugera în niciun fel o opoziție de genul *eu-voi*, ci făcea abstracție de sine și vorbea ca un purtător de cuvânt al celor nevoiți să tacă în România. Scopul său, impersonal, era să spună adevărul, tot adevărul

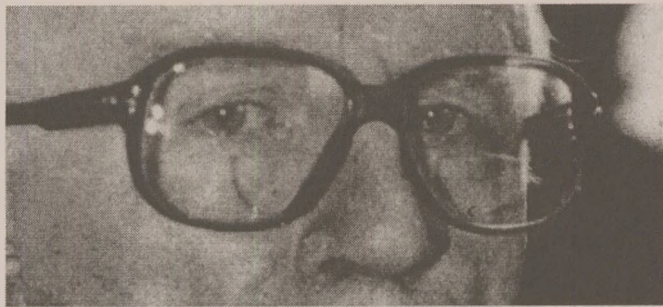
și numai adevărul. Etalonul moral de care se folosea în constituia nu propria sa comportare, ci rezistența eroică opusă regimului comunist de scriitori aflați în țara ca Vasile Voiculescu sau Lucian Blaga.

Cu inventivitatea lor inepuizabilă (specifică, de altfel profesiei), scriitorii convertiți peste noapte la marxism-leninism și-au construit, bineînțeles, un întreg eșafodaj de justificări. Totodată, ei au căutat o formulă de înregimentare care să le mai permită și unele fantezii, pentru a-și păstra o aparență de artiști. Tocmai această tehnică a disimulării a atacat-o Virgil Ierunca. Operația de demistificare a fost efectuată de el cu competență și fermitate, cu o cruzime obiectivă, semănând cu plimbarea fascicoului de lumină al unui reflector asupra unei zone întunecate.

În schimb, ori de câte ori a făcut considerații asupra unor creații artistice de mare valoare – sculptura lui Brâncuși, muzica lui Enescu, poezia lui Blaga etc. –, Virgil Ierunca a adoptat un ton solemn, cu inflexiuni sacerdotale. Nu a explicat niciodată sensul creațiilor respective „pe înțelesul“ neinițiatilor, nu a făcut în niciun fel operă de popularizare. Având o indiscutabilă experiență de poet – ceea ce înseamnă a fi fost în posesia unei tehnici de folosire subtilă a cuvintelor – și având, în același timp, o formație solidă de filosof, Virgil Ierunca se ridica de fiecare dată la altitudinile spirituale greu accesibile, astfel încât realiza în rândul cititorilor (ascultătorilor) un fel de selecție naturală. Această atitudine esențial elitistă, anticomunistă i-a jignit, probabil, pe mulți activiști chiar în mai mare măsură decât ostilitatea declarată a scriitorului de la Paris față de stilul de viață comunist. Așa cum urcă în văzduh regina albinelor, până sus de tot, punându-i la grea încercare pe trântorii care fac eforturi disperate să o ajungă, așa se înalță gândirea liberă și suverană a lui Virgil Ierunca, lăsându-i undeva, jos, pe următorii săi. Sunt, într-un fel, de compătimit securității care au avut de-a lungul anilor sarcina să asculte și să rezume emisiunile radiofonice ale acestui om de cultură, format în perioada fastă dintre cele două războaie mondiale și preocupat o viață întreagă de studiu și reflecție.

Alex ȘTEFĂNESCU

critică literară

Antologii sub acoperire

Mașinăria cu aburi de Ioana Crăciunescu și *Negresa* lui Marian Drăghici sunt, din punct de vedere editorial, două volume de poezie având multe în comun. Sau destul de multe: apărute la aceeași editură (Vinea), într-o aceeași colecție, conținând câte un set de poeme traduse și într-un format – pe hârtie dublă – mai degrabă nepractic. Lucruri evidente, care, am putea zice, sar în ochi. Și, din fericire, nu bat la ochi. Totuși, pentru un cititor neprevenit (chiar dacă foarte atent), cărțile pot trece ușor drept volume cu totul noi. Adevăratul lor statut, de antologii, de selecții retrospective, nu transpare de nicăieri. Nici de pe vreo pagină de gardă, nici de pe copertele interioare. Din acest motiv, singura lectură edificatoare sub raport editorial ar implica și prezența în apropiere a edițiilor princeps. Ceea ce înseamnă un pas înapoi, urmat timid de o jumătate de pas înainte: redistribuirea unora dintre texte, rearanjarea lor dovedesc intenția unei parcurgeri, acum, emancipate de contextele istorice. Oricât de inofensive ar părea ele.

Ambii autori au fost, într-un anume fel sau într-un anume moment, apropiați de poezia generației optzeci. Dacă Ioana Crăciunescu se aliniase oarecum din mers, ea debutând în 1977 (*Scrisori dintr-un câmp cu maci*), Marian Drăghici asimilase deja, în 1988 (*Despre arta poetică*), o mare parte din cărțile acelor ani. Reevaluarea pornind de aici vizează, așadar, mai curând poeme decât opuri, și e doar în aparență mai concesivă.

Aburi cu diamante

IOANA CRĂCIUNESCU

MAȘINĂRIA CU ABURI

VINEA

Ioana Crăciunescu, Mașinăria cu aburi, Ed. Vinea, 2005, 100 p.

Preluat după cel de-al cincilea volum (din 1984) al Ioanei Crăciunescu, un titlu ca *Mașinăria cu aburi* este o deviză excelentă pentru întreaga poezie a autoarei. Mult mai adecvat unei asemenea extensii decât, de exemplu, *Duminică absentă*, *Supa de ceapă*, *Iama clinică* sau *Caietul cu adnotări*, el stabilește cu precizie două linii de forță esențiale. Fiindcă atât tendința – involuntară – spre dezagregare a unor mecanisme rigide și schematice, cât și aceea – nu tocmai în necunoștință de cauză – spre conservarea inefabilului în forme nebuloase, definesc bine stilul Ioanei Crăciunescu. Cele două direcții se completează și se succed în mod regulat, nepermițând instalarea timpilor morți, așa încât,

de la distanță, angrenajul lasă impresia că funcționează ca uns. Acolo unde o piesă e fisurată, se găsește întotdeauna perdeaua de ceață care s-o acopere, acolo unde o roată dințată lipsește, vom avea suficient aer cald care să-i simuleze prezența. Holograma e și complexă, și polifonică, și – fără îndoială – estetică.

Totuși, câtă vreme aburul nu străbate, ci suplinește mașinăria, e imposibil ca mișcările să se transmită fără piedici. În numeroase poeme întâlnim o fragmentare greoaie a versurilor care inhibă curgerea netedă. Nu întâmplător, după o lege aluvionară, finalurile sunt reușite. Disonanțele fac parte din ortografia acestor texte: „Noaptea târziu am ajuns într-o casă/ necunoscută./ Un pat nichelat și în el o femeie bătrână./ Pe scaun eram eu, în ramă eu eram/și semănăm cu ea// Un păun alb cu cearcăne albe/muta pe mozaic, cu ochii la noi/niște piese negre./.../ Iubitul meu vedea tot, cu vene umflate pe creier/lustruia bice și hamuri“.

Prin urmare, scăderile – câte sunt – vin din discursul adesea scăpat de sub control. Natural și intens personal, limbajul Ioanei Crăciunescu e de obicei necomunicativ. Iar atunci când se îmbălbănește, o face contaminându-se discret. Iată cum se explică sonoritățile ludice ale remixurilor amintind de Florin Iaru sau Ion Stratan: „Oraș de provincie/ prosop de hotel/ adevăruri strivite/ în teacuri de risc./Prin centru se plimbă agale-un hingher/ bea Cico-n picioare aruncătoare locală/ de disc./.../ Un tigrul jilav/ se-nvârte în cușca îngustă/ la zoo/ și ploco/bacovia e plumb/ am murit/ doar partea mea dreaptă/ ia prânzul cu tine/ la doo.“ Cred că undeva aici, între memoria culturală activă și sinceritatea redactării directe, trebuie sondat. Va ieși, desigur, o poezie mai densă decât aburii.

Ritmuri pentru negresele necesare

O dată cu apariția volumului *Lunetistul & cocoșul de tablă* (1996), poeziă lui Marian Drăghici a început să fie asociată simplist și sec câtorva imagini, câtorva versuri și mai ales câtorva nume. Nu le amintesc pentru a nu continua cumva atât de fertilele stereotipii. Pericolul imediat ar fi ca titlul actualei antologii (*Negresa*) să se insinueze în lista – minimală – a acestora. Propun,

în schimb, să privim un pic în urmă, la prima carte a sa: *Despre arta poetică*. Avem în față o mărturisire, de fapt, a unuia dintre efectele preferate ale lui Drăghici: autoreferința. Cu alte cuvinte, plăcerea de a se explica pe sine, de a se construi pe sine ca text prin mijlocirea textului.

În absența vocației teoretice, apelul la legile poeziei se face exclusiv prin instrumentele poeziei. Referința se reduce la poză, la coregrafie, la gestul făcut vizibil. Independent de gravitatea emoțiilor și fără să o incomodeze. Să descoperim împreună povestea misterioasei femei ce amenință să domine cartea: „– E întuneric ca în demon, zise plictisită rău negresa// În acel întuneric scriu, rescriu/ așa, să crape de răs negresa/.../ chiar se luminează de ziua și ploaia stă/și omul poate merge tăcut la casa lui/ în care se roagă singură negresa/doldora de ochițăbeuze mari/în care se înfașoară toată// Arta e să crape, să faci să crape/de răs în rugăciunea ei negresa./ Cine scutură de răs fosta sa viață, e scăpat.“ Sunt în pasajul citat câteva versuri care merită ținute minte. Și, în mod clar, nu numai aici. Nu știu însă dacă meritul e numaidecât al formulărilor – corijabile din când în când – sau al ritmicii lor, al decupajului pretându-se scândurilor.

Dacă citim și alte poeme sub acest reflex stereo, menținând în minte inflexiunile poemului anterior, vom avea destule surprize interesante. Un exercițiu util ar include *Fumătorul*, *La treizecișapte de ani*, *Lunetistul*, *Ukulele*, *Motanul faustic*. *O poveste de iarnă*, *Jerusalim*, etc. Aceste texte ample rezistă întâi prin tensiunea dintre rânduri, cumându-se și relaxându-se în voie, și abia apoi prin blazoanele lor lustruite și prin prezențele stabile în text. S-ar putea ca exotismul câinelui Carl Gustav, al cârciumilor din Lima, al Lunetistului și – în definitiv – al Negresei, să fie defazat față de tăietura exactă a versurilor.

Iar dacă e așa, Marian Drăghici va trebui să se decida între prezența liniștitoare a acestor marote și accentuatul zgomot de fond pe care îl produce invazia lor.

Cosmin CIOTLOȘ

Marian Drăghici, Negresa, Ed. Vinea, 2005, 94 p.

Luați o gură de cultură

În ce se scrie-n lumea asta pe partea de gastronomie a minții v-am găsit un "concentrat de cultură", un extract de cea mai bună gândire și cel mai ales umor, pentru a vă feri câteva ceasuri în săptămână: "Aspirina", "Plai cu boi", "Dilema veche", "Dilemateca" și "România literară". Poftă bună să aveți, că masa ce-o alegeți vă poate aduce chiar mai mult decât credeți: de vă e pe plac să vă abonați la una dintre aceste bucate fine pentru rațiune, puteți fi câștigați prin tragere la sorți cu premii bogate, cum ar fi:

- Premiul cel mai mare: un Volvo S40 cu 10 CD-uri audiobook www.volvocars.ro
- Premiul cel mare: 10 valize cu cărți, fiecare în valoare de 590 RON
- Premiul mare: 100 de premii contravaloarea abonamentului

TALON de ABONAMENT

3 luni – 23RON (12 numere ale revistei)

6 luni – 46RON (24 numere ale revistei)

1 an – 90RON (36 numere ale revistei)

NUME* _____

PRENUME* _____

ADRESĂ* _____

TEL.* _____ E-mail _____

Prezența constituie consimțământul meu expres și neechivoc privind prelucrarea datelor cu caracter personal cuprinse în acest talon. *Rubrici obligatorii.

Semnătură* _____

TALON de ABONAMENT

3 luni – 29RON (12 numere ale revistei)

6 luni – 57RON (24 numere ale revistei)

1 an – 113RON (36 numere ale revistei)

NUME* _____

PRENUME* _____

ADRESĂ* _____

TEL.* _____ E-mail _____

Prezența constituie consimțământul meu expres și neechivoc privind prelucrarea datelor cu caracter personal cuprinse în acest talon. *Rubrici obligatorii.

Semnătură* _____

TALON de ABONAMENT

3 luni – 31RON (12 numere ale revistei)

6 luni – 61RON (24 numere ale revistei)

NUME* _____

PRENUME* _____

ADRESĂ* _____

TEL.* _____ E-mail _____

Prezența constituie consimțământul meu expres și neechivoc privind prelucrarea datelor cu caracter personal cuprinse în acest talon. *Rubrici obligatorii.

Semnătură* _____

TALON de ABONAMENT

3 luni – 29RON (12 numere ale revistei)

6 luni – 57RON (24 numere ale revistei)

1 an – 113RON (36 numere ale revistei)

NUME* _____

PRENUME* _____

ADRESĂ* _____

TEL.* _____ E-mail _____

Prezența constituie consimțământul meu expres și neechivoc privind prelucrarea datelor cu caracter personal cuprinse în acest talon. *Rubrici obligatorii.

Semnătură* _____

Abonează-te la una dintre publicațiile prezentate în taloane și poți câștiga:

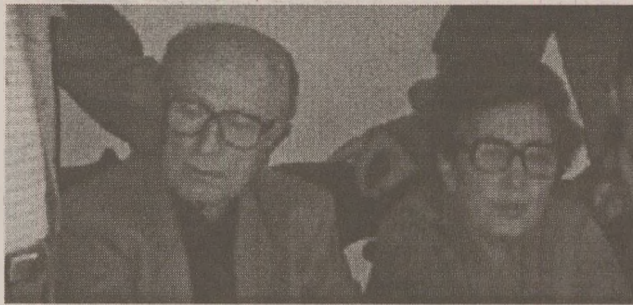
- 1 Volvo S40 + 10 CD-uri audiobook
- 10 valize pline cu cărți
- 100 de premii contravaloarea abonamentului

COM MĂ ABONEZ? Păștile prin mailul nostru sau prin banchă contravaloarea o cincimii din abonamentul de mai sus în contul lei RO08 5403 0420 4400 denumit LA BRED, Secursitate Onorabilă Bucarești, titluar SATIRCON SRL, CUR 18006758.

*COM PARTICIP LA PROMOȚIE! Trebuie talonul și deviza plății la CP 68 DP-63 București sau prin fax la 02 1 330 51 67 sau prin e-mail la abonamente@satircon.ro și ești înscris în promoție.

S.C. SATIRCON SRL, sediul social: București, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, județul București, România, înregistrat la Registrul Comerțului din București, nr. 138/2004/13.08.2004, CUI: 18006758, înregistrat la Registrul Comerțului din București, nr. 138/2004/13.08.2004, CUI: 18006758.

literatură

Mircea Cau

maria a somnului, sora noastră
aruncată după trup ca o umbră
strecurată în preajmă chiar preajma
desfătătoare, strălucitoare, înfloritoare –

ridic în tavanul odăii fuioare
încolăcite, de fum

sărut franțuzesc/ lângă o moarte de-o șchioapă
privitor ca la teatru
privesc –

ridic în tavanul odăii fuioare
încolăcite, de fum

(câtă splendoare în boțul acesta de carne
și câtă tristețe
pe culmile reci ale dragostei)

*

treceam prin lume ca toți muritorii
un veac de singurătate
într-un hohot de pușcă

aceiași/ precum în somn așa și în veghe
(coturni și paradă de măști)
nu mă-ntâlneam cu mine
în vreme ce, *dureros de dulce*,
treceam prin lume ca junghiu' cu tusea

*

unde crezusem c-am trăit prea puțin
deja trăisem prea mult
și unde mă nășteam de-a dreptul în viață
continuam să-mi doresc/ să mă fi născut
mai târziu/ mai devreme

la patruzeci de ani m-am trezit patriarhul
unei lumi (nencepute) care apusese de mult.
nu mai aveam *niciun viitor pe pământ*
dar nu puteam spune

scoate-mă, doamne, *din trupul*
morții acesteia

*

am fost chemat la nuntă cu lăutarii
și clovnii
și n-am știut să mă bucur
cu bucuria de lăutar și de clovn

am fost chemat la nuntă
cu un ceas mai devreme
și m-am bucurat cu bucuria mea viitoare

sterpezire de dinți și îndepărtate porunci
m-am bucurat cu bucuria mea viitoare

*

bătrânețe – ființă de timp
vântură-lume
vântură vremea:
cele o mie și una de nopți
ale șeherezadei
care se retrage din povești
tot mai discret

bătrânețe – timp lepădat
oală spartă

În cântecul orb

lângă ciob care râde,
gând vânător
lângă sărăcie cu duhul
și duh
prin care să-ți câștigi sărăcia

*

timp în răspăr
noian de clipe pieritoare/ și-o clipă
de ambră

chihlimbar adormit
în care-și așteaptă sărutul
cel care știe că flacăra
este de nelocuit

*

moarte după moarte
și scris după scris
stau în suflet cu lira
și în mână cu aburul –
demiurgie a plânsului
lângă plâns demiurgic

apă care trece și piatră
povești lângă gură străină
mijire de zori și tăcere sfioasă -
nimicuri, *idei*
trupul pomit pe drumul cucutei
lângă tot ceea ce nu voi mai fi
niciodată

*

piele de șarpe neștiutoare
de pielea de șarpe
care se va târî mai departe
cu mine-cu celălalt

cântec singur în cântecul orb
în cântecul sărăciei cu duhul
ca vinul și pâinea

*

o mie de ani de trufie a minții
după o tinerețe fră de bătrânețe
și o viață fără de moarte

în trupul acesta
de uitare și dragoste
în care mă deprind să fiu *trecător*

*

desigur, iluzie
bucurie-a nebunului
la schimbarea domniilor
desigur,
doar amânare

dar ce ușor era mortul,
dragoste,
în coconul tău de mătase

*

demiurgie a plânsului/ plânge
un ochi începutul
și altul sfârșitul –
patima/ și cântecul patimei
timpul/ de primit și de dat

apă răbdătoare
care sapă după apa sa nencepută.//
străinule, tu
plâns fântânar

*

până la un punct
e poate ca pe drumul damascului

crezi
și înveți într-o clipă de grație
să bați darabana
cu viața în care intraseși
ca-ntr-o mânășă

orb
văzând cum veșnicia în care crezuseși
începe târziu
și se termină repede

*

ca o cămilă în urechile acului
mă simt în această lume
înaltă și largă

lume, zidire-n zidire
unde *clipa cea repede*
se face timp deodată

pururea/ puțin prea devreme
pururea/ puțin prea târziu
și oarecum de prisos

*

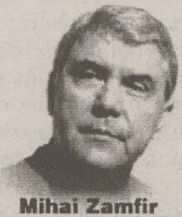
maria a somnului,
cine îți va spune ție – mătură-ți pașii?
pașii tăi ca o cale lactee

ei se duc și se-ntorc/ și lasă în urmă
o dără de singurătate senină
pe care chiar o vezi uneori ■

literatură

Mihai Zamfir

PLECÂND DE LA CĂRȚI

O literatură „medie“

Poate aspira limba romană „medie“, ca număr de vorbitori și ca răspindire – la producerea unei literatură „medii“, în ordinea notorietății internaționale? Iată o întrebare de care depind multe. Presupun însă că un răspuns afirmativ nu mai înseamnă doar visare impenitentă, ci aspirație perfect realistă.

Cum situăm, lucid, în ansamblul literaturilor, literatura noastră? O literatură „mică“, așa cum o fixează opinia curentă, sau ceva mai mult decât atât? Înclin să cred că, indiferent de aspirații sau de prejudecăți, „mica“ literatură română își câștigă, văzînd cu ochii, un statut de literatură „medie“, pe care deocamdată refuză ea însăși să-l recunoască. Evident, excludem de la început dimensiunea axiologică: în context, ea pare complet irelevantă. Nu există, în absolut, literaturi bune, mai puțin bune sau slabe, deoarece instrumentele unei astfel de aprecieri lipsesc deocamdată. În schimb, ecoul global al unei literaturi, raza ei de influență pot fi, cu oarecare aproximație, măsurate.

Literatura romană are, în mare, răspindirea pe care i-o asigură difuzarea actuală a limbii române, o limbă vorbită astăzi de peste treizeci de milioane de oameni, împrăștiată pe toate cele cinci continente. Limba română se prezintă drept o limbă mult mai răspindită și mai cunoscută decât, să zicem, limbile islandeză, norvegiană ori ivrit; totuși, literaturile scrise în limbile mai sus citate (care n-au fost alese la întâmplare) sunt literaturi infinite mai bine cunoscute decât cea romană.

Statutul de „literatură medie“ apare deodată în toată ambiguitatea lui, mai degrabă incomodă. România și literatura scrisă în română nu se află nici în situația exoticului interesant, eventual spectaculos, ce a făcut, la un moment dat, din literaturile norvegiană sau islandeză literaturi citite cu interes în toată lumea, dar nici în cea a literaturilor „imperiale“ (precum engleza, spaniola sau franceza), dominante prin definiție pe piața mondială.

Intellectualii români se lamentează, de decenii, pe marginea situației subalterne a literaturii române în context european, și o fac mai ales în cadrul întâlnirilor internaționale, unde totul se transformă în discurs revendicativ, în recriminări pe eterna temă a „nedreptății istorice“ căreia românii i-ar fi căzut victime. Și cum, în reuniunile de acest tip, se alunecă inevitabil spre politică, revendicările de natură culturală capătă o astfel de coloratură: la capitolul literaturii, România ar fi victima „imperialismului“ exercitat de marile limbi asupra uneia mică, nedreptățită din pornire, cu toate că posedă o literatură cu nimic mai prejos decât cea italiană, germană sau rusă. Și pentru că epoca noastră a devenit „anti-imperialistă“, există, în minți înfierbîntate, iluzia că notorietatea universală se poate obține printr-o lovitură revoluționară, prin doborîrea spectaculoasă de pe soclu a literaturilor „privilegiate“ și înălțarea corespunzătoare a literaturilor „nedreptățite“. Precum în versul lui Macedonski „La cer se-ajunge dintr-un salt“...

Eroarea fundamentală a celor care judecă astfel rezidă în confuzia dintre numărul vorbitorilor unei limbi, puterea economică și politică a țării purtătoare ale limbii respective și proiecția culturală a literaturii ieșite de aici, semnificația ei simbolică. Cele două dimensiuni coincid uneori, se

află într-o oarecare simetrie, dar aceasta nu se întâmplă întotdeauna; numărul vorbitorilor, întinderea teritorială, ba chiar puterea economică nu se traduc automat într-o proiecție culturală pe măsură. Miliardul și un sfert de chinezi, miliardul de indieni ori jumătatea de miliard de arabi n-au reușit pînă acum să impună literaturile chineză, indiană sau arabă la un nivel mondial. Masa vorbitorilor, puterea economică, militară și politică a unei țări nu atestă automat literatura respectivă. Există un joc infinit mai subtil al construirii proiecției culturale proprii unei limbi, joc ale cărui nuanțe sunt dificil de codificat și scapă echivalărilor simpliste.

Neliniștile și frământările românilor, preocupați de ceea ce ani de zile s-a numit, în mod demagogic, „ imaginea României în lume“, ar trebui calmate prin emiterea citorva adevăruri simple. Stă în puterea noastră să realizăm o proiecție convenabilă a literaturii române – iar argumentele mi se par vizibile și de bun simț.

În primul rînd, să nu uităm că româna e limbă neolatină, urmașă directă a celei mai imperiale dintre limbile pămîntului. Toate surorile ei, devenite limbi de stat, au astăzi o anvergură universală indubitabilă (franceza, spaniola, dar și portugheza ori italiana). Româna face parte, de drept, din cel mai select și mai elitist club lingvistic, club la care doar o infimă parte a limbilor pămîntului a avut acces.

Faptul antrenează consecințe nici pe departe neglijabile. Româna interesează și va interesa tot mai mult pe lingviștii din lumea întreagă, pe oamenii cultivați în general; prețuirea pentru limba latină, unanimă, se va răsfrînge în eternitate și asupra limbii noastre, pe măsură ce globalizarea va progresa, iar pămîntul se va transforma într-un uriaș „sat“. Fără ca noi să fi avut în acest caz vreun merit, casa noastră se va afla mereu pe ulița principală a satului.

În al doilea rînd, trebuie să luăm în calcul un fenomen extrem de recent: emigrația română, care a sporit în ultimii ani pînă la cote altădată inimaginabile. În Italia trăiesc peste 600.000 de români, 800.000 în Franța, peste 200.000 în Spania etc. Din cele aproximativ 32 de milioane de vorbitori ai limbii române, 10 milioane, aproape o treime, trăiesc astăzi în afara granițelor României. România se află, prin fluxul migratoriu stabil, cam în aceeași situație în care se aflau Spania și Portugalia la începutul anilor '60.

Această notabilă prezență românească reprezintă cea mai sigură bază de răspindire a limbii noastre. La început curiozitatea, apoi interesul, în cele din urmă prețuirea vor înscrie limba română într-o mecanică ascendentă. Emigranții vor obliga întreaga lume să afle de existența României și a limbii ei, apoi de reflexul ei cultural. A scrie literatură pentru un public potențial de 32 de milioane de oameni, public aflat în continuă creștere, înseamnă a face de fapt literatură într-un spațiu de dimensiuni medii.

Peste cîteva luni, româna devine una dintre limbile oficiale ale Uniunii Europene, adică a unui alt club select. El nu are elitismul clubului neolatin, dar este unul dintre cele mai închise, mai bogate și mai invadate ale lumii. Clubul American și cel al Uniunii Europene dictează, pentru moment, regulile vieții planetare. A face parte din această aristocratică grupare, fie și ca membru de rangul doi – iată o situație la care majoritatea țărilor lumii nu îndrăznesc deocamdată să viseze. Istoria și geografia au fost, măcar pentru o dată, și de partea noastră, creîndu-ne avantaje nemeritate. Neașteptatul privilegiu va avea și reflexe lingvistice, deoarece expansiunea limbii române va continua, bazată pe o structură economică și politică solidă.

În al treilea rînd, românii posedă, global vorbind, un talent lingvistic superior mediei. Ei învață ușor limba țării în care au ajuns, o vorbesc în scurt timp aproape fără accent, servind uneori de intermediari între ceilalți emigranți și autorități. Oricît de paradoxal pare, multipla disponibilitate lingvistică ajută la răspindirea românei. În Europa, limba romană încetează să fie simplă denotație exotică și devine o entitate în cele din urmă familiară.

Concluzia ce se impune nu ne măgulește poate orgoliul, dar ea decurge din faptele expuse mai sus. Derivată dintr-o limbă de răspindire medie, literatura română nu are nici pe departe aceeași răspindire. Nu din cauza

Emil Brumaru

CERȘETORUL DE CAFEA

Cîntec de toamnă

Cristina, Cristina, Cristina,
Privește cum cade lumina

Cînd trece, cînd trece, cînd trece
Amiaza prin aerul rece

Și intră, și intră, și intră
Un înger cu aripa frîntă

Să-ți lase, să-ți lase, să-ți lase
În noi hoitul cald de mătase...

numărului redus de cititori, nu din cauza exotismului ei etimologic: dacă statutul de literatură „medie“ se află încă în stadiul de deziderat, este pentru că scriitorii români, cei mai mari, n-au găsit și n-au impus un model literar suficient de original. Autorii noștri de primă mărime par în asemenea măsură întorși asupra lor înșiși, asupra splendorii limbii în care scriu, încît restul lumii se află undeva departe. În aceste condiții, chiar dacă limba noastră ar fi fost vorbită de 50 de milioane de oameni, răspîndiți pe tot pămîntul, rezultatul tot același era! Pînă cînd modelul propus de o literatură națională nu se transformă într-o componentă vizibilă a Universalului, respectiva literatură rămîne în afara competiției. E cazul imensei majorități a literaturilor lumii.

Nu cred însă că sîntem sortiți unei eterne marginalizari. Scriitorii români se văd obligați să atingă notorietatea pe drumul cel mai lung, adică profitînd de expansiunea limbii române pe care nimeni nu o prevăzuse și care este opera emigranților. Oricum, față de nouă zecimi din limbile lumii, ne aflăm într-o situație mai degrabă privilegiată. Cîte idiomuri de pe pămînt au origine latină și 32 de milioane de vorbitori? În zilele noastre, timpul s-a accelerat spectaculos; ceea ce altădată se înfăptuia într-un secol, acum se poate împlini într-un deceniu. Mult-dorita notorietate internațională se va arăta la orizont doar dacă plecăm de la o evaluare lucidă și lipsită de patetism a situației prezente. Iar această situație a fișeaza, pentru cine are ochi de văzut, un nou statut al românei. În condițiile expansiunii și a tot mai bune cunoașteri internaționale a limbii noastre, imaginea literaturii române ca literatură medie, pe ideala scară internațională, nu mai reprezintă acum doar o himeră. ■

istorie literară

Între amăgire și dezamăgire

Jurnalul lui Gala Galaction, unul dintre cele ținute peste jumătate de secol, comparabil din acest punct de vedere cu *Însemnările zilnice* ale lui Titu Maiorescu, a avut, până în 1989, o soartă postumă nefericită. Publicat mai întâi în 1977, a apărut cu textul masiv cenzurat, până la desfigurare. Neobositul editor, de o viață devotat scriitorului, Teodor Vârgolici, l-a reluat între 1996-2003, dând o nouă ediție, de astă dată, integrală, restituind numeroasele pasaje eliminate. Se credea, prin această publicare, că opera memorialistică a lui Gala Galaction a fost încheiată. Nu era așa, căci destul de curând s-a produs o revelatoare surpriză. Familia nu-i încredințase editorului ultimele caiete conținând însemnările din anii 1947-1952, pentru motivul că ele erau, în cea mai mare parte, religioase, ceea ce este adevărat, și mai ales pentru că se vedeau profund anticomuniste. Poate că și uitase de ele, din moment ce nu i le-a predat lui Teodor Vârgolici în anii amintiți când acesta publicase în deplină libertate cinci volume ale *Jurnalului*. Cel pe care-l prezint, fără să aibă indicația pe copertă, ar fi al VI-lea.

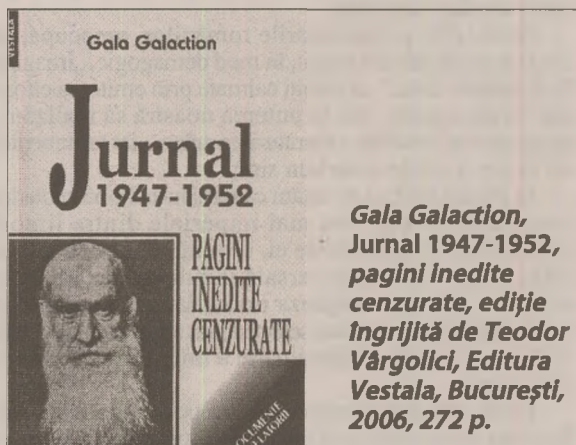
Să constatăm încă o dată că opiniile politice ale părintelui Galaction, în timp, au fost cam oscilante. Înainte și în anii războiului, el vitupera contra bolșevismului, care „vrea să ne aducă spre epoca troglodită, spre zarea neagră și bestială de unde am pornit”. Când însă „uraganul siberian”, cum îl numea, se apropie de Nistru, prevestind înfrângerea sigură a Germaniei naziste, scriitorul alunecă spre un întristător conjuncturalism, explicabil, și zicem și prin slăbiciunea omenească a friicii. Bolșevicilor, pe care îi anatimizase, le recunoaște acum – stupoare! – un rol de mărinimoși salvatori, veniți să ne... „igenizeze țara”. La 30 august 1944 îi salută pe foștii „tâlhari sovietici” ca pe „dezrobitorii și aliații noștri”, care urmau să ne învețe inchipuiți-vă, chiar democrația! Gala Galaction spera că a sosit vremea socialismului său creștin pentru care luptase cinstit o viață întreagă. Nu bănuia (să fi fost atât de neștiutor?) ce fel de „socialism” ne aduceau „salvatorii”.

Luând în considerație asemenea convingeri pe care le împărtășea, fără indoială, și public, de asemenea, vechile lui simpatii pentru muncitorime, pentru revendicările ei sociale și economice (printre altele, scrisese cu însuflețire despre I. C. Frimu) și nu mai puțin, dragostea lui față de Israel, față de evreii pământeni, cărora le-a luat apărarea întotdeauna, regimul comunist l-a primit pe fostul profesor de Teologie de la Chișinău cu brațele deschise, acordându-i fel de fel de onoruri (mai mult decorative), până și pe acela de a fi „ales” deputat. Abia acum naivul preot ajunge să cunoască adevărata față a „socialismului”, care de fapt nu era decât o sângeroasă dictatură.

Scriitorul revine la vechile lui opinii despre comunism, pe atunci oarecum livrești, relevându-se ca un observator extrem de lucid, spunând, revoltat, lucrurilor pe nume, atitudine fundamental opusă știutului și momentului conformism. Autenticul Galaction e cel din *Jurnal*, restul a fost pură figurație, sigur, câtuși de puțin stimabilă.

Autorul nuvelei *Moara lui Călfar*, ca și prietenul său, acum agonizant, N. D. Cocea, trăiesc „într-o amară deznădejde”. Comuniștii au instaurat în lume „o tiranie odioasă”, ei guvernează prin samavolnicie, „înscenări criminale, procese scandaloase și crime peste crime”. Cocea mai credea într-un apropiat cataclism, aștepta războiul american („Vin americanii”), „adică focul universal care va arde cangrena europeană și va lichida infernul sovietic”. Deputatul Galaction nu se poate obișnui cu ședințele mereu acuzatoare și belicoase, cu ideile-lozinci: eliminarea adversarilor (mai exact, a „dușmanilor de clasă”), „moarte fasciștilor”, idei care contrazic duhul Sfintei Evanghelii. Obligat să voteze în Parlament legi nedrepte, antiomane, Galaction recunoaște că se înnumără printre cei câțiva „siniștri imbecili”. Totuși are curajul să nu voteze introducerea pedepsei cu moartea, mărturisind că o știa numai el.

Pe marginea unei cuvântări a lui Gheorghiu-Dej, ținută cu ocazia marii sărbători sovietice, 7 noiembrie, diaristul însemnează observații de bun simț, care, exprimate public, i-ar fi adus, nu mă indoiesc, mari necazuri: „Detestăm, divulgăm și prigonim imperialismul anglo-american și ne topim de dragul celui sovietic”. Nemulțumirea populară, sărăcia, lipsurile, scumpetea îl fac pe Galaction să adreseze indignat o întrebare retorică: „Toți aceștia care suferă,

plâng, se prăbușesc sunt ei reacționari, fasciști, hitleriști?” Arestarea lui Iuliu Maniu, în vara lui 1947, deși nu-i împărtășea ideile, i se pare un semnal de alarmă, anunțând „zile negre”. În același timp, condamnă campania dusă de U.R.S.S. contra Vaticanului, ca și pe aceea a comuniștilor români, urmărind să distrugă biserica greco-catolică, ceea ce au și reușit. Fără să se omoare după monarhie, când regele este forțat să abdice la 30 dec. 1947, îl cănează: „bietul copil regal trebuia să se ferească din calea puhoaielor ce vin și vor să vie”.

Scriitorul are conștiința clară a direcției catastrofale în care evoluează situația politică din țară, e de-a dreptul vizionar: „Pentru triumful comunismului rusesc au fost jertfite în Rusia 20-25 de milioane de necomuniști. Așa va fi și în România” (s.m.). O spunea la finele aceluiași an al abdicării regelui Mihai. Asemenea propoziții dinamitarde și încă altele, nu puține, se constituie ca o veritabilă „literatură de sertar”, cum sunt mai toate jurnalele și memoriile epocii, ca, de exemplu, ale lui C. Rădulescu-Motru, Petre Pandrea, Pericle Martinescu.

O temă care revine adesea sub condeiuul lui Galaction este slugărnicia față de Moscova, manifestată într-o altă cuvântare a lui Dej și nu numai. „Cine pofteste pe sovietici pofteste libertatea și îndestularea, huzurul în egalitate și lumină... într-un cuvânt, raiul sovietic”. Ironia sarcastică se simte frecvent în comentariul scriitorului, care denunță fără nicio ezitare lozincile găunoase ale P.C.R. Alteori, ironia devine tragică. Așteptând să intre în audiență la marele tător enkavedist (K.G.B.-ul din acea vreme), Iosif Chișinevski, și auzind că limba tuturor funcționarilor de acolo este rusa, Galaction are sentimentul că „trăiește într-o țară cucerită”. „Rusolatria infinită” nu exprimă altceva decât politica antinațională a P.C.R.: „Firește, trebuie să învățăm rusește, să admirăm pe Miciurin, să ne extaziem în fața civilizației sovietice (...) și să înnebunim de entuziasm când oratorii «progresiști» pronunță numele lui Stalin!” Galaction constată încă o dată că regimul comunist e unul criminal, dedându-se la acțiuni care să însălmănte lumea, ca în cazul foștilor moșieri (pe atunci numiți așa în derâdere), azvârliți din casele lor, în martie 1949, în toila nopții, numai cu ce aveau pe ei și trimiși în domiciliu obligatoriu, dacă nu la Canal. Autorul *Jurnalului* descifrează, poate ca puțini alții așa devreme, ce mare ipocrie se ascundea în spatele așa-zisei „lupte pentru pace”. „Din nenorocire, cei ce vor pacea, o vor ca să ascundă sub faldurile ei, jaful, exploatarea, crimele și exterminarea sistematică a antagoniștilor lor... ideologici.” Tonul grav se prefacă uneori într-unul parodic. Iată cum vedea mascarada, cheltuielile inutile pentru pavoazarea de 7 noiembrie: „Portrete de giganti, pereți de chembrică roșie, pogoane de hârtie tipărită și ilustrată”.

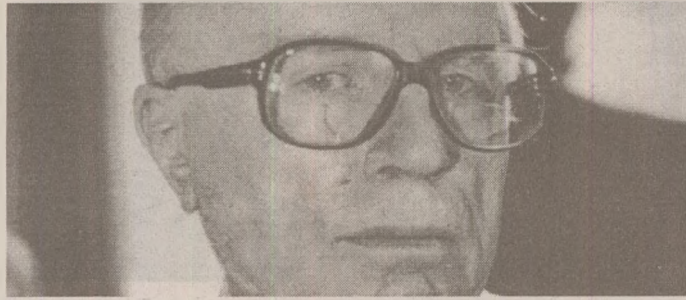
Fiind academician, ca deputat, o persoană oficială,

Galaction a cunoscut o serie de personalități politice, culturale, ecleziastice. Fără să realizeze adevărate portrete, el surprinde câte o tușă definitorie, ce merită atenție. Iosif Chișinevski era „diavolul ascuns și malefic”, viitorul patriarh, Justinian Marina, „un caporal comunist”, sforâr, trepăduș, intrigant. Lucrețiu Pătrășcanu „vorbește sacadat și bătos. Nu este orator. Se bălbăie copios”. Insistă asupra personajului, când acesta este exclus din partid. (Neștiutor, Galaction numește „excluderea” „demisie”) și ține să comenteze faptul, ca semnificativ, cum și era, pentru politica „de clasă”, brutală și răzbunătoare, a P.C.R.: „A fost descalificat de ceilalți tovarăși. *Il sente ancora le bourgeois*. Era prea burghez! Nu-și putea tăgădui obârșia și nu putea să excludă din sufletul lui adevărul că și lumea burgheză poate să mai aibă calități, sau poate, uneori, să mai aibă dreptate”. Sadoveanu e surprins într-una din ipostazele lui conformiste: „Nenea Mihai e grav, umflat și plictisit. I-am spus «Christos a înviat!» Mi-a răspuns «Noroc»”. În schimb, Iorgu Iordan îi apare ca ateu convins și comunist dogmatic, intolerant, apostrofându-l pe Galaction cu ocazia discursului de recepție la Academie despre o temă religioasă: „Dacă știam că vei veni printre noi ca preot și că te vei afirma ca preot... dacă știam așa ceva nu te votam. Eu n-am votat pe preotul Galaction, ci pe scriitorul Galaction”. Foarte riguros pe linie de partid, fostul ambasador la Moscova ținea să se delimiteze. Și Petru Groza are parte de un comentariu negativ: „Jovialitatea lui... ajunge la trivialitate, duhul lui miroase a mocirlă”. Asemenea însemnări fugare scot la iveală reversul medaliei, aceea care-l salvează pe scriitorul semnând un pact, fie și formal, cu diavolul. Cu totul altele erau convingerile lui după ce luase cunoștința direct cu adevărata față a comunismului.

El se dovedește și mai categoric atunci când vine vorba de literatură. Încă din 1947, Galaction începe să vorbească despre temele „dirijate”, neîncetând să denunțe limitarea (puțin mai târziu suprimarea) libertății de opinie. Autorul *Jurnalului* acuză nu o dată cenzura care-i desfigurează articolele. Și nu numai lui. El se pronunță la fel de categoric împotriva ideologizării literaturii. La o ședință de la Societatea Scriitorilor, oratorii (citește activiștii) comuniști s-au străduit „să convingă pe auditori că azi nu putem face decât sau artă în folosul imperialismului american (Doamne ferește) sau artă în sprijinul și slava democrațiilor populare, prezidate de U.R.S.S.” Astfel, se interzic temele eterne, ca iubirea, visul, gingașia, nostalgia, Dumnezeu, misticismul. Acestea „sunt crimele de lăs-democrație”. Eliminarea din literatură, notează consternat, a celei mai mari părți din opera lui Eminescu (să adăugăm denaturarea ei), a lui Baudelaire, Oscar Wilde constituie o „monstruoasă”. Se declară, de asemenea, tranșant împotriva constrângerilor politico-ideologice, după modelul sovietic. „Nu pot admite sovietizarea conștiințelor. Primesc – zice el cam în pripă – toate inovațiile, toate reformele (...), dar nu mă împac cu *cazarma sufletească* (s.m.). Ascultând o conferință a politrucului șef peste artele din România, Nicolae Moraru, Galaction face deopotrivă observații penetrante, ce converg cu cele politice. După opinia agresivului și plicticosului conferențiar, „critica nu mai este speculativă, analistă, filosofică; ea trebuie să fie *jandarmerie critică*” (s.m.). Artistul e obligat să primească inspirația și subiectele de la „centrala comunistă”. Ce păcat că, fiind la o vârstă înaintată și cu mâinile legate de „onorurile” oferite de aceeași „centrală”, Galaction n-a participat, precum Argezi, confratele său de generație, la bătălia de idei ce s-a mai putut desfășura până prin 1947-1948. Ca și alți combatanți, firește, mai tineri și mult mai tineri (Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Virgil Ierunca, Ion Caraion), părintele Gala s-ar fi situat de partea libertății de creație, de partea legilor adevărate ale artei, a talentului, contra oricărui constrânger. E bine că a lăsat și aceste însemnări de taină, exprimând ultima lui voință și credință, ce ne parvin acum prin admirabila strădanie a lui Teodor Vârgolici, însemnări care, prin substanță și atitudine fermă, îl plasează pe autor de partea binelui, frumosului și adevărului, cum se știe, triadă cardinală a artistului dintotdeauna, condamnată și interzisă de comuniști – fac să i se ierte lui Gala Galaction mai toate păcatele.

AI. SÂNDULESCU

critică literară

Romanul eseistic e încă văzut, la noi, ca un hibrid neconvingător: produs al unor autori autodidacți care introduc în materia propriei ficțiuni considerații și teorii fără legătură cu conflictul epic. Curgerea lină ori torențială a romanului este întreruptă prin asemenea insule de reflecție, pe o treaptă mai înaltă, generalizatoare. Personajele X și Y rămân, ca în filmele mute, cu o mână ridicată și un picior în aer, pentru ca scriitorul să-și încheie lungile și plicticoasele lui tirade. Întotdeauna mi s-a părut simplistă o asemenea abordare, similară celei a cititorului ingenuu, care sare peste descrieri ca să ajungă la acțiunea „pură”. Romanul nu e un alt nume dat benzilor desenate, ci un domeniu complex, suprafață plus volum, o lume largită prin explorare și adâncită prin meditația creatorului ei. Forța acestuia se vede și din diferitele nivele de lectură pe care opera sa le prezintă; dacă, printr-un unghi îngust de percepție, le ratăm, vina ne aparține în exclusivitate...

Un prim merit al cărții lui Ion Vlad, *Romanul universurilor crepusculare*, este acela că tranșează aproape didactic falsa problemă a romanului reflexiv, construit și înțeles într-o altă paradigmă decât aceea a realismului obiectiv. Thomas Mann, Musil, Broch, Gombrowicz, Günter Grass, Malaparte, Böll și Céline (cazurile literare urmărite de profesorul clujean) sunt prozatori inanalizabili cu instrumente critice tradiționale. Optica trebuie schimbată pentru a înțelege resorturile creației lor, viziunea modernă care îi îndepărtează de modelul consacrat al *mimesis*-ului și verosimilității. Mai vechea ambiție de a figura o lume într-un tot conformă celei reale, de a o reflecta pe aceasta din urmă cu o plasticitate subsumată exactității, e înlocuită la începutul secolului 20 de un proiect post-balzacian de integrare a realității exterioare. Ochiul netulburat al romancierului realist și transparenta naratorului pe care îl utilizează lasă loc unei *participări* ce îmbracă toate formele posibile, de la compasiunea cea mai adâncă la ironia teribilă. Evenimentele narate sunt învelite în straturi succesive de metatext, derularea întâmplărilor nemaifiind suficientă, ci reclamând o interpretare a lor. Personajele importante, simpli actori până acum (cu ponderi diferite cerute de rolul jucat), devin observatori, martori, regizori și autori. Ei încep să aibă conștiința artificialității lor, ca și a lumii pe scena căreia evoluează. Această lume și-a pierdut stabilitatea și relativa omogenitate. Nu mai este guvernată de legi clare și de eternele pasiuni umane. Se prezintă ca o realitate bolnavă, în dezagregare, în care orice este posibil și nimic nu mai e interzis, o Kakanie înăbușită în propria formalizare și exalând o duhoare pestilențială.

Istoria din prima jumătate a secolului trecut apare, ea, ca protagonist al acestei literaturi crepusculare, profund impregnată de maladiile sociale și de un rău metafizic. Cum excelent sintetizează Milan Kundera (el însuși autor de romane și vecele stratificate, cu mai multe chei de interpretare), dacă *monștrii interiori* au fost „privilegiul” unor prozatori ca Proust și Joyce, monștrii generați de o Istorie în pragul exploziei îi vom regăsi în literatura unui Hermann Broch, în *Somnambului* acestuia ce trăiesc „ca sub un clopot de nepăsare, delimitându-se de lumea din jur și existând totuși în ea”. Romanul psihologic, cu lentoarea surprinderii infinitezimalelor sufletești, este concurat și, în final, umbrit de romanul problematizant, de o mare cruzime a privirii și a descriției. În noile ficțiuni, scrise cu evidente ambiții artistice totalizante, încap toate: povestirea și eseul, drama și comedia bufă, culpa individului și a epocii în care trăiește, aspirațiile și limitele omenești, erorile, cele câteva reușite și numeroasele eșecuri, teroarea difuză ori bine precizată. Romancierul nu se mai află „sus, în polul plus”; se implică, în multiple modalități, în destinul jalnic al „eroilor” săi, examinând cu o curiozitate cvasiștiințifică toate condițiile care au dus la un anumit deznodământ. Discursul romanesc își câștigă preeminența, textura propriuzisă a faptelor reprezentând doar un prim nivel al unei construcții epice vaste și (supra)etajate. Romanul-eseu, expresie a spiritului creator autodidact, gen hibrid, „de umplutură”? Să-i dăm cuvântul lui Ion Vlad: „O nouă paradigmă se statuează: ea profesează polivocitatea și polifonia narativă, convergența și interferențele de tipuri de discurs: eseul, comentariul reflexiv, versul, *song*-ul, disertațiile concentrate (eseistic) pe câteva motive existențiale” (p. 31); „Formula de *roman-reflexiv* (*roman-eseu*) refuză

Daniel Cristea-Enache

CARTEA ROMĂNEASCĂ

Un alt fel de roman

Ion Vlad, Romanul universurilor crepusculare, eseul, Editura Elkon, Cluj-Napoca, 2004, 206 p.

monotonia sau discursul monocord; realitatea e că formele romanului surprind prin soluțiile inedite, infiltrate în discursul romanesc: digresiunea, spațiul analitic, punerea în abis, focalizarea și autoreferențialitatea, *song*-ul, jocul alternării modalităților, jocul figurilor și al măștilor, pseudobiografiile și incizia în una dintre dominantele existențiale ale personajelor, anamorfozele” (p. 104); „De la Thomas Mann sau de la Heinrich Mann, și prin Robert Musil și Hermann Broch, literatura a redescoperit rațiunea de a fi a meditației și a unei înalte și profunde intelectualizări a scrisului. Fără acestea, adevărurile n-ar fi putut fi rostite cu o atât de dramatică forță. Într-o lume atinsă de agenții răului, în spațiul și în timpul unei demonii cuprinse de o frenezie irepresibilă, literatura a avertizat și a comentat, a statuat regimul lucidității reflecției pentru ca invarianții narativi, evenimentul, ipostazele narative, personajele, trama, climaxul acțiunii epice, logica compoziției și instrumentele comentariului (jocul, parodicul, satira, ironia, deriziunea, o ineputabilă reezită de semne ale limbajului și ale artelor non-verbale) să poată atrage atenția asupra prăbușirii în neant.” (p. 155).

Minus accentul final, prea moralizator (căci marea literatură se hrănește, în fond, din eriză, din înfrângere, din disperare), avem aici o excelentă fișă de observație. Structura romanului modern o dată limpezită, analizele dedicate fiecărui autor în parte câștigă în exactitate și finețe. Ion Vlad este un critic și un istoric literar toabă de carte, pentru care stabilirea de filiații și realizarea unor

conexiuni au devenit operațiuni curente, aproape niște reflexe de cercetător. Incursiunile sale în universurile artistice crepusculare ale acestor excepționali prozatori moderni oferă un real profit intelectual celui care i-a citit pe cont propriu și care îi va înțelege, de acum încolo, mai bine. Câteodată, e drept, observațiile critice ale autorului se apropie periculos de ceea ce numim truisme. „Destinul romanului și aventura formelor sale, tot mai diversificate și mai heterogene, sunt determinate de interferențe și de interacțiunea unor fenomene numeroase: ideologice, filosofice, sociale etc.”, arată Ion Vlad, redescoperind roata evoluției romanului de la primele opere de gen și până astăzi. Mai... problematic, însă, decât asemenea fragmente oarecum inutile în economia cărții este felul în care autorul își scrie *Romanul universurilor crepusculare*. Scriitura sa este descărnată de imagini și lipsită de orice dinamism narativ. Observațiile, atât de pertinente, sunt devitalizezate stilistic, dând de multe ori impresia de conspect universitar. Cele mai expresive fraze le găsim, fără excepție, în ceea ce Ion Vlad citează, nu în ceea ce el scrie. Un fragment din scânteietorul Witold Gombrowicz ne edifica mai mult asupra poeziei sale decât o întreagă pagină de analiză critică, minuțioasă și inteligentă, dar realizată într-un limbaj prea uscat-teoretizant. Iată un citat din autorul lui *Ferdynand*, ce pare dedicat deopotrivă hermeneuților subtili și cititorilor grosieri: „cunoscătorul cunoaște aprofundând produsul creatorului într-un studiu profund, apoi opera pleacă în lume la cititor și iată ceea ce a fost zămislit într-un chin total și complet va fi receptat nespun de parțial, între un telefon și un cotlet.” Și iată, în continuare, alineatul autorului nostru: „Compromiterea vechii poezii și a așeriunilor consacrate despre structurile romanului și/ sau despre poietica textului; problema creatorului și a formei «active» etc. justifică natura parodică și non-conformistă a operei; nuvela inclusă în text, urmând parcă modelul romanului lui Cervantes sau al romanului secolului al XVIII-lea, *Filidor* (capitolele IV și V, «Filidor – copil deghizat» și, urmând «prefetei», nuvela «Filidor – copil deghizat»), pare să contrazică orice model tradițional și să certifice destructurarea formelor anterioare din literatura polonă” (pp. 135-136).

Nu putem, vail, să scriem ca Robert Musil ori Gombrowicz, Céline sau Günter Grass. Și totuși, analiza romanului modern ar fi impus, pe lângă rigoarea critic-teoretică, o expresie mai consistentă și mai vie. ■

cărți primite

- Radu Ciobanu & Peter Freund, *Dialog peste Atlantic*, Editura Emia, Deva, 2006, 164 p.
- Constantin Stoiciu, *L'Addition*, roman, Editura Humanitas, Quebec, 2006, 376 p.
- Liviu Leonte, *A la recherche du roman moderne*, la réception de l'oeuvre de Marcel Proust en Roumanie, Institutul European, Iași, 2006, 194 p.
- Vasile George Puiu, *Bifurcația neamțului*, poezii, Editura Junimea, Iași, 2005, 70 p.
- Mihail Sebastian, *Jurnal II*, „jurnal indirect” 1926-1945, texte culese din mass-media vremii și cuvânt înainte de Teșu Solomonovici, prefață de Eugen Simion, Editura Teșu, București, 2006, 636 p.
- Aurel-Dragoș Munteanu, *Singurătate vie*, poezii, ediție îngrijită de Tudor B. Munteanu, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2006, 78 p.
- Andrei Codrescu, *Miracol și catastrofă*, dialoguri cu Robert Lazu, Editura Hartmann, Arad, 2005, 256 p.
- Paul Aretzu, *Urma lui Ariel*, „poeme-psalmi-anluminuri”, postfață de Eugen Negrici, Editura Vinea, București, 2006, 100 p.
- Olga Duțu, *Cuibul liniștit/ The Quiet Nest*, haiku-uri în română și engleză, cuvânt înainte și ilustrații de Ion Codrescu, Editura Europolis, Constanța, 2006, 68 p.

critică literară

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

Tablou de epocă (II)

Din restul volumului de care ne ocupăm reținem cu precădere portretele celor „trei mari români”, ajunși la o celebritate occidentală, pe care Gelu Ionescu a avut norocul a-i cunoaște îndeaproape. Sunt piesele unui album din zona istoriei vii, în care omenescul e încă spontan, netrăs în generalitate, rămas la stadiul de imagine, senzație, emoție. Grație unor asemenea evocări, personalitățile în cauză ni se prezintă sub specia creației, ca niște personaje ale propriilor opere. Facem cunoștință cu ele sub semnul interesului acut cu care le parcurgem opera ce le integrează în chip de... inedite. Eugen Ionescu era „mai degrabă un taciturn, cu o infinită tristețe în priviri de cele mai multe ori (...) micuț, puțin rotofei, cu figura de clown – cum s-a spus de atâtea ori, încât el însuși cred că a ajuns s-o creadă; cu pleoapele grele, cu gura mereu chinuită de un rictus, mergând cu pași mici și ușori, cu zâmbetul rar, dar încântător. Spre deosebire de alte mărturii, îi apare exegetului său devotat ca „un om de o extraordinară delicatețe”, ca „un om bun și generos”. La bătrânețe nu-și mai scria piesele, realizându-le prin dictare, inspirându-se din viața sa onirică: „Mereu nemulțumit, tăia și schimba. Uneori izbucnea: «De ce trebuie să mă scriu, n-am scris destul?» – izbucniri care vor fi avut loc până la ultima sa carte. Că mare parte din piesele sale vin din visele pe care le avea, stă martor subțirelul caiet de dictando, însoțit de un creion, ce se găsea la capul patului său. Uneori, noaptea, se scula, nota câteva rânduri, apoi nu mai putea adormi, urma somniferul și apoi o zi mai buimacă. Din dezvoltarea acestor însemnări nocturne s-au născut zeci de scene, piese întregi”. Interesantă e remarca potrivit căreia răbufnirile de vitalitate, de puternic temperament ce-l distingeau pe dramaturg ar fi format semnalele unei virtualități anarhice, care l-ar fi putut primejdi în cel mai înalt grad dacă nu erau zăgăzuite: „Sub viața sa ordonată, burgheză acum, cred că se ascundea un fel de poftă pentru viața boemă, poftă ce ar fi putut merge până la autodistrugere”. Mircea Eliade avea o mască și o gesticulație ce ilustrau cu pregnanță tipul savantului. „Avea un mod pripit de a rosti frazele, un fel de semn că medita în permanență la ceea ce spunea, vorbea toate limbile cu un pronunțat accent românesc. Părea vârstnic, dar totodată era extrem de mobil și dinamic în mișcări; ochelarii săi cu lentilă groasă erau de neuitat”. Gelu Ionescu îi aduce reproșul că n-a comentat niciodată alipirea sa juvenilă la mișcarea legionară: „Nu resimt decât o mare perplexitate în fața obstinațiilor lui Mircea Eliade de a nu recunoaște aderența sa, după unii doar temporară, la mișcarea și «ideologia» legionară”. E foarte probabil că extrema dreaptă l-a fascinat prin aceea că a fost „o sectă mistică”, animată de un ideal de „salvare”. Cărturarul atras de religie a văzut în această trăsătură a sa o dimensiune transcendentă, în măsură, până la un punct, a o motiva. Spre deosebire de comunismul ateu, legionarismul își asuma o credință ardentă și un „cavalerism” autosacrificial

Gelu Ionescu, *Covorul cu scorpioni*, Editura Polirom, 2006, 344 pag.

asupra căruia atrăgeau atenția N. Steinhardt și Al. Paleologu... Cioran avea „ceva fascinant în persoana lui, ceva provocator, exaltant, dar și fragil totodată”. Sau mai detaliat: „Era o apariție extraordinară de vitală, un om frumos, suplu, deși scund, aflat în pragul senectuții. Vorbea precipitat și agitat, avea o privire inteligentă și foarte pătrunzătoare, nimic aulic sau profesoral în el, o mare bucurie față de bunurile pământești. Și el vorbea franțuzește cu un puternic accent românesc, avea un fel de a nu-și termina frazele, presupunând că restul se înțelesese”. Zvonul potrivit căruia n-ar mai fi vrut să vorbească franțuzește s-a dovedit fals. Conversațiile sale cu românii era un melanj de franceză și română, „fermecător și amuzant”. Interogat asupra opțiunii sale legionare, autorul *Silogismelor Amărăciunii* se explică într-un duh de bun-simț, care exprimă un regret real: „Și eu mă întreb și m-am întregat de mii de ori – și nu știu să-ți explic pe larg... eram tânăr, m-a luat valul... eram exasperat de România de atunci... (...) Nu trebuie să te scuzi – e aproape... legitim să mă întreb, fiind așa de tânăr venind din iadul din care vii.”

Există în aceste pagini și un revers al figurilor luminoase, de-o mitologie conținută pe care le-am menționat. Sunt schițate câteva profiluri de oportuniști, caricaturale

prin ele inșele, pe care autorul ține a-i prezenta precum o delimitare morală a eului propriu. Cu atât mai elocventă cu cât, aparținând strictei noastre contemporaneități, ei se văd frecvent dacă nu tratați cu exclusive elogii, măcar amabil menajați. Cu toate că a realizat cursuri excelente ce au trezit în sufletul multor studenți dragostea pentru literatură, Zoe Dumitrescu Bușulenga a alunecat pe linia unui „ceaușism” strident, a unei ipocrizii „și cu biserica, și cu partidul”. Fosta sa profesoară constituie în ochii memorialistului un exemplu al discreditării vocației și profesiei, atât ca „om al propagandei” la care s-a pretat inclusiv prin dezolante „omagii”, cât și prin incurajarea unor non-valori, din mediul apropiaților. „Cât timp nu a practicat politica aceasta aberantă, a fost o excelentă profesoară – și eu regret această evoluție, care a transformat un om de calitate într-un... rinocer. Un rinocer care, am aflat de curând, s-a călugărit... poate ca să-și ispășească păcatele”. Alte „deziluzii” ale lui Gelu Ionescu le prefigurează pe cele ale cuplului Monica Lovinescu-Virgil Ierunca, mai puțin circumspect o vreme, mai generos cu autorii rămași „ostatici” în România comunistă, se pare că ajuns ulterior la concluzii similare: „Căci încă din țară constatam calitatea de perfect «hopa mitică» a lui Marin Sorescu, bine și cu partidul și cu Europa Liberă, devenit chiar ministru iliescian, sau caracterul dictatorial al ahtiatului după putere, titluri și privilegii care este Eugen Simion, cocoțat la președinția atât de dubioasei Academii, instituție rămasă cam incremenită și după '89 în ciuda alegerii unor membri pe deplin valoroși”. Relațiile autorului cu celebrii critici stabiliți la Paris sunt punctate într-un spirit realist precum o experiență comună a accesului la adevăr: „Până la evenimentele din '89, Monica și Virgil își apearau simpatiile și admirațiile ce le căpătaseră de-a lungul anilor cu o fidelitate pe care nu o împărțeam întotdeauna de unde și rarele contraziceri între noi – toate în tonul și atmosfera mai mult decât colegială. Cărțile de memorii și jurnalele publicate de Monica și Virgil sunt, într-un fel, mărturia acestor iluzii, admirații, din înălțimea cărora au trebuit uneori să cadă, cu o vădită amărăciune”. O „amărăciune” care e și un semn de lealitate.

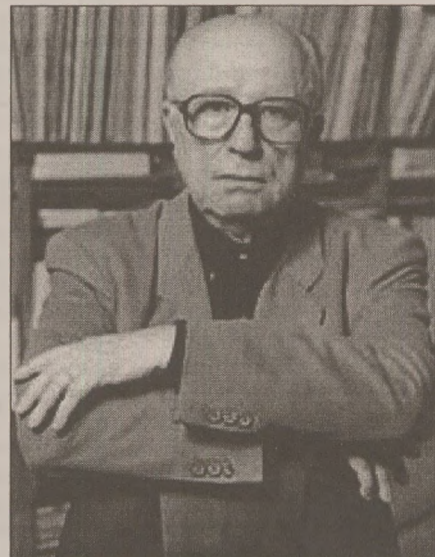
Cu toate că se admite a fi „mai puțin polemic”, Gelu Ionescu izbutește a fi de cele mai multe ori suficient de convingător și în rezervele d-sale, prin seriozitatea tranșantă, nelipsită de căldură morală, cu care atinge subiectele spinoase. O tonalitate grav-analitică, asociată cu o expresivitate fluentă, „normală”, fără abateri imaginative, îl caracterizează, la un mod avantajos, pe acest cronicar modern. ■

In memoriam

Un nemuritor

Cu toate că mult mai tânăr decât Virgil Ierunca, aveam simțământul că nu voi așterne niciodată rânduri ce-ar semnifica un necrolog al său. Îl percepeam nemuritor. Așa e cum e Sfântul Saurocton al cărui nume îl port, pe urmele căruia a mers cu vrednicie, străpungând „ciuma dialectică” a comunismului, „prostituarea festivă” pe care a provocat-o „blestemăția lui organizată”. Și nesfiindu-se în fața postcomunismului cu al său cortegiu de „adaptări” de noile curți, mai mult ori mai puțin previzibile, sub o neclintită zodie carieristă și lucrativă, Virgil Ierunca e, în accepția sufletească a subsemnatului, etern, așa cum se cuvine a fi un mare mentor, un copleșitor spirit veghetor, un cald prieten. Cu atât mai mult cu cât a luat loc între timp în starea celestă, alături de E. Lovinescu, Vladimir Streinu, I. Negoïtescu, Cornel Regman, drept una din conștiințele cele mai puternice ale României contemporane, ale României de totdeauna.

Gheorghe GRIGURCU

in memoriam

Între tăcere și absență

A m avut cinstea de a-i sta în preajma, în ultimii ani ai vieții, lui Virgil Ierunca, prieten drag, ajuns de ursita omenirii, și am putut constata un lucru în sine uimitor: nu i-a plăcut niciodată să ucidă lei. I-a plăcut să citească, să colinde muzee, să asculte muzică, era cel mai cultivat și cel mai fin cunoscător pe care l-am întâlnit vreodată, cu o bulimie care nu s-a potolit până în ultima clipă... Dacă-mi amintesc bine, în 1990, când împreună cu Monica Lovinescu și-au pus problema dacă se întorc în țară sau nu, singura întrebare a lui Virgil Ierunca a fost: dar acolo o să am FNAC? Te puteai întreba de ce mai avea nevoie de magazin de muzică, din moment ce propria lui colecție, imensă, era mai bogată decât orice magazin. Am să spun ceea ce nu era nevoie să-i stai în preajmă ca să constăți: că nici nu i-a fost dat să ucidă lei. Și că în ciuda reputației de vânzător crud și nemilos, n-a ucis nici măcar vietățile mai mărunte pe care le-a „hărțuit“, totuși fără odihnă, o viață întreagă, cu respectul pe care doar marele vânat ai crede că-l merită. Fiindcă era în polemică de o distincție naturală, o civilitate și o politețe, care nu le reușesc altora nici în elogiul, iar victimele lui n-au suferit de pe urma lui decât arsura curativă a ironiei și sarcasmului. Maxima lui cruzime, de care până târziu își amintea amuzat, a fost când, pentru a-l ridiculiza pe un autor de „articole de prostituție festivă de la gazetă“, își acompaniase diatriba din temuta *Antologie a rușinii* de la Europa liberă, de *Duetul pisicilor* al lui Rossini. La București, cel astfel certat, nu mai putuse vreme de câteva săptămâni să iasă în stradă, unde trecătorii îi fredonau melodia cu pricina.

Am să mai spun și că nu a învins cu noi toate greutatele, iar dacă le-a învins, totuși, atunci a făcut-o mai mult fără noi și în locul nostru, în acea luptă tenace, calmă, constantă, fără răgaz și fără speranță, semănând mai curând a terapie și ecarisaj, decât a vânatoare, dusă alături de cea care i-a stat alături, iată, mai mult de o jumătate de secol. Le datorăm, lui și celei rămase printre noi ca să culeagă asemenea palide amagii, asemenea biete dovezi de iubire îndurerată, lui și Monicăi Lovinescu, tot atât cât le datorăm morților din decembrie. Asta în ce privește libertatea noastră de azi. Iar în privința capacității noastre de a face cât de cât ceva bun, adevărat și frumos cu această libertate, le datorăm totul. De la nimeni n-au învățat românii să gândească limpede, drept și cinstit, cât de cât, să distingă în confuzia emanată de bietul nostru trecut sub vremi, cât au învățat de la ei. Cine nu mă crede, să citească pe forumuri, opiniile legate de numele lor. Și să-și amintească în ce fel au fost primiți de mulțimile de oameni când au revenit prima dată în țară.

A fost numit „papă al exilului românesc“, când nici nu împlinise patruzeci de ani și când exilul românesc cuprindea nume sonore de scriitori, gânditori, politicieni, artiști: Vintilă Horia, Mircea Eliade, Emil Cioran, Ștefan Lupașcu, Grigore Gafencu, chiar regele Mihai. Cu oroarea lui de publicitate, cu discreția, retractilitatea și chiar timiditatea

lui, cu pesimismul lui activ, prin ce o fi ajuns oare la o asemenea investiție? Ce anume îi determina pe unii dintre acești iluștri exilați, obosiți cu vremea de verticalitate și intransigență, să vină la el să-i ceară dispensă, atunci când nevoia de recunoaștere îi împingea la ușoare și omenești compromisuri? Fără îndoială, în parte, febrila lui activitate în favoarea culturii române prinsă în chingile „ortodoxiei implacabile“ a optimismului de partid și de stat, în plină și triumfală scufundare. Virgil Ierunca fondase în exil, cu bani din puștii lui bani proprii și din cei ai prietenilor seduși de arzătoarea lui obsesie o serie de reviste: *Ethos*, *Limite*, *Caiete de dor*, *România muncitoare*. Scrisese, ca cercetător la Centre National de Recherches Scientifiques, articolele legate de cultura română din aproape toate enciclopediile europene importante: *Encyclopédie de la Pleiade*, *Dictionnaire des littératures*, *Histoire générale des littératures*, *Lexicon der Weltliteratur im 20 Jahrhundert* etc. A adunat și coagulat grupurile de exilați în sprijinul României sub asediu. Realizase emisiuni la posturile de radio franceze, și apoi, cu regularitate, la Europa liberă. Dar mai ales își datoră autoritatea extraordinară, imensei lui credibilități dobândite prin atitudinea de o consecvență etică fără cusur și de o admirabilă rezistență la compromis.

A fost numit din țară „conștiința noastră mai bună“, ceea ce – împietate în fața unei atât de inspirate sintagme – îl făcea să rădă irepresibil, așa cum rareori am văzut rîzând pe cineva. Și nu doar fiindcă pentru Virgil Ierunca conștiința nu putea fi mai bună sau mai rea, ci fiindcă distingea ca nimeni altul sunetul vorbeii frumoase și goale. Desigur, conștiința, acest lux pentru alții, pentru el era, sau nu era, pur și simplu. Dar mai ales, conștiința, demnitatea, onoarea, erau pentru Virgil Ierunca noțiuni de dincolo de vorbe și nu rostea decât foarte parcimonios și niciodată în legătură cu sine, asemenea cuvinte, cum nu te împăunezi, din discreție și bun-gust cu însușiri pe care le socotești indiscutabile, subînțelese, obligatorii. Valori ca libertatea de gândire și exprimare, verticalitatea etică, devotamentul pentru frumos și adevăr, care necesita uneori cuvinte „mai mari decât inima“ – le cumpăna cu grijă și nu le risipea decât vorbind despre alții, mereu despre alții, pe care-i credita cu imensă generozitate. Nu ar fi putut fi prins niciodată gândind una și spunând alta și orice asemenea nepotrivire îi stârnea hohote de râs. La fel cum râdea când afla că se înșelase în credit, în generozitate, în politețe în alb.

A văzut lumea noastră culturală din comunism, ca populată de „tambalagii ideologici, marionete senile, tinere lipitori și foarte multe stafii“ ceea ce a făcut să le pară unora nedrept și chiar otrăvit de ranchiună. Dar i-a evocat mereu clar, cald, patetic, cu numele și opera lor, pe cei marginalizați, (*Pagini uitate, pagini cenzurate, pagini exilate*), morți sau pierduți prin închisorile de-a lungul regimului comunist. A despărțit clar binele de rău, pe cei care au ales academia de cei care au ales închisorile. Și a părut unora că se erijează în judecător. Fără să se erijeze în judecător, fiindcă nimeni n-a pierdut altceva decât fața, de pe urma judecăților lui, ne-a pus la dispoziție criteriile unei judecăți drepte. Ni le-a menținut prezente în spirit și apte să măsoare cât de cât. Grație lui și celei cu care a format acest cuplu exemplar, ne-au rămas aceste criterii, cât de cât limpezi.

În ultimii ani, Virgil Ierunca tăcea. Toți ne-am resimțit de pe urma acestei neclintite hotărâri a lui, fiindcă lecția lor de gândire, discernământ, demnitate, nu poate fi niciodată suficient de bine însușită ca să-ți iei curajul de a te deconecta de la aparatul dialogului etic, cu el. M-am gândit mereu la felul cum tăcea Virgil Ierunca. Înconjurat de muzica lui: de Monteverdi, de Bach, de Schubert, de cea mai frumoasă operă după el, *Don Giovanni*, în toate interpretările ei. Dar și de ziarele și revistele românești. De televiziunea română chiar. Le spuneam prietenilor care aveau emisiuni: „Ai grijă ca să uită la tine Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, i-am anunțat.“ Era dezamăgit de ce se petrecea în România? Niciodată definitiv. Pierduse încrederea în fibra morala românească? Mereu cu intermitențe. Virgil Ierunca era un om de o atât de totală, nobilă generozitate, încât cel mai mic semn de speranță făcea în ochii lui din „țară cu o sută de locuitori“, de care vorbea uneori, paradisul pe care nu a încetat să-l dorească până în ultima clipă.

Dar luase decizia să tacă și tăcea. Niciodată n-am reușit să aflăm cât îl mângăieau, cât îl mângăiau, cât îi atenuau din tristețe dovezile de admirație și dragoste pe care le primea. Niciodată n-o să știm ce-a simțit când, exact în dimineața când a fost dus la spital, o tânără i-a predat Mariei, menajera lor credincioasă, un tricou pe care artistul Ion Barbu imprimase un poem de-al lui și i-l trimisese din țară, coincidentă fericită, tocmai în acel moment greu. Tăcerea lui nu era însă posacă, ci mereu atentă, prevenitoare, caldă și cordială.

Între tăcerea lui Virgil și absența lui este însă o imensă prăpastie în golul căreia privim acum infinit mai saraci și mai pustii. Singurul lucru pe care-l mai putem face este să-l recitim, să le vorbim despre el tinerilor, care îl caută pe forumuri și vorbesc cu admirație despre el, și să ne străduim ca splendida lui lecție, niciodată suficient de bine însușită, să rodească.

Doina JELA

În redacția României literare, 1993. Foto: Tudor Jebeleanu

actualitatea

Constantin Toiu

PREPELEAC

Recrutul

(2)

Sergentul Cioancă, așadar, din a cărui grupă făcea parte și Cezărică, explicase mai înainte situația, de unde provenise pedeapsa sutei de culcări ordonate și făcute pe aerodromul troienit de zăpadă... *salt-naainte, recrut!*, ceea ce putea fi și o bucurie, la urma urmei, copilăroasă, având în vedere că era prima ninsoare mai zdravănă din acel an...

Cioancă zisese mai întâi, după ce își aprinsese una din *mărășeștile* lui puturoase: *Io... dacă era după mine... io îți ardeam o lună dă zile la mititica... la carceră, filfizonule... cu apă ș-o cojă dă pâine, atâta!... și consemn trei luni să nu te mai duci duminica la curve și să ți-o iei la labă, la mititica, m-auzi?!*

Cioancă parcă dădea în bobi. Cum era nou, auzise de la ai mai vechi că așa se făcea în cazul asta... Trei luni! Și să nu mai strigi la intrarea bordelului select care trănzea a pudră și a odicolon: *săru-mâna, tanti Lenuța*, (pectoana), ori *salut fetelor...* care se nimerea să fi fost... Trei luni! Să nu... – vorba lui Cioancă!

La început, se interesase la Vintiloiu, ca mai vechi și mai versat, *unde și cum...* Acesta, cu experiența lui, îl lămurise numaidecât... Dormeau unul deasupra celuilalt, pe paturile lor de fier suprapuse, - Lăzărică, așa-l chema pe numele mic, jos, sub el. Încât, în noaptea aceea viforoasă de ianuarie, acesta îi aruncase explicația lui de jos în sus, pe șoptite, nu că auzeau și ăilalți, dar să nu deranjeze, mulți și admiseră rupți de oboseală, după instrucție... *Domnule, – zicea – e mai multe posibilități*, (obiceiu lui de a se prosti) – ori la Shanghai, că îți dă și gumă; dar e-așa de ieftin, că dai nas în nas cu trupeții învoiți și ei, mersi!... Ori la *Voluptas...* ai dracului! pentru boșorogi și cică intelectuali, scump foc! Nu te sfătuiesc, dar cred că n-ai nici atâta bănet, deși e cel mai șic... Rămâne a treia, unde merg și eu, e și vesel, are și basarabencă care îți cântă la balalaică... Uitase să spună și numele. Când el întrebase, aplecat peste marginea patului, de sus în jos, Lăzărică îi trimisese imediat de jos în sus: *FEMINA!* Pentru un latinist de forță, nici nu era rău. Un pol! Pentru băieții mai școliți.

*

Portarul era un bătrân cu mustăți lungi, albe, răsucite, unse probabil cu se, și era unghur, fiindcă, la salutul său timid de client proaspăt, răspunsese cu falnica rezonanță maghiară: *Ionopôt kivano!...*

În ziua ailaltă însă, cu vreo două înainte de a se duce unde se dusesse și el, în sfârșit, prima dată, ca toți ăilalți, avusese loc înfruntarea finală cu sergentul Cioancă, pe aerodrom chiar, unde îi ordonase să execute suta de trânteli printre troienele împietrite de îngheț.

Recrutul se înviorase de tot, făcând culcările alea, parcă se trezise dintr-un somn adânc. Astfel încât își adusesese aminte de o întâmplare pe care i-o destăinuise tot Vintiloiu. Cu ea își luase revanșa, șantajându-l pe mârlan, pe gradat, și cu o ușurință ce-l mirase și pe el, băiat bine și atent crescut.

Sculându-se din zăpada ce se topise parcă sub el de atâta tăvăleală și așezându-se, crăcănat, în fața sergentului, mai înalt decât acesta aproape cu două capete, recrutul începu calm:

Măi Cioancă, măi, eu știu... și noi toți de la flotilă știm că tu îi aduci dame locotenentului Găgiulescu la cazarmă, când este de serviciu... Așa că putem să te spunem ierarhic lu' Măcărescu, pricepi?!

Dacă, la ce ți-o zice io acușica, ai să sari la bătaie și-o să scoți și baioneta aia pe care o ții la șold, amărățule, te fac praf, Dumnezeuii mă-tii de turnător ordinar, și te mai bag și în p.m. de sergent de celofibră, nenorocitul!...

Cioancă înlemnise. Ca șantaj, era un șantaj! Se uita amuțit la elev. Nu l-ar fi crezut în stare de așa ceva. Părea un papă-lapte.

Acesta însă nu terminase. Punându-i palma dreaptă pe umăr peste tresa lui lată, de tinichea, aurie, de sergent, pe care o simți rece ca gheața, îl bătu apoi pe obraz ușor, părintește, îi trase brusc pe frunte boneta bleu, fără cozoroc, duse un deget la tâmplă, cum salută generalii pe front, și plecă spre cazarmă cântând în glumă prin gerul tăios *Pe-al nostru steag e scris unire...* ■

P. S. Cui ghicește, – laudă...

De multe ori, doar întâmplarea și amintirile contemporanilor pot lămuri originea și evoluția unor cuvinte argotice. Necuprinse în dicționare, instabile ca formă și ca sens, acestea ajung extrem de repede mici enigme etimologice pentru generațiile ulterioare și ridică dificultăți în fața edițiilor critice sau a traducerilor. Un cuvânt care se poate găsi în amintirile din vremea comunismului sau în reportaje despre viața militară este *diribau* sau *dilibau*: cu variația fonetică *r/l*, ușor explicabilă prin circulația sa predominant orală. În texte jurnalistice din ultimii ani, forma *diribau* apare de mai multe ori, în contexte destul de clare și însoțită de explicații: „Generalul I.C. (...) revine la moda veche, de a trimite soldații la munci, adică la «*diribau*» în limbajul cazon“ (*Evenimentul zilei* = EZ, 13.10.1999); „De la Transfăgărășan la cartierele civile sau în mină, de la Canal la Casa Poporului, «*educația prin muncă*» din armată a dat naștere șantierelor kaki populate de brigăzile de «*diribau*»“ (EZ, 15.01.2006); „Tinerii încorporați în aceste «*detașamente de muncă*» («*la diribau*» cum mai erau denumite aceste unități în argoul ostășesc) lucrau în cadrul Direcției Generale a Serviciului Muncii (între 1950-1956 a purtat denumirea Serviciul Muncii) din Ministerul Construcțiilor“ (EZ, 26.08.2006). În comentariile cititorilor sau în alte articole apare și varianta *dilibau*: „Am făcut 16 luni de armată la «*dilibau*», adică construcții, munci agricole etc., din cauza «*dosarului prost*»“ (ibid.); „am plecat în armată pe care am făcut-o la «*dilibau*» cu tot felul de foști deținuți de drept comun“ (*Cariere*, 30.11.2005). Autorii textelor publicistice sînt conștienți de caracterul argotic și adesea ironic al termenului, pe care îl marchează prin punerea între ghilimele: „*la «diribau»* nu ajungeau decât cei «*fără pile*» ori «*cu probleme față de regim*», „*viața de «diribau»* a unui consătean de la Canal“; „știm că la Canal este și un consătean, militar în termen, arma lui fiind numită «*diribau*»“ (EZ, 15.01.2006). Într-un reportaj de la începutul acestui an, evocarea detaliilor istorice se asociază cu o binevenită explicație etimologică: aflăm că *diribau* reprezintă pronunțarea populară, deformată, a denumirii unei firme de construcții germano-române; aceasta - *Derubau* - era foarte cunoscută, se pare, mai ales în legătură cu construirea de căi de comunicații, în anii celui de-al Doilea Război Mondial; numele firmei era format din fragmente inițiale ale termenilor *De(utschland) - Ru(mänien) - Bau(ern)* (cf. EZ, 15.01.2006); nu am reușit să verific exactitatea informației istorice, dar ea pare credibilă. Prin metonimie, termenul a devenit sinonim cu munca (forțată) în construcții, păstrându-se și după dispariția firmei germane. În *Dicționarul de argou și expresii familiare ale limbii române*, de Anca și George Volceanov (1998), forma *diribau* este înregistrată cu explicațiile: „1. batalion disciplinar“; „2. muncă silnică.“ Evident, ambele specializări semantice se explică prin contextul politic în care munca în construcții devenise o pedeapsă tipică pentru militari și arestați. În *Dicționarul de argou* al Ninei Croitoru Bobârnice (ediția a II-a, 2003), explicații asemănătoare primește forma *diriblan*: este vorba desigur de același cuvânt, într-o variantă mai dubioasă, produsă prin contaminare sau, poate, de o eroare de transcriere. Într-un studiu din 1982 despre argoul militar, Ion Moise înregistrează termenii *diribau* și *diribist* (ultimul nu pare să se fi păstrat în uz) cu explicațiile „trupe de geniu“, respectiv „genist“. E ușor de urmărit legătura dintre munca în construcții și „arma militară care cuprinde

trupe specializate pentru executarea lucrărilor de fortificații, de drumuri, de poduri“ (DEX); o atestă, de altfel, unele mărturii actuale: „am făcut armata la Turnu Măgurele, într-o unitate de geniu-pononieri. Am făcut și „*dilibau*“, dar și poduri și porțițe peste Olt și Dunăre“ (*cafeneaua.com*). O confirmare „oficială“ a accepțiilor politico-istorice ale termenului o constituie folosirea sa într-o ședință publică a Camerei Deputaților „o serie de români (...) în perioada '50-'61 au efectuat stagiul militar la muncă, la *diribau* - așa cum era pe timpuri – pentru că proveneau din familii care atunci erau considerate ca familii contra regimului“;

Rodica Zafiu

PĂCATELE LIMBII

Diribau

„noi știm că unitățile acestea, în special care erau catalogate ca unități de geniu, căi ferate, de construcții, drumuri etc. au funcționat până în 1989“ (2.03.2004).

Deși, cum se vede din exemplele de mai sus, mulți vorbitori cunosc încă sensul original și forma mai apropiată de etimon a termenului argotic, pentru alții aceste legături s-au rupt, astfel încît se produc diferite remotivări semantice și formale. Varianta *dilibau* e preferată pentru că se lasă reanalizată ca un derivat sau un compus de la verbul familiar-argotic *a se dili* („a înnebuni“); astfel, *dilibau* începe să însemne „ospiciu“: „mai întâi trebuie dovedit că e nebun, apoi băgat la *dilibau*“ (*computergames.ro*), „concețateanca Luminița cu ștate la *dilibau* a ajuns în Franța și-i taie gâtul Fratelui Roger“ (*onlinesport.ro*); „cred că o să fiu internat la *dilibau*, cu mințile răvășite“ (*dinamo-online.net*). În unele contexte termenul pare să devină chiar un sinonim pentru închisoare (pus poate în legătură cu partea finală a argoticului *bahaus*, sau pur și simplu pornind de la contextele negative și de apropiere de sensul *ospiciu*): „La *dilibau* cu el!“ (EZ, forum 14.09.2006). Mai mult, *dilibau* ajunge să capete sensul metonimic „cap“ („înțeleg că româncea asta avea o problemă la *dilibau*“, *cafeneaua.com*, 18.08.2005) și chiar să se transforme, accidental, într-un adjectiv, sinonim cu *diliu*:

„Ăsta e Marin, vechiul supporter progresist, ce-i drept și cam *dilibau*“ (*onlinesport.ro*).

Legătura cu verbul mai cunoscut este uneori explicat formulată: „ce-i aia *Dilibau*? Eu nu cunosc decât verbul «a se dili»!“ (*culinar.ro*), construindu-se jocuri de cuvinte - „*diribau* (direcția roaba-lopata)“ (EZ, 8.06.2006, forum) și false motivații – prin etimologie populară – chiar pentru sensul de bază al cuvîntului: „aceste locuri în care se spunea că recruții se *dilesc*, de unde și denumirea de «*dilibau*», au dispărut după '89“ (*Viața liberă*, 3282, 2000). ■

cronica ideilor

Dintre cuvintele pe care uzura morală amenință să le scoată definitiv din circuitul limbii, „burghezia” ocupă un loc aparte. Nici măcar astăzi încărcătura peiorativă pe care a căpătat-o în timpul comunismului nu s-a stins în mințile noastre. Ceva din ferocitatea filistină a burtă-verzimii reacționare a contaminat adânc câmpul semantic al acestei vocabule atât de inofensive. Și astfel, peste aerul urban al *Burg*-ului german și peste nuanța de efervescentă cotidiană a *bourgeoisie*-ului francez – două cuvinte din care se trage etimologic românescul „burghezia” – peste aceste cuvinte s-a așternut vâlul malefic al clasei exploatoare. Pe scurt, un cuvânt ucis de o propagandă tenace și stăruitoare, al cărei rezultat psihologic este că nu știm prea bine dacă burghezia a fost ceva bun sau ceva rău în istoria noastră. Și pentru că nu știm cum să folosim acest cuvânt, preferăm să-l ocolim, împingându-l în zona inertă a cuvintelor abandonate.

Iată motivul pentru care un om, deschizând cartea lui Zeletin, va încerca o dublă surpriză. Cea dintâi este că, în materie de istorie românească, *Burghezia română* își păstrează o valabilitate intactă: începutul României moderne este cu neputință de despărțit de apariția burgheziei, ceea ce înseamnă că burghezia nu numai că a fost ceva bun, dar chiar a jucat un rol salutar în formarea statului modern român. Cu alte cuvinte, burtă-verzimea europeană este întemeietoarea *de facto* a Principatelor Române și a viitoarei Români Mari. A doua surpriză este că valabilitatea acestei lucrări nu privește doar trecutul îndepărtat al României, dar chiar și trecutul recent, ba însuși prezentul zilelor noastre. Mai precis, ceea ce s-a întâmplat în țară din 1989 încoace ascultă foarte bine de schemele explicative ale lui Ștefan Zeletin. Burghezia română nu numai că nu a murit, dar a înviat din nou, iar astăzi trăim într-o epocă de formare a unei noi burghezii naționale, una fără de care viitorul european al României contemporane nu poate fi conceput.

Potrivit lui Ștefan Zeletin, burghezia este alcătuită din trei categorii de oameni: negustorii, industriașii și bancherii. Primii se ocupă cu circulația mărfurilor, cei din a doua categorie cu producerea lor, iar ultimii cu concentrarea și răspândirea în societate a banilor. Și cum banii înseamnă înfi de toate capital, burghezia este totuna cu clasa capitalistă prin excelență. Altfel spus, acolo unde apare capitalul apare burghezia, iar acolo unde apar cele trei secvențe ale angrenajului burghez – comerțul, producția de bunuri și acumularea de capital – tot acolo apare etapa burgheză în istoria omenirii. Se observă ușor că Zeletin stabilește o corespondență univocă între cele trei categorii umane și secvențele domeniului burghez: negustorul face comerț, industriașul produce mărfuri, iar bancherul adună capital. Cele trei secvențe sînt privite de Zeletin în desfășurarea lor cronologică, adică în ivirea lor succesivă de-a lungul timpului. Mai întâi a existat comerțul omenesc și negustorii, apoi comerțul a dat naștere treptat producției, pentru ca în final producția să culmineze în concentrarea capitalului în mâna unor oameni care, deși nu fac nici comerț și nici industrie, pot influența tot comerțul și toată producția de mărfuri dintr-o societate.

Tabloul acesta succint al evoluției burghezii echivalează cu un algoritm istoric, așadar cu o succesiune de etape din înlanțuirea cărora nu există scăpare. O societate care a apucat să intre pe unul din capetele algoritmului va străbate obligatoriu înșiruirea celor trei trepte. E ca un tunel în care, dacă intri, trebuie să înaintezi în virtutea direcției pe care tunelul o are deja. Tunelul poate fi deviat sau poate fi blocat pe alocuri – cum s-a întâmplat în comunism –, dar nu poate fi astupat în întregime decât cu prețul dispariției evoluției omenirii.

Fiecareia din cele trei secvențe ale tunelului capitalist îi corespunde un anumit tip de mentalitate umană. Comerțului îi corespunde mercantilismul, industriei liberalismul și finanțelor imperialismul. În consecință, orice societate intrată în algoritmul evoluției capitaliste va cultiva, după caz, când virtuțile spiritului mercantil, când valorile spiritului liberal și când reperatele spiritului imperialist. Asta înseamnă că nici o comunitate umană nu este mercantilă, liberală sau imperialistă pentru că așa vrea ea, ci pentru că pur și simplu nu are încotro.

De pildă, liberalismul nu este o opțiune ideologică la care să ajungi în urma unor lungi și mistuitoare dispute teoretice, și cu atât mai puțin un ideal romantic ivit în

Sorin Lavric

Fatalitatea capitalismului

Ștefan Zeletin, *Burghezia română. Originea și rolul ei istoric*, Humanitas, București, 292 pag.

imaginația naivă a unor visători incurabili, ci liberalismul este consecința firească a unei stări de lucruri în care liberul schimb al produselor a devenit un dat inevitabil. Liberalism înseamnă piață liberă și schimb liber, și abia apoi valori liberale și principii democratice. Nici un burghez mercantil nu ajunge liberal din vocație, ci din nevoie. Și nici un liberal nu ajunge imperialist din reavoință, ci pentru că trebuie. La fel, nici o țară din lume nu-și propune cu tot dinadinsul să devină imperialistă, dar dacă totuși ajunge în acest stadiu este pentru că forța financiară de care dispune îi dă posibilitatea să pătrundă în piețele și în industria altor țări. Cum s-ar spune, ca să fii imperialist trebuie să-ți dea mâna să fii, ceea ce înseamnă că în concurența nemiloasă a lumii burgheze etapele algoritmului pot fi parcurse nu atât ca protagonist, cât mai ales ca victimă.

Și acum ajungem la România zilelor noastre. Potrivit lui Zeletin, România modernă este tocmai rezultatul algoritmului de care am vorbit pînă acum. El a fost declanșat de tratatul de la Adrianopol din 1829, tratat în urma căruia capitalul anglo-francez a avut acces liber în țările române. În consecință, comerțul occidental a pătruns în spațiul românesc și, sub influența lui, a apărut forma incipientă a capitalului bancar – capitalul cămătarilor –, acești noi gemeni de organizare socială provocînd scăpătarea rapidă a marilor boieri români. În coliziunea dintre aceste două tipuri radical diferite de *modus vivendi* – pe de o parte, negustorul sau cămătarul dinamic și întreprinzător și, pe de altă parte, moșierul static și tradițional – câștig de cauză a avut cel înzestrat cu o putere de adaptare mai mare: marii proprietari au fost ruinați, iar negustorilor și cămătarilor

li s-au alăturat micii boieri, adică tocmai cei care vedeau în mercantilismul cămătarilor și în liberalismul negustorilor arma cea mai bună de înlăturare a aristocraților de rang înalt.

Și astfel, rezultatul politic al acestei răsturnări economice a fost o scindare firească și previzibilă, care se regăsește în orice stat burghez: apariția unui pol revoluționar și liberal alcătuit din elementele viitoarei burghezii, iar în contraparte, conturarea unui pol reacționar și conservator alcătuit din rămășițele fostei nobilimi. Revoluție înainte și reacțiune înapoi – iată ecuația României moderne, unde criteriul lui „înainte” și „înapoi” nu e de găsit în Dumnezeu, în națiune sau în mîntuire, ci în algoritmul capitalului. Această scindare va străbate scena politică a statului român pînă în zilele noastre, procesiunea partidelor de-a lungul timpului nefăcînd decît să dea expresie unor tendințe economice venite din josul societății. În această procesiune temporală, naționalismul sau internaționalismul nu sînt decît trăsături conjuncturale pe care clasa capitalistă le-a împrumutat din rațiuni de adaptare la concurență. Cu alte cuvinte, cînd burghezia românească a fost naționalistă, cum s-a întâmplat în prima jumătate a secolului XX, acest lucru s-a datorat faptului că interesele ei au coincis cu cele ale statului român. Cînd ele nu vor mai coincide, burghezia română va deveni internaționalistă și imperialistă, cu o condiție însă: să aibă puțină să fie imperialistă.

Rezumînd, burghezia română a fost produsă la început de capitalul occidental, pentru ca apoi, odată formată pătura indigenă a burghezilor români, aceștia, trecînd din etapă în etapă și din mentalitate în mentalitate, să contribuie mai mult sau mai puțin conștient la formarea României moderne. Este o iluzie să credem că burghezia română a fost o formă fără fond apărută grație unui simplu împrumut de circumstanță. Ea a fost chiar fondul modernizării românești, iar dacă astăzi trăim într-o țară europeană este pentru că motorul acestei deveniri a fost clasa capitaliștilor. În plus, devenirea aceasta nu s-a făcut cu idealuri romantice închinare nemuririi naționale, ci cu pîrgii mult mai prozaice și mai eficiente: expansiunea capitalului, acapararea piețelor de desfacere din alte țări, concentrarea banilor în bănci și găsirea de debușuri comerciale pentru supraproducția inutilă.

Și totuși, o senzație neplăcută te urmărește după lectura *Burghezii române*. Cauza stă în aceea că totul, în această carte, se petrece sub apăsarea unei necesități istorice. Totul e implacabil, inexorabil și fatal. Și astfel, cu toate că nu este marxist, Zeletin împărtășește ideea că politica este expresia unor tendințe economice cărora voința oamenilor trebuie să li se supună. Aceste tendințe dirijează istoria umanității, iar oamenii nu sînt decît niște pionii într-o piesă al cărei scenariu nu este scris de ei. ■

Radio România Cultural

Când vine vorba de cultură, o discuție care începe într-un fel se poate termina cu totul altfel

Emo Stere, Attila Vizauer și invitații lor celebri aduc vorba de cultură într-o întîlnire, posibil polemică

În fiecare zi de luni pînă vineri de la ora 12.00

Vorba de Cultură

vă propune mari teme mari preocupări mari obsesii ale zilelor noastre

Arad 106,8 | București 101,3 | Bacău 101,8 | Bihor 105,8 | Brașov 105,7 | Buzău 103,7 | Cluj 101 | Iași 103,1 | Mărgărita 106,8 | Oradea 96,1 | P. Neamț 100,3 | Petroșani 90,6 | Sibiu 103,7 | Suceava 101,6 | Timișoara 100,7 | Tulcea 105,4 | Vatra Doanei 107,7 | Zalău 105

Cumpătul. Ajun de An Nou 1969

Impresie de intimitate, de spațiu apărut. Lemne pentru foc în firida teracotei, perne pe lavițe, un fotoliu încăpător. În mijloc, masivă, o masă. Între ferestre bradul împodobit, care se va arunca. Miroase a rășină, soba e fierbinte. Ar trebui aerisit. Mi-ar putea fi bine aici și după sărbători. Singură în spatele ușilor grele, sub tavanul de bărne. Afară zăpadă pură, necălcată, pădure ninsă. Latră niște câini, trec niște cai, o sanie. Oameni puțini. De trăit ca într-un peisaj de ilustrată alb-negru. Aș putea fi de acord cu orice, așteptând împacată orice...

În odațiile cu sobă comună de la ultimul cat, el mă inițiază cum să surd când dau mâna cu femeile, și cum cu însoțitorii lor. Se străduiește să mă drezeze ca pentru un număr de circ. Îl urmăresc cu interes. Înțeleg că are nevoie să facă prin mine o impresie bună. Vrând să-mi îmblânzească timiditatea, mi-o accentuează. Instinctul mă avertizează că nu voi purta fără suferință măștile ce mi le propune ca în joacă. Încerc să ignor acest chin. Rămân străină de idealul lui. Îi surd ca de departe și împacată rezum: „Eu sunt o sălbatică blândă, / O fiară pe care nici îngerii n-o înțeleg”... Dor de Ioana mică rămasă cu bunicii în București. Pentru acum și aici, voi pune la masă un *tacâm minuscul*, prefigurând prezența copilului ce se va naște curând. Mă înduioșez și mă înfior gândindu-mă la mâinile în mănuși chirurgicale ale Ancăi Cioltei, la bisturiul fin și la privirile ei albastre. E o faptură providențială, liniștitoare pe termen lung...

1 și 2 ianuarie 1969

N-am rezistat mai mult de trei ceasuri, după care m-am retras fără regrete. Întinsă pe pat, miroseam a portocală. Cu lumina stinsă, am plutit în irealitatea ningerii. Moia făcea să se audă streșinile. Răzbătea până la mine veselia celorlalți. Sorești, Dimisieni, Cociasi, Fănuși, și niște necunoscuți cu o fețiță dansând aritmic pe piciorușele ei diafane în ciorapi de mătase...

Am dormit mult, un somn toxic. Pentru mine viața va fi un timp monotonă. Fătul se mișcă, se rostogolește dându-mi o dulce groază. Stau înzăpezită în mine, cu gleznelor încheiate, cu inima înfrigurându-mi-se de izbucnirile temperamentale ale bărbatului și de măștile carnavalesci ale celorlalți. Lumea se agită peste puterile mele de a suporta, și se agită altfel decât mi-aș dori. Se distrează fiecare, poate mai mult decât ar avea omeneste nevoie, vrând să demonstreze ceva. Iar el este ineputabil și epuizant. Am semne că va obosi repede între mine și lumea care-l interesează, și când va fi să aleagă, va prefera agitația lumii. Perechea noastră are un destin ciudat...

De revenit cu Ioana aici, la zăpadă și la liniște. Dar când? Am de pregătit lucrarea de diplomă, și am de dus până la capăt o sarcină. Ieri m-am simțit chiar rău. Cel mult o fugă la Mogoșoaia! Mi-am ales o temă ușoară, cu bibliografie puțină, dată fiind starea în care sunt...

3 și 4 ianuarie 1969

*Ieșire în Sinaia, o cafea la Palace, discuție în jurul antologiei lui Manolescu, retrasă de pe piață. Bănuț destituit. Raicu face o *cronică elogioasă* la *Fântâna somnambulă*. Poetul jubilează cu *Rom.lit.* în brațe. Până spre dimineață, planuri de viitor. Trece de la duioșie la o nefericire de sine, afișată*

agresiv, trist și dur. Aș scrie o carte despre mizeriile purității. Amân acest plan pentru vremuri mai blânde. Deocamdată o cârtică pentru Ioana mică și o antologie pentru Albatros. Și *Jurnalul*, care se scrie singur. Eu despre noi și el despre noi. În ce păreri am coincide, în ce ne-am despărți? Să facem plasa în care să rămână, oricât de stângaci prinse, momentele cu adevărat importante. Prezentul merită întotdeauna atenție, măcar fugar. Un comentariu, mintea exaltată, oboselile lui, dezechilibrul nervos, sedimentele de iritare. Neputința de a-l ajuta. Tristețea mea în contextul instabil, când duios, când feroce. Extenuant, astenic, meschin de-atâtea ori. Și obosit adormind instantaneu, ca scufundându-se la mare adâncime, de unde revine printre coșmare, vorbind în somn, trezindu-se asudat și nerecunoscând imediat locul unde se află. N-aș spune că *nu mă re-găsesc* în context, pentru că pur și simplu încă *nu m-am găsit* în context, nu m-am lămurit cum e cu mine. Nu am capacitatea, așadar nici dreptul să cred că aș putea interveni eficient în destinul acestui om. Degeaba mă chinui. Ar fi ceva de înțeles, de presimțit? Am senzația că pentru darurile sale va plăti mai cumplit decât pentru defectele sale, greșeli trecute și viitoare. Nu am rezistență, nici abilitate, nici tact, nici plăcerea să-l însoțesc în discuții mai lungi decât nopțile. Am în schimb naivitatea, pe care nu mi-o iartă, să cred că pentru poezia lui decisiv ar fi să-și acorde un răstimp de austeritate, de studiu în bibliotecă, de regim alimentar, de viață ordonată. Măcar de probă. Multe din cele bune ale vieții l-ar face să vibreze dacă ar ajunge la ele, dacă le-ar prefera. Orice ar întreprinde, i-ar reuși. Mă reține lângă el dorința de a-l ști un poet mare. Un om drag și superstițios, care și-a făcut din AP aproape o religie spunea, și mie îmi venea să înnebunesc ascultându-l, că i-aș purta noroc. Dacă ar fi să fie așa, sunt pierdută, sacrificată. Și nu mă împac deloc cu gândul. El îmi înțelege bine starea, oscilând însă neglijent între omagii și dispreț. Am un copil de la el, și în curând vom fi patru. Nu trebuie să mă indoiesc că voi supraviețui, dar cu ce preț!

Visez să avem o casă cu interior agreabil. Cântăresc și binele și răul pe care îl fac, și le compar cu binele și răul pe care mi le face. Nu poate fi vorba de echilibru, de egalitate, de echivalențe. El nu visează ci acționează febril, pătimaș, irascibil, nesățios, nerăbdător, fascinant. Suntem atât de diferiți încât tocmai acest lucru mă face să sper într-o rezolvare miraculoasă ori într-un final catastrofic...

5 spre 6 ianuarie 1969

Din Sinaia n-am mai plecat cu trenul ci cu un microbuz de ocazie. De la Câmpina, șoseaua ca oglinda. Am ajuns cu peripeții, în trei ore, într-un București impracticabil. La revedere, Ioana mică a fost strălucitoare. Mama se plânge de dureri de șale. Șovăie în a renunța la slujbă. S-ar pensiona, dar nu are vechime. Se teme să se lase în voia sorții...

Din Drumul gazarului ne întorcem acasă cu un taxi, după ce ne-am certat mergând pe jos jumătate din drum prin nămeți. Odată ajunși, tensiunile se risipesc, Bat la mașină câteva pagini. El adoarme îngropat în zăne. Lucrez la cartea pentru *Albatros*. Măine aș vrea s-o predau. După miezul nopții încerc zadarnic să adorm, nereușind să mă izolez fonic, iritându-mă ca niciodată tic-tacul ceasornicelor noastre...

București, 11 ianuarie 1969

*Zi de alergătură. La Policlinică, analize una din șapte. Apoi la Poștă, să ridic un colet trimis de unchiu' Ionel pentru fiul său Doru. Mă așteptam să apar cu o pagină în *Lucefărul*. Întârzie. Întru la Polar să iau plăcinte. La Delta nu găsec Pepsi, dar îl întâlnesc pe Rusan necăjit că Doina a făcut ulcer și e în spital. Mi-a oferit o cafea și m-a rugat să vorbesc cu Adrian să se impace cu ei. Necugetată dorință!*

Iau troleul spre gară. Cumpăr un loz în plic. Câștigător, 130 lei. Înapoi la Fond. Aici, casa închisă. Spre Universitate, apoi acasă scriu un bilet pentru redactarea de la *Femeia*, o rog să mă aștepte. Înapoi la facultate, să-i comunic lui Simion temele pentru Stat. Completez cererile de înscriere și el le semnează pe loc. Am ales, el Bacovia, eu Labiș. Duc cererile la secretariat. Aici află că nu se primesc cererile volante, ci cu toate hârtiile adunate în câte-un dosar. Ar fi trebuit să le depunem până în 20 decembrie anul trecut! Mă sperii, mă infurii, articulez scuze și rugăminți de iertare. N-am nici un spor. Intră surzător Ivașcu. Îl rog să mă ajute să ies din situație, și el o face simplu și cu plăcere. Cu două vorbe a potolit intransigența secretarei, care îmi primește dosarele. În sfârșit sunt la aer, ieșind prin holul tixit de studenție din cinci. Finaliștii, fericii! Mă salut cu colegi și profesori în trecere. Temutul Poalelungi, îngrijorat ca un debutant pentru o colaborare la *Rom.lit.* Dragu, important ca de obicei și amabil cât îi permite înfățișarea. Ca să evit furții de pe Edgar Quinet, ies pe la Geografie. Sun la Fond, ca să nu ratez din nou, și o rog pe casieră să mă aștepte. Ajung în cinci minute cu un taxi. Ridic 600. Înapoi la Unic, la Poștă, la CEC. Cumpăr miere. Îi telefonez la revistă. Frântă de oboseală îi dau raportul. Mă trimite acasă, să mă odihnesc, ca

Puține, și puse sincer sub pecetea dispagini, de probă, doar vreo cincizeci la număr, exercițiu secret și util de scriere. În funcție sau mai multe, cu însemnările pe care le-a nesuferit geamantan negru. Elementul de cu cele mai importante texte din epocă. Într-o variantă ușor îmbunătățită prin scrieri

diseară să fiu în formă, să ieșim la plimbare. E un spune. Seara, la șase, trece curiera să ia articolul, gata. Ochii îmi sunt fierbinți de oboseală. Am fel dor de Ioana mică și mă întind în pătuțul ei...

Casa scriitorilor, 14 ianuarie 1969

Inverzindu-mă de frig și bând cafea, răsfoiesc la Biblioteca de la Casa scriitorilor. Strâng matea lucrarea de diplomă. Despre Labiș, cel mai norocos Lucian Raicu. Îmi rezerv o zi pentru redactare. mult de 25 de pagini!

Doctorul Mihăilă în vizită la noi în cursul de Mi-am completat analizele. Du-re-roa-se!

Intru în tensiune. Cercul se strânge. Mă fotografiez un film. Măine plătește *Viața românească*, poimăine, cu Elis Bușneag. Și tot poimăine, zi de depus lucr

Coșmarul

trecând de miezul nopții parcă scăpăm în iad mi-e frică de fereastră de ea nu mă apropii tablourile mișcă și din piroane cad o ploaie care nu e aplaudă cu stropii îmi vin în minte scene cu cruzimi pupila mi se umple de-un cristalin de pește ne îngrozim în vise când nu ne regăsim umblând închiși în sfere de glasure nebunește ce umilim ducem parcă-alergând pe prund noi dăm prin întuneric de fețe înghetate apar ca flăcări negre din iadul lor fecund niște făpturi cu ochii ca florile mușcatei nervii se rup și nu știu în zbuciumatul pat ai mei sunt ori sunt spirite uitate vin câteodată noaptea și visele străbat încremenind golite-ntră tamplele pătate nu adormi nu-nchide ochii stai și uită-te la mine cum adorm așa mă aperi de-acel stol enorm de monștri despre care povesteai nu stinge lampa de la capul tău mai bine ia-mă-n brațe sufocă-mă cu tine și leagă-mă crâncen când de atâta rău mai bine să-ți simt gheara ca unei mari feline și nu vorbi *coșmarul* parcă din gura ta s-ar revărsa ca moartea din care mă ridic călăul meu de taină și ispășirea mea ia-mi sufletul dar fără să spui nimic nimic

Constanța Lucea

Creștetul ghețarului (pagini de probă)

**elii, după 37 de ani de la notarea lor, aceste
șirile anului 1969, nu trebuie luate decât ca un
cititor, le-aș înmulți, încurajată, într-un tom
la 16 ani – material adunat de atunci într-un
aș ilustra liric, cu parcimonie, fiecare fascicol,
a lui '69 cuprinde între altele și poemul de față,
e a unor pasaje obscure. (C. B.)**

sta Adrian îmi cere o bibliografie Bacovia! Insomniac,
e în cap decât revista. Înțeleg că vânează locul lui
care e bolnav. Îi ia lui Deșliu un interviu. Pregătesc cărți
u doamna Dorina și pentru Ninicuța. În altă ordine de
rebuie să fac rost de o soluție strong, pentru gândaci,
e, re plin Bucureștiul. Bradul, un biet molid, a început
scuturi și trebuie aruncat. Îmi place ordinea și (în la
tatea colțisorului meu. O draperie, un covor mișos,
e, mașina de scris, lumină multă, aer și flori. Un loc în
ă nu între nimeni, și nimeni să nu-mi facă program...

ucurești, 21 ianuarie
i permanentă atingere cu lumea, absența lui din viața
e binecuvântată. Nu ne armonizăm. E când cald, când
cios, când protegitor, când irita(n)t. Agitația este la
tare firească, indispensabilă, dar pe mine mă scoate

din ritmul propriu, intens interiorizat. În casa în care el
vine și doarme câteva ceasuri, nu-mi vine nici mie să stau
peste zi. Nu-i duc dorul, deși câteodată mă simt singură.
Lirismul i se degradează în cantitate, în relatare, în anecdotic.
Senzația că politica îi exploatează resursele, în defavoarea
poeziei. Cartea lui a avut succes și asta i-a dat o liniște,
care însă nu va dura. De săptămâni îi bat poeziile la
mașină, ca să nu ne dea ele afară din casă. Devotamentul
cu care o fac e dictat de spiritul meu de ordine în primul rând.
Casa e sufocată de hârtii. Dau de-o parte pamfletele și proza.
Încerc să-i reconstitui ființa adevărată din versuri. Treaba e
dificilă, și concluziile sunt și ele mișcătoare. *Fântâna somnambulă*
- un muzeu sentimental strict, pe care îl cunosc și îl evit.
Ce îi urmează, din puhoiul de manuscrise și ciorne? E mai
același lucru mereu – exerciții de versificație, un mod incomod,
deși plăcut, de a se goli de energii anarhice. Nu revine asupra
textelor decât atunci când le citește prietenilor, de la care
așteaptă extaz și aplauze. Și le primește! Nu suportă nici cea
mai mică amendare. Ceva nu e în regulă. Se iluzionează că
tot ce scrie e desăvârșit? Vrea să-și adune poemele politice
într-o carte cu care să devină temut...

Un student ceh și-a dat foc. Un altul, budapestan, la fel.
Lumea se agită, războaie continuă, noi suntem mici și
amenințați. Ni se fură din timpul culturii. Felinele literare
îmbătrănesc. Mulți dintre ai noștri sunt bolnavi de nervi,
fie în comic, fie în grav. Suntem adânc mâncați de oboseală.
O astenie din conștiința zădărnice. Ne gândim de pe-
acum la vremea pensiei ca la o ușurare, dar până atunci se
poate și muri. Nu știu dacă insula pe care m-am retras benevol,
mă conservă ori mă devitalizează. Mă iluzionez că otrava nu
mă atinge dacă eu nu vreau, că pericolele nu mă străbat ci
mă ocolesc. Când bărbatul nu mai este filtrul ci conducta
venoasă care-mi pompează zilnic moarte în doze mici, e trist.
Sunt departe de a fi apărută și sunt departe de a fi fericită.
Prinsă în artificial și în fals, cu sufletul obosit, încerc nebunește
să rezist prin extenuare fizică. Temperamentul lui torrențial,
caracterul în stricare lentă, anormalitatea în manifestări tenace
– le primesc într-o amorțeală și o somnolență acutizată în
crize amarnice de fiere. Nu mai am puterea să mă simt jignită
atunci când mă jignește. Mă îmbolnăvesc instantaneu. O stare
de confuzie se perpetuează între noi, și nu am energia s-o
limpezesc, să mi-o explic, sau să renunț eroic la tot,
urlându-mi revolta și resentimentele, acceptând dezastrul,
anomalia, spectacolul abuziv. Amân și-mi găsesc de lucru.
Ne plictisim unul de altul, nu mai facem efortul de a ne minți
că suntem o pereche, noi între noi, măcar de dragul Ioanei.
Dar prăpastia nu se umple cu atât...

În vizită la Nina. I-am dus cărți cu dedicație. Vorbește cu
o degajare uimitoare. Cu fervoare, cu dragoste despre noi doi
și poezia noastră, cu înflăcărare despre proza lui Breban.
Ivasiuc i se pare sec. Lui A. D. Munteanu, zice, „i-au cam
mers treburile ca-n brânză (?) și pe deasupra mai are și talent,
măgarul!”. Ivănceanu, - un incoerent plin de umor. Despre
proza „imposibilă” a lui Paul Georgescu, despre Veronica,
despre Blandiana, despre, despre. Nina e o persoană cu păreri
ferme despre toată lumea...

26 ianuarie 1969
Bem cafea pe terasa blocului Turm. Înălțimea îmi dă vertije.
Duminică luminată și de nădejdea că ne vom muta în curând
din insalubra-mansardă de la Dalles. Am vizitat un apartament,
tot pe Bălcescu. Trei balcoane, dintre care unul către o stradă
liniștită. Central, etajul 1...

30 ianuarie 1969
Azi, la facultate, Frâncu îmi spune că a făcut co-referatul
la lucrarea mea. Părea mulțumit. În final, am acoperit doar
20 de pagini. Măine examenul. Sunt mulțumită că se termină...
Ne vizitează Dimi. Adrian îi citește din *Marx despre libertatea
presei*. Geta și-a luxat glezna. Acum e în ghips. Cu mare
entuziasm am cumpărat perdele, dintr-o colaborare a lui.
În câteva zile voi pune banii la loc. Spun asta, pentru că
am fost bruscată și apoi zadarnic iertată. Tristețea a rămas.
Dacă nu ar fi fost copiii la mijloc, m-aș fi desprins mai
ușor. Copiii îmi impun rămânerea pe loc și răbdarea. În fiecare
ceas însă exasperarea trebuie diluată, topită, depășită prin
efort de voință, lucru cu care mă mângâi plină de lacrimi.
Lacrimi nevăzute. Trăiesc lângă un disperat gălăgios și
plin de nervi. Nu știu dacă ce acumulez acum, voi putea ierta,
ori va veni un timp mai bun, și altfel gestionat, în care să
pot uita întâmplările degradante și expresiile dure. Impetuos
ocrotitor, vorbindu-mi pe toate tonurile, mai mult decât
pot eu suporta, retezându-mi sistematic aripile cu aerul că
mă îndrumă, mă infundă într-o mizerie permanentă în care
nu-mi convine să-mi las memoria trează, să înregistreț și
să rememorez. Arunc telegrafic pe hârtie aceste note. Simt
că nu pot nici să îndur suferința curată, care limpezeste. Binele
și răul se succed cu repeziciune, anulându-și reciproc acumulările
și renăscând de la un ceas la altul. Nici binele nici răul nu
mai contează decât ca erodante loruși. Absurd, ce mă distruge
pare că-mi prieste...

7 februarie 1969
Cu sarcina în 7 luni, alerg prin viscol, vizitând apartamente.
Îl urmez pentru că n-am încredere în gustul lui. Nu vreau
să mă trezesc într-o casă în care să mă sufoc. Ca într-un tranzit
mizer, cum e acesta în mansarda blocului Dalles, și care se
termină curând, trecându-mi zilele într-o învâlmășeală și-o
râscolire de lucruri...

Predau volumul pentru colecția *Albatros*. În câteva zile
semnez contractul pentru *Agonice*. La cartea pentru copii,
un ultim retuș. El îmi dictează de zor la microromanul său.
S-a plictisit demult și a abandonat ideea de a face împreună
un Jurnal paralel. Eu mi-l continui. Nu insist în a-l îmboldi
să-l reia pe-al său. Încep să-i dau la legat versurile dactilografiate
de mine, primele 250 de pagini, perioada 1965-1968. Nu-l
părăsește ideea unei culegeri de poeme politice. Cred că e
prematat, și cred că-l va face pe nerăsuflate. Totuși, ideea e
valoroasă.

O să-mi apară o pagină în *Rom.lit.* Locul consacră! Elis
îmi prevede tipărirea până la sfârșitul anului. Ar fi
frumos... Căzu Bănuță ca un erou la datorie. Rămas fără
șef, Gafița nu ia nici o hotărâre și nu semnează nimic, de frică.
Redactorii eșiturii lucrează în virtutea inerției, citesc ce le-a
mai rămas de citit, apoi Dumnezeu cu mila!

Mă mișc printre ale mele lucruri și fapte, de parcă m-aș
pregăti de final. Apropierea nașterii îmi dă o frenezie greu
de suportat. Îmi pun totul în ordine. Anca încă nu s-a întors
de unde e plecată. Numai în ea am încredere. Calătoria ei
de studii la Paris îmi încurcă mie mințile. Scrisorile ei minunate,
pline de detalii. Se claustrează în candoare și muncește ca un
rob...

20 și 21 februarie 1969
Am luat examenul, cu 10, încă de acum trei săptămâni.
Euforia succesului și eliberarea s-au estompat. De atunci
lucrurile mi-au mers în plin, am semnat contractul, am înregistrat
la Radio. Peripeții tv, conflictul Adrian-Ioana Grigorescu!
Ne-am decis pentru C. A. Rosetti 14, bloc Scala, etaj 3, ap.
18. Aproximativ 75 de zile până nasc! Se apropie Mărțișorul.
Am trimis la țară, la Bârca, o mare parte din manuscrisele
fiului prin iubitorul său tată, Costică. La fel, publicații și cărți.
Am citit *Iarna fimbrii*, *Îngerul a strigat*. Acum bat la
mașină interviuri. Breban într-un lung concediu la Sinaia. Se
agită ideea ca Adrian să primească un post mai bun și mai
liniștit. Probabil că luni ne vom muta. Am cusut o față de
masă veselă, pentru Ioana. Fac ordine în fotografii, împachetez
de zor și, ca orice femeie însărcinată, tricotez. Primesc în dar
un Kaveco, și una sută lei pentru 20 exemplare din *Norii*.
Merg să văd Băieșu la Teatrul Mic. Expansivă și dulce, Ioana
crește, vorbește. Ea e mângâierea mea. De dragul ei rezist
între tensiuni și spaime. Ea mă curățește de orice suferință.

Fântâna somnambulă ia premiul Uniunii scriitorilor.
Victorie, superbie, autodenunț sentimental, anarhie și stupeare!...
A revenit de la Paris Anca, gingașă și nefericită, inteligentă
și niciodată răsplătită îndeajuns. Un As în domeniul ei! ■

(desenele aparțin Ioanei)

istorie literară

Recuperări

Cu o admirabilă și neistovită tenacitate, folcloristul și editorul Iordan Datcu adaugă zi de zi noi piese la un edificiu care se arată a fi, încă de acum, mai mult decât impunător. Temeliile acestei construcții exegetice de mari dimensiuni au fost așezate cu decenii în urmă când, ca redactor la fosta Editură pentru Literatură (ulterior Editura Minerva) a făcut să vadă lumina tiparului zeci de cărți de folclor, de literatură populară și de folcloristică, a îngrijit el însuși peste 40 de ediții, recuperând opere fundamentale ale etnografiei și folclorului românesc.

Volumul *Alte contribuții la etnologia românească*, Editura Universal Dalsi, București, 2005, 200 p., dă o imagine a șantierului muncii științifice a prodigiosului autor. Studiul *Iuliu A. Zanne și „Proverbele românilor”* indică implicarea afectivă a lui Iordan Datcu în proiectul de recuperare, prin retipărirea, într-o ediție anastatică, a celebrului corpus paremiologic al românilor, la mai bine de o sută de ani de la întâia lui apariție. Față de textul publicat ca prefață la vol. VI din Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor...*, Ediție anastatică, Editura Scara. Asociația Română pentru Cultură și Ortodoxie, București, 2004, p. 5-18, sunt adăugate câteva detalii de ordin documentar, în primul rând corespondența cu Maria Holban, fiica lui Iuliu Zanne, pe care Datcu o evoca la lansarea cărții. Atunci se lua hotărârea așezării unei plăci comemorative pe casa unde a scris și a murit paremiologul, recuperarea și îngrijirea mormântului său din Cimitirul Bellu, instituirea unei zile a proverbului etc., dar – cum prea adesea se întâmplă la noi – toate aceste gânduri frumoase s-au ofilit datorită căldurii prea mari a entuziasmului festivității. Însă, *scripta manent*, și ce a scris Iordan Datcu despre „receptarea critică a *Proverbelor românilor* în presa vremii” rămâne ca o pagină solidă de istorie a folcloristicii românești.

La fel de documentate, de atente la nuanțe sunt și comentariile din fișa consacrată lui G. T. Kirileanu, cu un accent special pe corespondența dintre acesta și Artur Gorovei, directorul revistei „Șezătoarea”, dar și cu alți literați și cărturari ai timpului, între care folcloriștii basarabeni Gheorghe V. Madan și Tatiana Gălușcă-Crâșmaru. Din corespondența cu Gheorghe V. Madan sunt reproduse 20 de scrisori, din aceea primită de la Tatiana Gălușcă, 8, plus una de răspuns a lui Kirileanu. Dincolo de parfumul de epocă și de „colora locală”, de sinceritatea lor emoționantă, scrisorile celor doi basarabeni conțin informații de istorie culturală și folcloristică extrem de prețioase. Astfel, cu titlu de exemplu doar, de reținut este însemnarea că folcloristul basarabean a înregistrat, pe cilindri de fonograf, cu George Breazul, în septembrie 1928, după data scrisorii, circa 100 de cântece basarabene. Care a fost soarta acelor cilindri nu se știe cu exactitate, deși existența lor fizică este menționată adesea de custozii de azi ai vechii Arhive a Compozitorilor Români, fără a se face precizări în legătură cu conținutul celor salvați și conservați. Ar fi, nu-i așa, un moment de mare emoție să putem auzi glasul folcloristului de la Trușeni la aproape 80 de ani de al înregistrarea lui pe cilindrii de ceară! Scurtele comentarii la cele două volume din memorialistica lui G. T. Kirileanu rețin pagini absolut memorabile despre personalități cu care învățatul moldovean a fost în contact (familia regală, N. Iorga) și despre destinul oamenilor de cultură români în anii de început ai „democrației populare”. Cărturarul de la Piatra Neamț începuse, în paginile jurnalului său, încă de atunci, procesul comunismului!

Sub forma unui „dosar al receptării” este redactat studiul despre *Alexandru Dima și conceptul de artă populară*, probabil cea mai cuprinzătoare recuperare critică a lucrării din 1939, cu adevărat originală și inovatoare, a esteticianului și profesorului de literatură comparată de mai târziu, Al. Dima.

Pagini dense de istoria folcloristicii românești contemporane, adică de după cel de-al doilea Război Mondial, scrie Iordan Datcu în studiul final al acestui

volum, *Etnografia și folcloristica în anii 1948-1958*. Bornele temporale ale investigației sunt impuse de chiar mersul evenimentelor politice, căci după abolirea Monarhiei, noul regim își impune cu mijloace nu o dată violente punctul de vedere. Este epocă în care au loc „cele mai brutale ingerințe în domeniul etnologiei, care vor avea consecințe pe termen lung. Ca și în domeniul literaturii, imixtiunea partidului comunist, dirijismul, controlul, supravegherea se manifestă și în domeniul etnologiei. Sunt trasate sarcini, sunt aplicate sancțiuni (apar critici în presa comunistă, în reviste ca «Lupta de clasă»). Sunt eliminate personalități științifice de seamă, sunt interzise cărți” (p. 145). Ca un adevărat avocat onest al apărării, care nu le fusese îngăduită victimelor campaniilor de epurare comuniste. Iordan Datcu întocmește „dosarele” acestora și respinge hotărât „capetele de acuzare” formulate împotriva lor („activitate antidemocratică, fascistă și reacționară”). Au avut de suferit cei mai mulți dintre sociologi (Anton Golopenția, Mircea Vulcănescu, morți în închisorile comuniste, ca și Barbu Slătineanu, Tr. Herseni și Ernest Bernea, condamnați la ani grei de pușcărie), în frunte cu mentorul lor, profesorul Dimitrie Gusti, fost președinte al Academiei Române, expropriat și umilit, dar și folcloriști și etnografi de marcă precum D. Caracostea, P. Caraman, Gh. Pavelescu, Ovidiu Papadima și mulți alții.

Pe cei care îl cunosc pe ponderatul, pe echilibratul Iordan Datcu, tonul din unele pasaje ale acestui studiu poate să-i surprindă prin vehemență și oarecare încrâncenare. Atitudine explicabilă, desigur, prin gravitatea obiectului cercetării, aceasta fiind una dintre primele încercări de a supune unei analize critice globale fenomenul pe durata unei perioade determinate, corespunzând, *grosso modo*, „obsedantului deceniu” sau proletcultismului din literatura de autor și din critica literară. Încercări de supunere unei analize critice a fenomenului folcloristic românesc din anii de început și de mai încoace ai perioadei comuniste s-au mai făcut. Îmi amintesc că, pe la sfârșitul anilor '90, Centrul Național al Creației Populare a organizat, la Râmnicu-Vâlcea, un Colocviu cu tema „Confiscarea ideologică a folclorului în perioada comunistă”, cu luări de poziție ferme, demonstrând ingerințele masive ale ideologicului în cercetarea și chiar în viața formelor folclorului, și contestări la fel de violente. Contribuția dr. Stelian Cârștean se intitula „Confiscarea folclorului?”, semnul întrebării indicând o îndoială reală în ceea ce privește posibilitatea de „confiscare” a folclorului adevărat, autentic. În comunicarea mea, *Lecțiile trecutului (Folclorul și folcloristica în totalitarism și după)* arătam că experiența folosirii ideologice a creației populare fusese trăită de toate popoarele „lagărului socialist”, aducând în sprijin câteva observații de mare acuitate ale scriitorului ceh Milan Kundera (Vezi, pentru ambele studii, Ministerul Culturii. Centrul Național de Conservare și Valorificare a Tradiției și Creației Populare. „Sinteze”, vol. 4, 1997, p. 21-32, volum în care mai semnează Marin Marian Bălașa, Gh. Deaconu, Ioana Frunteletă, Corina Mihăescu, Ilie Moise, Nicolae Panea, Narcisa Știucă etc.). Îmi amintesc, de asemenea, că, în aceiași ani, vorbind chiar în plen, la Conferința Internațională de Balade de la Swansea (, ara Galilor) (1996) despre același aspect (*Old Quests, New Answers. On Changing Approaches to Ballad Studies*), am fost contrazis din sală, de o cercetătoare germană, care trăise în România acelor ani și care a susținut că, pe vremea când era la Institutul de Folclor, nu a simțit în nici un fel presiunea sau controlul Partidului Comunist asupra muncii de cercetare. Împotriva unor asemenea lapsusuri ale memoriei și împotriva acțiunii vinovate a uitării, studiul lui Iordan Datcu funcționează ca un *meitanto* și ca un antidot.

Nicolae CONSTANTINESCU

calendar

29.09.2003 - a murit Ernest Verzea (n.1917)

1.10.1878 - s-a născut Vasile Demetrius (m. 1942)
 1.10.1892 - a murit G. Sion (n. 1822)
 1.10.1899 - a murit Anton Bacalbașa (n. 1865)
 1.10.1915 - s-a născut Nicolae Coban
 1.10.1915 - s-a născut Virgil Stoescu (m. 1997)
 1.10.1926 - s-a născut Alexandru Miran
 1.10.1927 - s-a născut Nestor Vornicescu (m. 2000)
 1.10.1940 - s-a născut Mihailo Mihailiuc
 1.10.1955 - s-a născut Ion Stratan (m. 2006)
 1.10.1996 - a murit Alexandru Andrițoiu (n. 1929)

2.10.1847 - s-a născut Francisc Hossu Longin (m. 1935)
 2.10.1881 - s-a născut Nicolae al Lupului (m. 1963)
 2.10.1900 - s-a născut Tiberiu Vuia (m. 1975)
 2.10.1911 - s-a născut Miron Radu Paraschivescu (m. 1971)
 2.10.1935 - s-a născut Paul Goma
 2.10.1944 - a murit B. Fundoianu (n. 1898)
 2.10.1971 - a murit Al. Colorian (n. 1896)

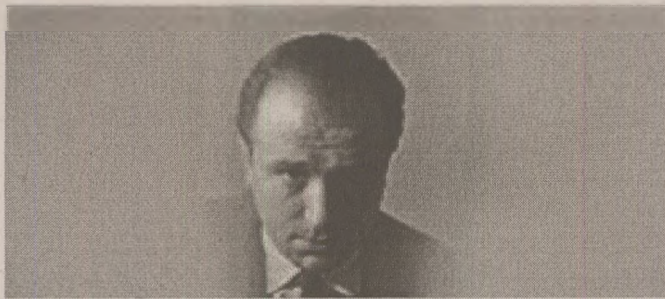
3.10.1801 - a murit Matei Milu (n. 1725)
 3.10.1829 - s-a născut George Crețeanu (m. 1887)
 3.10.1839 - s-a născut Teodor Burada (m. 1923)
 3.10.1922 - s-a născut Vornic Basarabeanu
 3.10.1928 - s-a născut Abbdala Kalanga
 3.10.1943 - s-a născut Matei Gavril Albastru
 3.10.1945 - s-a născut Mariana Ștefanescu
 3.10.1952 - s-a născut Gabriela Hurezean
 3.10.1954 - s-a născut Ioan Groșan
 3.10.1975 - a murit Leopold Voita (n. 1913)
 3.10.1980 - a murit Gh. Ionescu Gion (n. 1922)
 3.10.2001 - a murit Dora Scarlat (n. 1954)
 3.10.2003 - a murit Profira Sadoveanu (n. 1906)

4.10.1863 - s-a născut Aurel C. Popovici (m. 1917)
 4.10.1904 - a murit Ioniță Scipione-Bădescu (n. 1847)
 4.10.1910 - s-a născut Mihail Ilovici (m. 1982)
 4.10.1921 - s-a născut Valeriu Munteanu
 4.10.1933 - s-a născut George Astalos
 4.10.1933 - s-a născut Florea Firan
 4.10.1944 - s-a născut Ion Vartic
 4.10.1996 - a murit Aurel Leon (n. 1911)

5.10.1830 - a murit Dinicu Golescu (n. 1777)
 5.10.1881 - s-a născut Barbu Lazăreanu (m. 1957)
 5.10.1884 - s-a născut D. V. Barmoschi (m. 1954)
 5.10.1902 - s-a născut Zaharia Stancu (m. 1974)
 5.10.1917 - s-a născut Ernest Verzea (m. 2003)
 5.10.1928 - s-a născut Ion Rahoveanu (m. 1994)
 5.10.1929 - s-a născut Ion Dodu-Bălan
 5.10.1937 - s-a născut Ioanid Romanescu (m. 1996)
 5.10.1941 - s-a născut Nicolae Tudor
 5.10.1945 - s-a născut Al. Călinescu
 5.10.1950 - s-a născut Doina Uricariu
 5.10.1971 - a murit Vania Gherghinescu (n. 1900)
 5.10.1993 - a murit Dumitru Stăniloae (n. 1903)

6.10.1872 - s-a născut Alexandru Cazaban (m. 1966)
 6.10.1876 - s-a născut Barbu Marian (m. 1942)
 6.10.1881 - s-a născut Vasile Bogrea (m. 1926)
 6.10.1895 - s-a născut Ion Pas (m. 1974)
 6.10.1902 - s-a născut Petre Țuța (m. 1991)
 6.10.1907 - s-a născut Teodor Scarlat (m. 1977)
 6.10.1912 - s-a născut Dimitrie Danciu
 6.10.1912 - s-a născut Constantin Velichi
 6.10.1920 - s-a născut Ion Coteanu (m. 1995)
 6.10.1923 - s-a născut Dragoș Morănescu (m. 2005)
 6.10.1930 - s-a născut Irma Balogh
 6.10.1930 - s-a născut Paul Ioachim
 6.10.1942 - s-a născut Magyari Lajos
 6.10.1942 - a murit Dumitru Olariu (n. 1910)
 6.10.1943 - s-a născut Constantin Coroiu

actualitatea

Minuni vietnameze

De la Ha Noi la Ha Long

*Orezul pentru pește
este ca un copil pentru mama lui!*
Proverb vietnamez

Aproape în fiecare an, începînd cu 2001, o delegație a Uniunii Scriitorilor din România a vizitat Republica Socialistă Vietnam la invitația Uniunii Scriitorilor din Vietnam. Astfel, din 2001 pînă azi, peste douăzeci de scriitori români au vizitat țara de la răsărit a Neamului Viet, așa cum și scriitorii vietnamezi au avut ocazia să cunoască România.

În acest an, în perioada 5-14 septembrie, un mic grup de autori români, Nichita Danilov, Mihail Gălățanu, Ion Mureșan și subsemnatul au pornit la drumul anevoios: vreo 25 de ore dintre care 14 de zbor efectiv între București și Ha Noi via Paris, paradisul bagajelor rătăcite. De data asta a fost rîndul lui Mihail Gălățanu să ajungă în Vietnam doar cu hainele de pe el, dar în vreo 30 de ore valiza l-a ajuns din urmă.

Delegația română s-a întîlnit cu scriitori vietnamezi, cu membri ai conducerii USV, cu membri ai Asociației de prietenie Vietnam-România, cu reprezentanți ai Ministerului de Externe vietnamez, cu reprezentanți ai Ambasadei României în Vietnam. De asemenea, delegația a întîlnit ziariști vietnamezi și oameni de afaceri. Ca de obicei, vizita delegației USR a fost reflectată în mod repetat în presa centrală și culturală din Vietnam. Pagina a treia a săptămînalului principal de cultură *Van Nghe* a fost consacrată în întregime vizitei noastre și Uniunii pe care o reprezentăm.

USV îl are ca președinte pe dl Huu Thinh, vechi prieten al României pe care a vizitat-o în 2004. E un poet tradus și în America, unde a fost apreciat de Andrei Codrescu. A fost comandant de tanc în război.

Căldura primirilor și întîlnirilor a fost proporțională cu cea atmosferică, limitată din fericire cam la 34 de grade. O singură zi a fost caniculară după standardul local: peste 40 de grade și 90% umiditate și ne-au bucurat numai două ploii musonice. Curat noroc! Uneori plouă și zece zile la rînd cu găleata.

Orașul de pe Fluviul Roșu, Ha Noi (literal, orașul de pe apă) e tot mai aglomerat și tot mai dedicat construcției. Ceea ce nu e ușor în terenul saturat de apă. Te duce un gînd spre locuințele lacustre. Am locuit la hotelul Ho Guom (citit Ho-Gim), în „down town”, printre magazine de artă unde abundă mătasea, lemnul, argintul, pînza pictată în culori sau doar cu tuș.

În apropiere se află centrul spiritual al orașului, Lacul

Pagodei Sabiei Restituite. Lacul este destul de mare pentru noi, deși e cel mai mic din Ha Noi. Un viteaz din secolul XI a luptat împotriva dușmanilor care voiau să cucerească zona. După ce a învins, cu ajutorul unei săbii fermecate, a urcat în barcă pentru a se relaxa puțin pe acest lac. Din apa a apărut o broască țestoasă uriașă care i-a luat sabia: semn că lupta s-a terminat și trebuie să se apuce de construit în pace. Numeroase suveniruri înfățișează broasca purtînd sabia în gură sau pe carapace. Altele au deja inscripția „Ha Noi 1000” pentru că anul viitor orașul va împlini 1000 de ani de cînd e capitală.

O pagodă ridicată pe lac celebrează momentul istoric al restituirii săbiei. În fața ei este, naturalizată, o broască pescuită din lac, lungă de doi metri. Fotografii recente sau mai vechi, expuse în jur, atestă că în lac există încă asemenea broaște gigantice. Spre deosebire de celelalte lacuri din Ha Noi, acesta nu e navigabil. În jurul lui e o promenadă, un fel de parc inelar. Inutil poate să spun că Ha Noi are un raport al suprafețelor vegetale pe cap de locuitor de cinci ori cît Bucureștiul.

Circulația însă e teribilă. Mașinile s-au înmulțit, iar motocicletele erau și așa multe. Neexistînd noțiuni ca „prioritate” și „cedează trecerea”, europeanul poate sta mult și bine pînă traversează bulevardele și chiar străzile mai mici. Străzi pe care se înghesuie mii de mici prăvălii, mai ales în centru. Fiecare casă e un magazin sau chiar un restaurant, unori doar cu 2-3 mese. Locuința e în spate, treci prin ganguri lungi și înguste sau urci la etaj. Am observat că magazinele sînt grupate oarecum pe bresle. O strada întregă desface numai stampe, alta e plină de textile, una de ceramică, alta de lemn.

Simțul comercial al vietnamezilor este remarcabil. Clientul e tras de mîna, tocmeala se face cu chef. Chiar dacă incidența limbii engleze a crescut față de acum trei ani, cînd am pășit pe acele străzi, tot ecranul calculatorului e unealta de negociere. Cel mai mult cedează la sporirea cantității. Cînd am luat cîteva tricouri-suverin am primit cadou o șapcă și, aflînd de unde sînt, o urare surprinzătoare în română: „Fericit la tine”. Adică să fiu fericit, cum am și fost în acest oraș-furnicar.

Mai fericiți încă am fost descoperind o piață din Ha Noi de unde am putut lua ceaiuri și semințe. Ce va crește din ele, vom vedea. Vizita a fost scurtă din cauza căldurii care grăbește macerarea materiei vegetale cu emanații olfactive prea tari pentru europeni. Dar, în apropiere, Nichita și Mury au găsit rachiul de cobra – sticle de alcool cu cobra în ele sau cu un scorpion fioros.

La întoarcere, pe Charles de Gaulle, controlul bagajelor de mîna a dibăcit cobrele lui Mureșan, nu și pe ale lui Nichita. S-a strîns tot staff-ul. Văzuseră ei multe, dar așa ceva nu. Mă temeam că poetul va fi pus să guste zeama de șarpe. Dar glumind cu polițiștii, el a explicat efectele benefice ale lichidului asupra bărbăției și faptul că le-a luat... pentru mai tîrziu. Astfel nu a trebuit să desigileze recipientele. Tot acolo eu am „vrăjit” fata care îmi cîntărise bagajul de mîna cu irezistibilul „lemn de fier” care face suvenirurile atît de grele. Și am trecut cu toții. Vorba vulpii din anecdotă: ce bine e să știi limbi străine!

Tot la Ha Noi am vizitat Templul Literaturii, de fapt un parc minunat

Templul literaturii

unde broaște țestoase din piatră (înțelepciunea se asociază cu longevitatea) poartă pe carapace stele care au gravate numele „doctorilor” acestei veritabile academii. Titlul de „doctor” nu se acorda ușor și mulți trudeau o viață fără să-l obțină. După probe progresiv mai grele, ultima era un interviu cu însuși împăratul. Cine o trecea și pe aceasta, își înscria numele pe placa monumentală purtată de marile broaște.

Teatrul „Marionetelor pe apă”, tip de spectacol unic în lume, ar merita el singur un articol, fiind și o atracție culturală majoră a capitalei.

Dar Vietnamul nu înseamnă Ha Noi. Acesta e doar inima părții de nord. Trei milioane de locuitori. La 160 de kilometri spre Est, în Golful Tonkin, se află Ha Long, minune a lumii recunoscută ca atare de UNESCO. O aglomerare de peste 9000 de insule dintre care vreo 8000 au nume proprii în mijlocul unei mări perfect calme și puțin adînci. Insule înalte de pînă la 400 de metri, împădurite, nelocuite, sau simple sfînci ieșind din apă. Vapoarele se înghesuie la mal, se sare din punte în punte, ca la Lepanto.

Un astfel de vas, echipat cu motor dar avînd și pînze tradiționale, ne-a dus printre aceste magnifice și inexplicabile coline ieșite din mare. Ha Long – Baia Dragonilor – are pe insulele mai mari peșteri uriașe, extinse pe verticală la zeci de metri. Sînt iluminate, amenajate, pot fi vizitate cu uimire pentru hornurile lor și dantelele de calcar ce atîrnă din plafoane. Am fost în Peștera Palatului Ceresc, cu o sală centrală ca un ou uriaș, și în Peștera Bățului Ascuns. În aceasta, vietnamezii ascundeau prăjini de bambus ascuțite pe care le montau la nevoie pe fundul mării ca să rupă vasele inamice cu pescaj mare. Nici o flotă dușmană nu a învins în golful Ha Long. Din păcate, americanii nu au venit pe mare, ci prin aer și au bombardat, inutil de altfel, acest paradis marin. Pe noi, numele ultimei peșteri ne-a și amuzat prin sugestiile lui.

Acum malurile golfului sînt pline de hoteluri elegante și vile, restaurante și terase unde fructele de mare sînt printre cele mai gustoase din lume. Lor li se adaugă sutele de magazine și tarabe cu suveniruri. Abundă bijuteriile din perle, încercate obligatoriu de vînzător cu bricheta pentru a convinge clientul. Nu lipsesc micile saloane de masaj pe care însă le-am ocolit, fiind acolo în calitate oficială.

Cînd am revenit de la Ha Long, ghidul și prietenul nostru, traducătorul Pham Viet Dao, școlit la Iași, ne-a promis că, după ce vom merge spre Munții Tam Dao ne va arăta un „Ha Long pe uscat” și anume Tam Coc. Tam înseamnă și trei și opt, după accent. Aici înseamnă trei. Tam Dao - trei piscuri în munții dinspre Himalaia, Tam Coc - trei peșteri. De fapt este vorba de trei tuneluri naturale, săpate de apă în calcar, prin care am trecut cu barca pe un lac, nu albastru, dar încărcat cu flori de lotus. Despre acestea voi povesti poate într-un episod viitor.

În drumurile noastre am simțit adesea parfumul minunat al lanurilor de orez în pîrg. Se apropia secerișul, în nordul Vietnamului fiind strînse trei recolte pe an.

Horia GÂRBEA

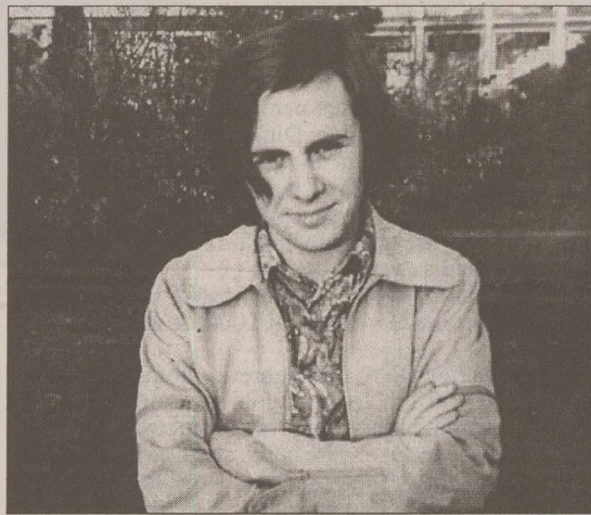
Cocoșul și găina

L i t e r a t u r ă

Mircea Scarlat și posteritatea lui Creangă

Dar opacitatea, în primul rând față de adevărata artă a lui Creangă, este spulberată de G. Ibrăileanu, care face prima distincție subtilă între **exponențial** și **personal** în opera genialului povestitor: „Expresie fidelă a ideilor populare, opera lui Creangă e originală prin sensibilitate, prin ton, prin turnura stilului, care sunt ale sale” (s.mea). Tot Ibrăileanu este cel care formulează o definiție ce va dăinui, indiferent de cursul pe care l-a luat sau îl va lua exegeza crengistă. „Opera lui Creangă este epopeea poporului român. Creangă este Homer al nostru”. Și tot criticul de la **Viața Românească** observă că această operă necesită un gust estetic educat, rafinat. Ceea ce la Călinescu avea să devină o propoziție categorică: „Numai intelectualii adevărați l-au priceput cum trebuie pe Creangă”. Pe bună

dreptate, remarcă Mircea Scarlat: „Ibrăileanu a semnalat câteva adevăruri evidente criticului lucid; va veni rostirea călinesciană spre a le impune”. Despre un text al lui E. Lovinescu, tânărul eseist scrie că „ar trebui ascuns cititorilor...”. Mircea Scarlat nu-și poate reprimă regretul profund în fața comentariului unui mare critic care dovedește o cu totul surprinzătoare neînțelegere a operei lui Creangă.

În deceniul al treilea, cel care a avut intuiția unui Creangă – mare scriitor, mare artist, a fost **B. Fundoianu**, eseul acestuia conținând – remarcă Mircea Scarlat – cele mai multe sugestii **estetice**, pentru ca în deceniul următor să apară sinteza călinesciană rămasă neintrecută în opinia autorului cărții la care mă refer. El comentează pătrunzător și inspirat faimoasa monografie, care, și ea, „se structurează în jurul relevării naturii exponențiale a lui Creangă”. **Călinescu** – considera criticul – călinescianizează, așa-zicând, multe afirmații ce nu-i aparțin (cele care vin de la Ibrăileanu îndeosebi), lui revenindu-i meritul impunerii, consacrării acestora, dovedind, și în acest mod, ca în critică **ROSTIREA** are tot atâta importanță ca și în roman sau în poezie. „Meritul lui Călinescu a fost epurarea (de sociologie, folcloristică etc.) opiniilor predecesorilor și impunerea prin frumoasă rostire, a celor estetice”.

Ce a fost după **Călinescu**? Un studiu pornind de la premise estetice este monografia lui Vladimir Streinu, astfel încât „exegeza contemporană începe (...) cu Călinescu și Vladimir Streinu”. Cu o percepție proaspătă, Mircea Scarlat crede și, totodată, avertizează că „**înainte ca cineva să descopere un nou Creangă, asimilarea călinescianismului e o etapă absolut necesară**”. De aici ar putea începe, într-adevăr, o nouă etapă a exegezei privind opera unui **scriitor unic**. Mircea Scarlat, mort la vârsta marilor proiecte, își exprima în deceniul nouă, la finele căruia a apărut cartea sa, speranța că se va ivi acel critic care va releva, poate chiar împotriva exponențialității, tocmai **unicitatea** lui Ion Creangă. Unicitate **simțită**, cel puțin de către acei intelectuali adevărați, cu gust rafinat, de care vorbeau Ibrăileanu și Călinescu, dar care mai trebuie și **rostită critic**. Un asemenea exeget putea fi însuși **Mircea Scarlat**, iar din generația care o preceda pe a lui – **Valeriu Cristea**, autorul unui volum intitulat **Despre Creangă** și al unui **Dicționar al personajelor lui Creangă**. Dar ar putea fi – e cu atât mai mult de dorit – și un critic din „noul val”.

Constantin COROIU

mplinirea, la 1 octombrie, a 130 de ani de la debutul lui Ion Creangă, în *Convorbiri literare*, cu povestea *Soacra cu trei nurori*, îmi prilejuieste relectura unei cărți consacrate modului cum a fost receptat humuleșteanul de critica literară românească în postumitate.

Regretatul critic Mircea Scarlat publica la **Cartea Românească**, în 1990, eseul *Posteritatea lui Creangă*, postfațat de profesorul autorului, criticul Nicolae Manolescu. L-am recitat cu aceeași plăcere ca acum mai bine de 15 ani când a apărut, dar într-o stare care nu mai este cea de atunci, din varii motive.

Parcurgând exegeza operei lui **Ion Creangă**, Mircea Scarlat observă că ea a relevat și, implicit sau explicit, a cultivat, cu o consecvență frapantă, imaginea unui **scriitor exponent**. „Începând de la Maioreșcu – constată Mircea Scarlat – privirea lui Creangă ca **exponent** s-a impus ca un loc comun, reluat de toți exegeții ulteriori. Pare paradoxal, dar criticul care nu i-a dedicat humuleșteanului nici un studiu special, ci doar unele epitețe și citări elogioase, a impus clișeu cel mai viabil în exegeza lui Creangă”.

Într-adevăr, argumentează eseistul, Maioreșcu îl citează pe creatorul nemuritoarelor povești de unsprezece ori, dar niciodată nu-l comentează. Ceea ce șeful lui Junimii i-a fost suficient pentru a impune imaginea unui mare scriitor, mai mult, pentru a da întregii exegeze de până la Mircea Scarlat și mai încoace ideea directoare și **tema** – care este cea a exponențialității.

Tânărul critic și istoric literar stabilește că, de fapt, posteritatea lui Creangă începe odată cu răsunătorul succes din 1876, când scriitorul citește la „Junimea” – *Moș Nichifor Coțariul*. Succesul a „răsunat” imediat și la București, de unde **Titu Maioreșcu** îi scria junimistului Anton Naum: „...**Aud despre o frumoasă năvălă a d-lui Creangă, a(le) cărui scrieri în genere sunt o adevărată îmbogățire a literaturii noastre. Fă bine, spune-i să-mi trimeată pentru 5 zile manuscriptul nuvelei și îl voi remite desigur după acest timp; nu mă oropsiți de tot, rogu-vă...**” Epistola din care am citat este reproducută în volumul *Ion Creangă și lumea în care a trăit*, semnat de **Constantin Parascan**.

Posteritatea critică a lui Ion Creangă are însă un alt început, acesta coincizând, apreciază Mircea Scarlat, cu „scoaterea” lui din rândul culegătorilor de basme, primele pagini care acreditează noua viziune asupra marelui artist aparținând lui Nicolae Iorga, pe când istoricul avea doar 20 de ani.

Am încheiat zilele trecute un nou roman. Scris, era terminat demult. Mai aveam un scurt fragment, de câteva zeci de șiruri, de pe la mijloc, pe care tot ezitam să-l trec, prin apa laptop-ului, cărții. O senzație, nemiîncercată până acum, de șovăială, de sfială, de frică, parcă, în a termina transcrierea.

Din condiționări cu totul exterioare voinței mele am ajuns să scriu la această mașinărie. Prieten veninos, laptop-ul (sau ceva asemeni lui) îți scoate nemilos din suflet cuvinte și gânduri pe care, altfel, cu un simplu condei în mână, șovăi să le depărtezi de tine. Un rău necesar, laptopul, cum cu multă comoditate le spunem renunțării și neputințelor noastre.

Dar nu acesta este sentimentul de acum al romanului terminat. Micile retușuri nu mai fac parte din carnea lui, ci doar din sulemeneala cu care cauți să îți trimiți textul în lume. Înereztele mici șmecherii cu care îți exersezi „arta poetică”.

Simt, fizic, tristețea că am rămas mai sărac cu o carte. Ca viața mea, câtă va mai fi, s-a împuținat cu o carte. Zile triste, clipe triste, pe care nu ai cum să le împărtășești altcuiva. Te vâd posomorât și ce poți să îți trimiți întrebărilor, bune voitoare sau formale? Că-ți pare rău că ai terminat de scris o carte?

Să fim serioși. La câtă miolăială este în Lume, numai nazurile tale mai lipseau. Și totuși...

Și totuși, mai intensă decât bucuria lucrului încheiat, mai tulburător decât sentimentul plinului, rămâne în tine golul. Revărsarea de cuvinte te-a secătuit. Viețile unor altora zămisliți din nimic te-au copleșit. Căutarea dreptei căi într-o lume de năluci în care, urzind-o, te-ai cufundat, până la contopire uneori, te-a mistuit. Ai trăit

Gol de carte

parcă în adevăr pe alte tărâmurii și revii, abia acum, obosit, înfrânt, încărcat de poveri în viața ta. În lumea ta de peste zi, cu toate ale ei mărunte, meschine, măcinătoare și săcâitoare. Lumea nimicurilor din clipele rutinei de a trăi, de a te mișca, de a supraviețui.

Ai vrea să te întorci iarăși în cartea încheiată. Dar drum de revenire nu mai există. Ca și cum, odată cu punctul final, cu sentimentul eliberator al sfârșitului de carte, ai închis și o grea, ultimă poartă și nu mai ai cheia să o poți deschide. Nu mai există revenire. O știi cu bucuria eliberării, o simți cu deznădejdea părăsirii.

Prea bine știi. Nu tu ești învingătorul cărții încheiate. Biruința e doar a ei. I-ai fost doar robul care a curățat întruna zgura de pe cuvintele ei și ai aprins întruna lumini spre a-i lumina cotloanele. Ea era demult scrisă. Te-a ales pe tine doar să o însoțești în venirea ei pe Lume.

Rămâi în urma plecării ei din tine asemeni prundului părăsit de apele curate. Ciudații felurite vezi atunci că ai adunat în tine. Frumosul trecut cuvintelor, dat cărții, scos din tine a lăsat în urmă doar mâl grețos, doar cruste de carne bătrână, doar aluviuni uscate de resturi dintr-un primordial început de Lume.

Chinul scriitorului nu este neapărat de a căuta frumosul, de a-l dăruia Lumii, de a-i face pe alții, atât cât puterile îl ajută, să creadă în minunile izvodite de himerele cuvintelor.

Adevăratul lui chin, alienarea lui tot mai accentuată cu fiecare carte terminată, este de a-și privi prundul sufletului rămas, gol, secăt și sterp, după ce **știe** că a

pus ultimul punct. Este vlăguire ultimă, asemănătoare agoniei sau pierderii minților.

Nu literaturizez. Nu fac exerciții de exhibiționism literar. Scriu doar despre ceea ce mi se întâmplă, așa cum aș constata că m-am îmbolnăvit iarăși de o răceală periodică.

Pentru că, prea bine știu și aceasta, sentimentul dur, crud, de părăsire, de rătăcire pe prundul sufletului dintr-o dată uscat, ars, cu povara lui de teamă difuză și melancoliei nebuloase, dispăre la fel de firesc, neașteptat și năucitor. Rătăcești o vreme buimac, părăsit, neștiutor prin zile și nopți, cu teama difuză că te-ai pierdut pe tine însuși. Aștepti și îți-e temă de așteptare. Te rogi și, grea, inima aproape nu mai crede în puterea rugilor.

Și totuși, nici nu știi când, apele se revarsă din nou, vijelioase, golul dă să iasă din matcă de prea plin, cerurile se deschid iarăși dăruite cu minuni, energii moarte până adineauri își strigă țăriile. Chemări vin de pretutindeni și nu mai prididești încotro să alergi spre a le urma, spre a da iarăși ordine haosului din jur, spre a-ți lua în stăpânire noile tărâmurii.

Lumea reală prinde iar a-și pierde atunci contururile și te retragi împăcat în tine. Și începi ceea ce trebuie să începi. O nouă carte.

Nimic mai simplu, mai întăritor și mai izbăvitor. Chiar dacă știi că la capătul ei te așteaptă o altă tristețe, un alt prund, o altă spaimă. Dar până acolo mai e cale lungă.

De viața lungă, calea noii cărți începute. Chiar dacă ea te aduce, te zorește, cu altă și altă pagină încheiată, mai aproape, tot mai aproape, de Moarte...

Ioan LĂCUSTĂ

literatură

Mii de oameni din toată lumea străbat mii de kilometri ca să vadă piramidele și să pătrundă, cu un fior de evlavie, în interioarele lor vechi de mii de ani. În fața misterelelor matematicii lor ascunse, în fața puterilor adăpostite de uriașele întretăieri de linii și planuri, gândul dă înapoi, intimidat. Proporțiile lor ating cerul, au, adică, legături de taină cu legi și calcule astronomice. Și te simți puțin mai mândru, în pielea ta de om muritor, când știi că omul muritor a creat o asemenea strivitoare minune.

Mii de călători străbat mii de kilometri ca să vadă bolovani uriași de la Stonehenge, al căror rost nu a fost încă lămurit, ca să descopere templele maiășilor, ale incașilor, ale budiștilor sau ale zeilor greci. Pretutindeni în lume sunt semne ale miracolului și, în lăcomia lor geografică, în goana lor după neobișnuit sau, de ce nu, după frumos, oamenii sunt gata să-și riște timpul, banii și tihna.

În vremea asta, chiar lângă ei, la îndemână, așteaptă, liniștită și modestă, fără puzderie de turiști care să caște gura la ea și să se pozeze veseli alături de ea, una dintre cele mai mari și mai inexplicabile minuni create vreodată de mintea omului: cartea. Mai aproape de cer decât orice piramidă, mai misterioasă decât orice construcție care dăinuie timp de milenii, mai atrăgătoare decât orice sit arheologic. Urci pe Acropole, roșu de efort și de săgețile lui Apollo, și vezi urmele mâncate de timp ale Parthenonului, Erechteionului, ale cariatidelor decolorate, apoi cobori spre vechea Agoră, din care, ceva mai întreg, n-a rămas decât un mic templu al lui Hefaistos, acum cu paznici în locul filozofilor. Paznicii tac, dar nu filozofic, turiștii se plimbă, dar nu peripatetic. Contemporane cu Parthenonul și Erechteionul de când erau nou-nouțe, există încă și *Dialogurile* lui Platon. Nepăzite, fără bilet de intrare și program de vizitare, fără interdicția de a le atinge, fără schele ale restauratorilor. Sunt întregi, splendide, stau acolo unde vrei să le ții, lângă templu sau lângă tine. Nu ruinate, ci îmbogățite de timp. Nu din piatră, ci din cuvânt, materie primă pur și simplu eternă. Adică indestructibilă și inepuizabilă.

Cartea: concurând, în cursa timpului, cu templul, cu piramida, cu orice construcție omenească și câștigând detașat, fără ca măcar să găfâie. Victoria ei e tăcută. Asemenea dragostei adevărate, *nu se laudă și nu se umflă de mândrie*.

Ioana Pârvulescu

CRONICA OPTIMISTEI

Simplu elogiu al cărții

Părticică de creier fiind, are puterea celui mai perfecționat computer. Poți face pe ea „exerciții de simulare” în orice realitate virtuală, iar la fiecare reluare a exercițiului descoperi altfel lucrurile. Intri în pielea personajelor ei, ești rege sau ocnaș, bărbat sau femeie, zeu sau animal, grec sau barbar. Sau ești doar tu însuși și te confrunți cu ei toți. Te poți îmbăia, în paginile ei, în fântâna tinereții. Sau poți găsi experiența bătrâneții atunci când te scalzi încă în apele anilor tineri. Capacitatea de metamorfoză a acestei micromemorii, a acestui *stick* este uimitoare. Fiecare om percepe altfel realitatea dintre aceleași coperti, fiecare epocă descoperă altceva în unul și același op. Pe de altă parte, și contrariul îi stă în putere: oricât de diferită e o epocă de alta, poate citi și înțelege la fel lucrurile din pagina cu semne. Odată deconectat de la creierul

autorului, minicomputerul numit carte funcționează oriunde, oricât și fără consum de curent electric. Nu se învechește și nu trebuie schimbat la câțiva ani o dată, și n-are nevoie să fie depanat. Un mic detaliu tehnic, totuși: trebuie conectat la computerul altui creier uman, cel al cititorului.

Nimic din ce-i omenesc nu-i e străin, viața, suferința, moartea, dragostea, blestemata foame de aur și foamea pur și simplu. Cartea vorbește, plânge, râde, țipă, tace, cântă, șoptește. Pe scurt, face orice. Dar are și puteri care le depășesc cu mult pe cele omenesti și, desigur, pe cele ale omului obișnuit care a scris-o, fie acesta Homer sau Shakespeare, Cervantes sau Balzac, Goethe sau Dostoievski. Schimbă fața lumii pe neobservate și păstrează fața lumii neschimbată. E picătură, dar reflectă cerul. E cer, dar reflectă picătura. Într-o locuință de bloc, de 20 de metri pătrați, încape lumea, cu piramidele, cu Stonehenge, cu templele maiășe și grecești și umanul cu ipostazele lui, cu istoria lui, cu creierele lui făcătoare de computere. E, desigur, un miracol. Dar nimeni nu face turism într-o locuință de bloc, ca să vadă, să spunem, o carte dintr-o bibliotecă. Și chiar proprietarul bibliotecii, care calătorește cu pasiune la temple sau în cărți, în *Dialogurile* lui Platon, de pildă, uită să se mire de această ciudată posibilitate de comunicare între o ființă nouă și un lucru vechi de peste două mii de ani.

Dacă ești prea prost pentru ea, te așteaptă să te deștepti și te ajută să ajungi la ea. Dacă ești prea grăbit, te așteaptă să te oprești. Prea ocupat, stă până ai timp de ea. Grosolan, abrutizat, te rafinează. Dacă ești superficial, îți arată ce e dincolo de suprafață. Are răbdare. Are putere. Dă o șansă și întinde mâna oricui îi dă ei o șansă.

Cartea adevărată seamănă cu dragostea, este dragoste: *îndelung răbdătoare și plină de bunătate*. Cartea nu pizmuieste.

Nu se poartă necuviincios, nu caută folosul său, nu se mânia, nu se gândește la rău.

Nu se bucură de nelegiuire, ci se bucură de adevăr. Acoperă totul. Suferă totul.

Și, îmi place să cred că, indiferent de forma pe care o va lua, cartea, ca dragostea din cea mai cunoscută scrisoare a lui Pavel, *nu va pieri niciodată*. Sau nu înaintea omului. Sau, măcar, nu înaintea mea. ■

Atena, la prima vedere

Am petrecut francofonia la Universitatea din Atena, împreună cu Vlad Zografi și cu doamna Grete Tartler, care a avut inițiativa de a ne invita la colochiul româno-elen dedicat literelor franceze și gentilețea de a ne iniția în jocul noului decor. Ecurile colochiului au fost agreabile, la fel și lumea, iar franceza, greaca și româna se întâlneau uneori în sonori mai înrudite decât s-ar crede. Surpriza a fost Atena însăși, spre care venisem cu prejudecăți. Auzisem de nenumărate ori că e un oraș „ca Bucureștiul”, mare, aglomerat, poluat, în care nu poți face doi pași din cauza ambuteiajelor. Că nu e vegetație și te sufoci. Că grecii sunt așa și pe dincolo, că Akropolis, vorba glumei, e „tot o ruină”. Dar zeița Atena, patroana orașului, m-a învățat încă o dată că e bine să nu crezi până nu vezi și mi-a arătat o față neașteptată. (Probabil că tot ea mi-a inspirat și cronica de mai sus). Deși am stat numai două zile, capitala Greciei mi s-a părut frumoasă (deșteaptă e oricum). Un oraș cald, cu o vegetație, dacă nu bogată, în orice caz suficient de colorată și de aromată ca să-i pună inconfundabila pecete orientală. O atmosferă pașnică, marea de un albastru intens, la care ajungi cu un tramvai comod, poarta lui Adrian și coloanele crescute elegant în mijlocul orașului. Iar de sus, de pe Akropolis, casele se văd exact ca o mare

albă și, ici-colo acoperișurile le sclipesc ireal. Printre ruine, ori la ușa muzeelor, dorm câini fără stăpân – așa cum dorm la Roma pisicile – dând locului ceva pitoresc-păstos. Grecii mi s-au părut pur și simplu buni. Iar amabilitatea lor (când era), părea venită firesc din interior, nu dobândită și în nici un caz afișată. La miez de zi și la miez de noapte, forfota pestriță din Plaka și oameni destinși, care stau la mese, afară (și pe care Vargas Llosa i-a căutat zadarnic în vizita lui de la București). Nu știi dacă și la o ședere mai lungă de două zile și la o a doua vedere farmecul atenian ar rămâne același. Dar, în ce mă privește, la fel ca la oameni, și la orașe, prima vedere se confirmă de cele mai multe ori. Rămâne de re-văzut. (I.P.)

art e

dans

Polemici cordiale

În luna martie 2006, Centrul Național al Dansului – București a lansat un program de creație experimentală, *CorpoRealități*. În prima etapă a acestui program, intitulată *Contaminări*, au fost invitați un grup de scriitori, artiști vizuali și jurnaliști, care au avut acces la toate proiectele care se desfășurau în Centru – ateliere, repetiții, cursuri, spectacole – iar la sfârșitul etapei, participanții au fost invitați să formuleze un „răspuns” la experiența avută. Răspunsurile au fost, cum era de așteptat, cât se poate de diferite: unele exprimate în cuvinte altele în imagini, unele legate direct de cele văzute altele transformând experiența trăită într-un pretext pentru exprimarea unui univers propriu.

Pentru cronicarul de dans, un prim punct de interes al acestui demers îl constituie „mărturisirile” făcute cu acest prilej, de unii dintre dansatorii și coregrafii de dans contemporan, unora dintre invitați, deoarece am fost astfel introduși în mentalul acestor creativi. Și felul lor de a gândi ridică o serie de probleme privind creația, care transpar în modul de lucru și în ceea ce ne oferă ca operă coregrafică, așa cum s-a putut vedea și în recenta premieră, *100% Dans*, prezentată la Centrul Național al Dansului – București, la mijlocul lunii septembrie.

Cele mai multe „mărturii” le-am cules din „răspunsul” dat de scriitoarea Simona Popescu, coparticipantă la experimentul *CorpoRealități*, iar pe altele le știam din declarații anterioare ale tinerilor coregrafi și dansatori.

Printre cele mai șocante atitudini ale acestora este aceea că, de o bună bucată de vreme, dansatorii de dans contemporan, în mod paradoxal, au refuzat să se mai exprime prin dans. Astfel, Mihai Mihalcea vorbea nu de mult despre „Refuzul propriu temporar de a mă mișca, în absența unui răspuns multumitor la întrebările pe care le am despre mișcare”, iar Manuel Pelmuș, arăta, în același spirit, o „neîncredere totală, paralizantă, în mijloacele mele”, precum și nevoia pe care o resimte de „scuturare de reflexele... dansante”. În acest context, unele comparații cu alte domenii artistice ar putea aduce o oarecare limpezire a ideilor. Ne putem astfel întreba ce s-ar face un violonist care s-ar scutura de reflexele... muzicale? Ar fi nevoit să renunțe la arcuș și să se îndrepte, eventual, către o altă direcție de exprimare.

E dreptul celor doi artiști mai sus citați și al oricui altcuiva din sfera dansului să aibă astfel de momente de derută, de întrebări, de scormonire a adâncurilor din ei înșiși și de investigare a mijloacelor de exprimare, cercetându-le spre a vedea în ce măsură ele le pot pune în valoare ceea ce gândesc, ceea ce concep. Dacă ne aplecăm asupra biografiei oricărui artist, din oricare domeniu al artei, va fi greu să găsim vreunul care să nu fi trecut prin stări de nesiguranță, de luptă cu sine și cu mijloacele sale, în încercarea de a contura și de a scoate la iveală forma (muzicală, literară, plastică, dansată) care mijea undeva în străfunduri. Dar nu au reușit să pătrundă în lumea artei, și să rămână acolo, decât cei care au reușit să depășească această etapă.

Un alt lucru relevant în „răspunsul” Simonei Popescu

este faptul că tinerii dansatori și coregrafi „vor să scape de corpul dresat, corpul ornament”. Pentru ei, deci, cultivarea corpului este egală cu un dresaj. Oare pictorii, sculptorii, muzicienii (pianisti, violoniști etc.) ar putea considera că modelarea răbdătoare, exersarea continuă, care te pune în formă și te face apt ca atunci când vii în contact cu o idee să îi poți răspunde corespunzător, ar putea fi socotită dresaj? În caz că ar răspunde da, atunci ar deveni evident că acea modelare, acea exersare, chiar dacă este numită de unii dresaj, este necesară. La fel și în cazul dansatorilor. Corpul ca atare este prea puțin maleabil. El trebuie modelat și antrenat continuu. Mușchii, tendoanele trebuie să devină elastice și, în acest fel, corpul să fie capabil să exprime tot ceea ce un creator dorește să spună prin intermediul lui.

De fapt, toți acești dansatori de dans contemporan se luptă, din greu, cu formele fixe ale dansului clasic, fără să își poată da seama, în înverșunarea lor, că aceste forme pot fi seci uneori, dar alteori înaripate, în funcție de cel care se slujește de ele, după cum este capabil să le folosească, doar în linia lor sau și în spiritul lor.

Dar cine poate opri astăzi un coregraf să folosească alte forme de dans decât cele clasice, adică să facă pe cont propriu ceea ce se face în dans de peste o sută de ani, începând de la Isadora Duncan și Loie Fuller, să zicem, și până la Preljocaj sau Gallotta, spre exemplu. Oricine poate căuta „forma ce exprimă adevărul” său. Dar ceea ce este scandalos pentru un slujitor al Terpsichorei este neîncrederea în orice formă de expresie de dans. Or, Mihai Mihalcea și Manuel Pelmuș au dovedit prin unele lucrări anterioare că sunt artiști de valoare, atât conceptual cât și interpretativ, și de aceea sperăm, și pentru ei și pentru dansul contemporan românesc, că vor reuși să depășească actualul moment de criză.

O altă erezie lansată cu ceva timp în urmă de Eduard Gabia, în cadrul unei întâlniri de la Centrul Național al Dansului – București, la care am participat, a fost aceea că, de fapt, orice mișcare este dans. Orice mișcare poate inspira dansul, dar aceasta este altceva. Să ne întrebăm însă, apelând din nou la altă zonă artistică, dacă un scriitor ar putea considera că orice text de pe un petic de hârtie este literatură? Desigur că nu. Mai mult chiar, nici măcar tot ceea ce se dorește a fi literatură autentică nu reușește

întotdeauna să se încadreze în spațiul aparent larg, dar cu exigențe specifice, al literaturii. Dar, pe această idee, ca orice mișcare este dans, au mers cei care au propus și au pus în pagină proiectul *100% Dans*, conceput de Maria Baroncea și Eduard Gabia și „coregrafiat și interpretat” de paisprezece interpreți, profesioniști sau amatori. De fapt, în acest caz există o alunecare evidentă de la sensul real al noțiunilor de *coregraf* și *interpret*, pe care nu le mai acoperă, căci cei paisprezece dansatori au ocupat un spațiu central al sălii, sub o lumină difuză de intensitate diferite și, pe o suită de melodii de dans care se pot auzi oricând în cluburi și discoteci, s-au mișcat fiecare cum le-a venit a o face. Eduard Gabia spune, în programul de sală, că aceasta ar fi „forma cea mai pură de dans care există la această oră în lumea contemporană”.

Mai întâi m-am bucurat că tinerii coregrafi, care doresc (ca toate noile generații, din toate timpurile) să revoluționeze arta, s-au reîntors la dans. Apoi am urmărit cu interes mișcările unora și altora, preț de vreo zece minute. Dar după treizeci, patruzeci, cincizeci de minute, interesul a scăzut treptat, vertiginos.

Dar ce anume mi-a reținut privirea? În principal, mișcările spontane, firește ale Mariei Baroncea, care are ca dat natural o plastică personală de figurină de porțelan, cu mișcări delicate, mărunte, ușor ondulate. Dar nu eu am obosit privind-o, ci dansatoarea se dovedea din când în când obosită creativ, când trebuia să își reia mișcările, pe diferite ritmuri ale melodiilor puse de Ion Dumitrescu, în calitate de DJ, dansator care la rândul său se mișca în timp ce-și punea la lucru instrumentarul muzical. L-am mai urmărit apoi pe Florin Fieroiu, ale cărui mișcări trădau coregraful obișnuit să gândească pe muzică, dar al cărui corp neantrenat corespunzător nu mai avea puterea de expresie de altădată. Doamne, și ce valoare plastică avea mișcarea acestui dansator și coregraf, nu cu mulți ani în urmă! Dar „dresajul” zilnic lipsind probabil... Noroc că Florin Fieroiu se dovedește, în continuare, un bun coregraf. Despre asta însă altădată. Mi-a mai căzut apoi privirea pe mișcările mai ample ale lui Carmen Coțofană și pe cele fluide desenate de silueta filiformă a Mihaelei Dancs.

Am mai remarcat, în continuare, că unii dansatori nu lăsau mișcarea să se ivească spontan ci o dirijau ei, dar nefiind coregrafi cu experiență se simțea lipsa de naturalețe a acestora, în timp ce alții se abandonau sincer mișcării, dar ea nu spunea nimic, pentru că plastica lor era sublimă, dar lipsea cu desăvârșire. Oricine poate dansa pentru propria sa bucurie, dar nu oricine poate aduce bucurie în ochii unui privitor, dacă nu are datele naturale necesare, potențate și de un studiu adecvat și permanent.

Și, în final, să ajungem și la titlul spectacolului: *100% Dans*. Oare acesta să fie *DANSUL*, *Arta dansului*, capabila să ne transmită ideea, să ne trezească tot felul de trăiri, adică o artă care are ceva de spus?

Liana TUGEARU

www.polirom.ro

O nouă colecție: „Tradiția creștină”

Origen
Omiliile și adnotări
la Levitic

Omiliile, comentarii
și adnotări la Geneză

Omiliile și adnotări la Exod

Thomas Pynchon
V.

Suplimentul CULTURA Un săptămânal realizat în colaborare cu Ziarul de Iași și Gazeta de Sud

www.cartearomaneasca.ro

CARTEA ROMÂNEASCĂ

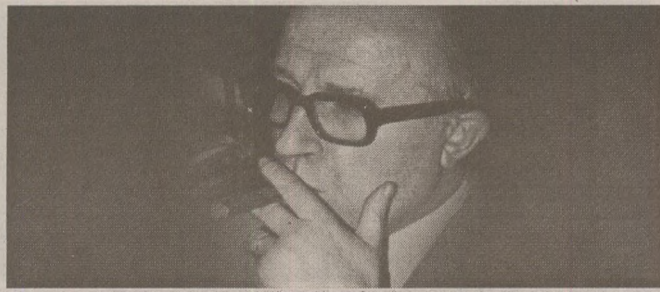
Vera Ion
Vitamine

Prima carte de teatru românesc cu DVD

Conține imagini din spectacol,
din culise, declarații ale actorilor și
ale regizoarei, fragmente muzicale:
the making of Vitamine-spectacolul.

arte

Alexandra Olivetto

CRONICA FILMULUI

Vaslui ↔ Elsinore

Vedeam filmul lui Corneliu Porumboiu, *A fost sau n-a fost?*, pentru a treia oară când și-a avut premiera de la Studio. 1. Muream de frică de cum a apărut genericul de început 2. Recunosc că în timpul vizionării mi-am desprins nu o dată privirea de pe ecran pentru a mă uita în

sală, scanând fețele spectatorilor sau aruncând ochi rapide pentru a vedea cum reacționează la anumite momente ale filmului. Explicația acestui fenomen e simplă, știu cel puțin un regizor din tînărul val, care a văzut și el în *A fost sau n-a fost?* un soi de turnesol. Mai precis, grosul spectatorilor români, care oricum golesc mai mult decît umplu sălile de cinema și care, atunci cînd sînt prezenți într-o sală, (poți să juri că) e ceva niscaiva Hollywood pe ecrane, are de trecut un test cînd vine vorba de debutul în lungmetraj al lui Corneliu Porumboiu. Dacă nici acest film nu-i aduce în cinematografe, atunci pariul mi se pare definitiv pierdut. Nu că tinerii regizori, acum așt de pe val, vor dispărea (de disperat, sigur vor dispera) sau că nu vor mai face pelicule pentru care să plouă cu premii. Dar ruptura cu publicul românesc s-ar putea să fie definitivă, iar ei să se orienteze către a face numai filme „de export“.

Să trec însă la o analiză a lungmetrajului, dar să încep cu o explicație a titlului acestui articol. Anumite exegeze, dintre cele mai cu picioarele pe pămînt (inclusiv cea a lui T. S. Eliot, parcă) îi reproșau ceva extrem de concret lui Hamlet: că tot emite „cuvinte, cuvinte, cuvinte“ și amîna să acționeze pînă cînd e cu spatele la zid, iar consecințele faptelor lui se dovedesc dezastruoase pentru toată lumea. Și în *A fost sau n-a fost?* în principal se emit „cuvinte, cuvinte, cuvinte“, iar scopul lor este de a afla dacă un personaj a emis „cuvinte, cuvinte, cuvinte“ (protestatare) cu 16 ani înainte, pe 22 decembrie 1989. Trei personaje – profesorul de istorie Mănescu (Ion Săpădaru), moderatorul unei emisiuni și proprietarul postului TV local Jderescu (Teodor Corban) și pensionatul Pișcoci (Mircea Andreescu) – sînt urmăriți în habitatul lor natural – fiecare în parte, secvențe intercalate – pentru ca apoi să se reunească la un talk-show televizat în care se dezbate dacă a existat sau ba Revoluție în orașelul lor. Se fixează și un etalon: ora 12.08, la care cuplul Ceaușescu a șters-o pe calea aerului. Dacă cineva a fost și a manifestat contra regimului în piață înainte de 12.08, se cheamă că a fost Revoluție, dacă nu, nu. Emisiunea le dă ocazia celor doi invitați să rememoreze întîmplările, iar adevărul spuselor lor este cîntărit în balanța concetățenilor care participă cu telefoane în direct.

Inutil să spun că întrebarea din titlul filmului, reluată de talk-show, e una nu retorică, ci capcană, bașca lipsită de răspuns (deși s-ar putea să-l găsim printr-un manual de istorie din 2050). Digresiune temperamentală: m-am răzgîndit, nu e inutil, se plîngea regizorul că această întrebare este reluată compulsiv în interviuri și am auzit la rîndu-mi cîțiva jurnaliști bătîndu-l la cap cu ea. Un sfat malițios pentru aceștia: ca s-o faceți lată complet, duceți-vă și la Cristi Puiu și întrebați-l dacă domnul Lăzărescu a murit sau nu? Adăugați și un „Pe bune?“, sigur veți reuși să-l scoateți din sărite.

Sfîrșitul digresiunii. Însă titlul filmului lui Corneliu Porumboiu dă, mură în gură, stratul cel mai profund al peliculei. Anume că istoria recentă devine, odată scoasă din manuale și din lucrările de specialitate, o sumă de amintiri a celor care au trăit-o. Amintiri care se suprapun pe alocuri, se întretaie în alte părți, dar se și contrazic. Pe scurt, istorie orală, un trend care încă face furori prin universități pentru că implică acceptarea și deopotrivă ilustrarea faptului că și Istoria e tot o ficțiune, supunîndu-i-se aceluiași lucruri, printre care și teleologiei. Nu mă înțelegeți greșit, nu cred că vă spun ceva nou în rîndurile de mai sus. Ceea ce încerc să scot în valoare este că acele concepte ce formează stratul adînc al ofertei pe care v-o propune *A fost sau n-a fost?* sînt îndelung tratate în lucrări academice de filosofie a istoriei și formează chiar Credo-ul unui curent existent și în teoria literară. „Istoria este în timp ce se întîmplă și rămîne un caleidoscop de perspective și de adevăruri“, zice regizorul și scenaristul, la același diapazon cu teoreticienii, negînd ideea unui adevăr istoric. Sînt concepte extrem de abstracte și pe alocuri chiar aride (a se consulta literatura de specialitate). Iar să faci din ele șasiul unei comedii... Pe scurt, mi se parea imposibil. Dar asta era înainte de *A fost sau n-a fost?*.

Rîndul umorului de a fi puricat. Abundă, e uneori absurd, dar nu alunecă niciodată în sarcasm sau ironie mușcătoare. Scopul este să te identifice cu personajele – sutura e o miză declarată a cineastului – nu doar să rîzi de ele în stil caragialian. Mi-e greu să pomenesc umorul de situație, pentru că, filmul fiind minimalist, ar fi mai corect să menționez existența unor umori infinitezimale – da, la termenul lui Alexander Pope mă raportez – de mini-situații. O ilustrare a acestei ipoteze constă în cele două bărci de hîrtie ale lui Pișcoci. Există un calcul care zice că, defalcînd comunicarea, 55% e non-verbală, 38% este para-verbală și 7% se face prin intermediul cuvintelor. Mi-e greu să gîndesc o compoziție similară, pe procente, a umorului din *A fost sau n-a fost?*. Scenariul e cu siguranță savuros, atingîndu-și apogeul comic în timpul talk-show-ului, și luînd suficient timp – mai precis, secvențele intercalate – pentru a-și creea o bază de acumulare. Dar partea para-verbală face toți banii, urmăriți intonația lui Corban cînd spune „Luăți-o de dimineată“. Nu v-aș recomanda să neglijați gesturile, actorii au o temporizare comică arareori întîlnită, totuși extrem de subtilă. Tot jocul lor e extrem de condensat și de dens, fiecare gest are o semnificație, se vede cu prisos utilitatea repetițiilor îndelungate. Cît despre mizanscenă, să nu credeți că Porumboiu vă va repune nostalgia la treabă – n-o să vedeți niciun ciobănaș sau vreo balerină, genul de bibelouri – vestigii ale epocii comuniste, doar un Platon și un Aristotel. Tot la același capitol, veți vedea ceva care, în forma sublimată în care apare în film, s-ar putea numi o estetică economică a ponositului și familiarului. *Vermeer, anyone?*

Despre aspectele „formale“ (rămîn la părerea că importanța lor este subestimată). Talk-show-ul a fost filmat cu două camere, și scenariul vă va informa cu privire la acest fapt. Noutatea e extragerea hazului dintr-un anumit mod de a filma, iar pivotul său, e cameramanul amator de experimente. Firește e un umor „meta“: spectatorul e familiarizat cu convențiile unei emisiuni, iar atunci cînd junele le încurcă și le taie personajelor jumătate din cap, firește, îl bușește rîsul. Cameramanul are și el părerea lui – care, extinsă, servește și de „închidere“ a filmului – cum că, lăsînd instrumentul pe trepied, personajele și-ar rupe gîturile în cadru. Mare atenție, de altfel, la acest cameraman: servește și de „alter-ego“ al autorului. Simțurile să vă fie ascuțite și în secvențele cu felinare, copertile lirice ale filmului. Deși lungmetrajul e ciclic, prima, ca prima, dar a doua, deși nu pare, e un *mise-en-abîme*.

Și, cu un asemenea film, ai putea spune că, așa ambiguu cum sînt, una fiind o tragedie cu interstiiții comice, cealaltă, o comedie cu accente tragice, *Hamlet* și *A fost sau n-a fost?* sînt două capete ale aceleiași luminări, comunicînd prin intermediul unei întrebări. Credeți-mă sau nu mă luați în serios cu această afirmație, dar, vă rog, vedeți acest film. ■

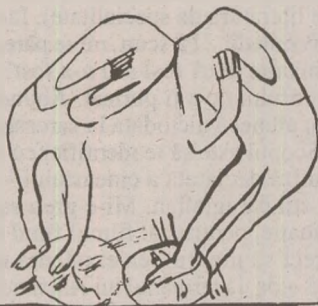

a r t e

muzică

Melomanii și muzicile lor narrative

Muzica are nu numai darul seducției, ci și al comunicării. În special muzica narativă abandonează postura seducătorului, instalând o abilitate categorică de a se pune în relație, de a vesti, a semnala, a corespunde ori a se adresa. În definitiv, a seduce înseamnă a subjuga, a captiva, a fermeca, dar și a ademeni, a momi, iar în ultimă instanță, a corupe și, de ce nu, a păcătui. A comunica este sinonim cu a anunța, a face cunoscut, a informa. Actualmente, seducția în muzică se bazează precumpănitor pe efectologie sau pe voluptatea sunetului în sine. Se vizează efectul imediat, impresia de moment, spectacolul gratuit, chiar echivocul. Comunicarea, dimpotrivă, țintește limpezimea, comprehensiunea, edificiul construit cu logică și trudă. Ascult o muzică pe care culoarea, timbralitatea, exhibarea modurilor de atac sunt o manevră de asalt, de cucerire instantanee a auditoriului, o manevră șireată ce devansează onestitatea și integritatea lucrului cu sunetele. Decid totuși să mă las sedus. Efluviile de efecte acustice mă împresoară, injectându-mi un ser tare, amețitor. Sunt tot mai permeabil, mai tranzitiv. Aproape drogat. În tranșă. Tranchilizat? Convertit? Gata! Muzica s-a terminat. Ce-a fost asta? Nu-mi amintesc nimic. Sunetele au trecut prin mine ca și cum nu le-ar fi păsat că trupul meu ar fi putut constitui un cât de neînsemnat obstacol. S-au dus, ca și cum nici n-ar fi fost. Dar au existat ele oare cu adevărat?

E atâta liniaritate în noua muzică românească încât îmi vine să cred că suntem structural incapabili să producem și să savurăm o anume punctualitate. Pofta de cursivitate și reiterare, setea de contemplație ori vegetare, propensiunea pentru staza sonoră ne fac să uităm de multe ori că muzica e totuși o artă temporală, că peisajul din dreptul urechii e bine să plece, să se miște: sonoritățile se schimbă, fie și infimizezimal, de la o secundă la alta, o modulație, un glissando, o cezură, o nouă pulsație, un accent, un incident timbral ori spectral îl modifică ireversibil. Oricât te-ai strădui să o prezervi, clipa sonoră nu poate fi păstrată. Decât doar dacă o abandonezi în favoarea alteia. O altă clipă. Mereu alta. Lucrarea muzicală curge prin clipele pe care le părăsești, una câte una, până la ultima secundă luată cu tine și căreia, vrând, ne-vrând, îi întorci spatele. Iar dacă muzicile contemplative îți oferă senzația că poți să le depozitezi, să fie, cum se zice, la purtător, muzicile narrative se lasă însușite prin intensiune cantitativă și nu prin expansiune, prin comprimare emoțională și nu dilatare, prin evacuarea momentului și nu țintuirea lui... i-a plăcut? Pleacă. Mergi mai departe. Punct și de la capăt.

Printre proprietățile pe care muzica le manifestă în procesul excitației sau inhibării ascultătorului se află forța, energia și viteza mesajului sonor. Aceasta, bineînțeles, în cazul în care celulele nervoase corticale ale receptorului constituie sediul unei activități permanente, în stare de veghe, fiecare nou stimul auditiv, fiecare imagine muzicală solicitând un răspuns potrivit. Un răspuns ce se realizează cu chelțul nervoasă, orice act, de la cel mai simplu obiect acustic, până la gândirea muzicală abstractă obligând la un anume efort pe consumatorul de artă sonoră. Un efort fără de care orice muzică devine indiferentă ori o simplă ambianță.

Cercetarea caracterului uman are toate șansele să releve dinamica receptării mesajului sonor, să surprindă procesele care privesc viteza și intensitatea adaptării unui subiect la un opus muzical, posibilitățile de aprehendare ale acestuia ori finețea ce operează în selecția răspunsurilor la stimulii unor muzici pline de varii încărcături emoționale. În principiu, orice meloman deține un potențial afectiv, un depozit ce trebuie livrat și fructificat. În fapt, energia iscată de actul receptor este fie disponibilizată în acțiuni constructive, sportive, în cumpănirea și dezvoltarea unor activități productive, fie irosită în gesturi gratuite, în tihnă aparentă a unei opacități destructurante ori în lenevia unui trai inert. Firește că există o sumă de factori sociali, educativi, culturali, că manipularea prin intermediul mass-media audio, video induce și imprimă opțiuni și renunțări, pasiuni și represiuni, rumori și umori, formări și deformări, acorduri și dezacorduri. Dar nu-i

mai puțin adevărat că la nivel individual se manifestă un anume potențial psihic, asimilabil trăsăturilor de caracter ce reflectă o conduită și o atitudine personală față de obiectul sonor. Dacă opțiunile estetice sunt influențate de trăsăturile de caracter, apreciem că și reciproca este valabilă: caracterul uman poate fi înrăurit la un moment dat de modul în care un subiect săvârșește selecția audițiilor și se ghidează în întrebuintărea acestora. Atunci când în alegerea muzicilor lipsește exigența față de anumite criterii axiologice ori față de unele norme estetice elementare, când consumatorul de artă sonoră se întovărășește cu orice fel de produs artistic, fără pretenții și fără discernământ, nu ne va fi deloc greu să definim ceea ce se numește trăsătură de caracter slabă și laxă, influențabilă și uneori chiar obstructionistă. Spune-mi cu cine te însoțești, ca să-ți spun cine ești!

Se pot decela, desigur, numeroase nuanțe în comportamentul melomanilor *vis à vis* de producțiile sonore (cu precădere, cele savante): de la insensibilitate majoră, indiferență ori crasă nepăsare și chiar agresiune, până la interesul activ, implicarea spirituală și participarea afectivă. Nu de puține ori snobismul ocultează aceste nuanțe, alterând probitatea și onestitatea unui subiect în relația lui cu opusul sonor. Un caracter deschis, sincer se manifestă printr-o concordanță totală între ceea ce simte și ceea ce declară că a simțit. La polul opus se află fățarnicul, ipocritul, cel care încearcă să prezinte raportul dintre gust și valorizarea intrinsecă într-o lumină falsă, artificială, bântuită de raze ce fie că dispersează, fie că orbesc.

Muzica e pretutindeni. O ascuți dacă vrei au ba. Industria de sunete a escaladat întreaga planetă. Te duci la munte: puzderia de wați se revarsă printre arbori și stânci. Te duci la mare: zgomotul talazurilor e acoperit de grindina decibelilor emanați în furtuna discotecilor și localurilor de zi și de noapte. La Poli și la Ecuator, în mașină sau pe vapor, în tren ori avion, în casă, pe stradă, când ești obosit, amărât sau, dimpotrivă, când ești destins ori când ți-e lumea mai dragă, te afli mereu sub constrângerea de a asculta muzică. O muzică aidoma unei arme de distrugere în masă, cu efecte impredictibile pe termen mediu și lung. În aceste condiții adoptarea și

asumarea unor convingeri estetice grefate pe un sistem de valori coerent și consecvent, motivabil și motivant, precum și transformarea acestor convingeri în acte de comportament estetic, deopotrivă nobile și eficiente, reprezintă o posibilă șansă de salvare și de supraviețuire. O șansă virtuală ce poate deveni actuală prin respectarea unor principii care mențin încrederea în forțele proprii, forțe generatoare de energii capabile să articuleze probitatea gustului artistic, decența și rafinamentul opțiunilor estetice și care impun o disciplină interioară în stare să se instituie într-o pavăză în fața kitsch-urilor și artefactelor sonore de tot felul.

Decizia, vrerea, consimțământul melomanului sunt expresii ale fermității și perseverenței în calificarea scopului și a mijloacelor printre prioritățile formării unei personalități pentru care curajul și inițiativa nu înseamnă neapărat acțiunea sub presiunea unui impuls de moment, unui mimetism împovărat de seve populiste sau de conformisme comode, iar a persevera nu este același lucru cu a te încăpățâna să crezi în identitatea dintre curaj, temeritate și spirit de aventură. După cum timiditatea nu e sinonimă cu modestia, iar îndrăzneala nu trebuie confundată cu aroganța căci, de multe ori, timiditatea se datorează, se știe, neîncrederii în forțele proprii, modestia împlinindu-se grație abdicării orgoliului, în timp ce îndrăzneala se fundamentează, evident, pe spiritul de curiozitate, iar aroganța se întemeiază pe suficiență și uneori pe sastișie.

Orice meloman vine în lumea sunetelor cu un anume teren psihic și cu un topos temperamental. Mai mult, duce cu el o zestre naturală de calități și defecte ce se înmănunchiază în trăsături dinamice ale personalității și care întregesc premisele devenirii acestei personalități. Dar oricât ar fi de grei în consecințe, formații nativi nu reprezintă decât simple postulate, banale posibilități, particularități cu totul generale care dau în ultimă instanță o anumită intensitate și mobilitate reacțiilor emoționale sau capacităților de adaptare. Una este însă să reacționezi emoțional la o muzică oarecare și alta este să te adaptezi la solicitările ei. În definitiv, replicarea afectivă înseamnă informare, luare de cunoștință, în timp ce acomodarea cu un mesaj sonor presupune înțelegere și judecată. Nu este deci un secret că actul receptării operei muzicale solicită în mare măsură o întreprindere nervoasă complexă și doar într-o mică măsură se reduce la reflexe pur biologice din zona epidermică a senzorialului.

Un senzorial redevabil în bună parte muzicilor de divertisment. Cele agresive, primitive, cele „deochete“, insalubre, precum și cele impertinente, arogante sunt narate de marionete perfecte, tipizate, trase pe bandă, marionete ce au îngurgitat copioase ospețe scenografice și regizorale, nenumărate feluri grele de mâncăruri sătioase și de straie împopoțonate. Câtă abundență de mijloace întru sărăcirea mesajului artistic! Câtă pregătire și câtă aparență pentru debandadă și lipsă de substanță! Uneori îmi vine să-mi acopăr timpanele. Să tacă muzica!

Numai că sfârșirea muzicii, moartea ei, se produce, o știe orice meloman, fără impactul duhului și fără perspectiva hoitului. Nici măcar nu simțim uscarea, ofilirea, deshidratarea ori dezagregarea melodiei și a ritmului. Nimic pestilențial, cadaveric sau putrid. Aceasta pentru că nu suntem în stare de a contacta un opus sonor decât prin intermediul auzului. Nicidecum prin miros, vază, gust sau pipăit. Decesul muzicii înseamnă trecerea de la sunet la non-sunet, de la vibrație la repaus. Muzica, aidoma zgomotelor, moare în tăcere. Numai că, în timp ce zgomotele cad în uitare, muzica urcă în amintire, ca și cum ne-ar mărturisi ceva din Edenul original. Sfârșirea muzicii: o poveste care, după ce e rostită, atârnă de firul vieții, precum margaritarele, sumedenie de vise. Vise înaripate, înflăcărare. Muzica narează și atunci când e mută. Povestea despre melodii și ritm deapănă și în liniște. Oare să nu amuțească muzica niciodată? Și-am încălecat pe-o șă, și v-am spus povestea-ășă.

Liviu DĂNCEANU

arte

Anul acesta, Vasile Kazar ar fi împlinit 93 de ani, dar, din păcate, se împlinesc și opt ani de la dispariția sa. Plecarea lui dintre noi a lăsat pe planșetă un desen neterminat, iar în muzee și în casa devenită un vast laborator o operă perfect definită, una dintre cele mai fascinante pe care arta românească le-a cunoscut în acest secol. Spirit răzvrătit, copil legitim al unei istorii răzvrățite, însetat de experiențe culturale dar și victimă a unui timp generator el însuși de experiențe-limită, Vasile Kazar a cunoscut în această viață cam tot ceea ce omenește se poate imagina: copilăria lipsită de griji într-o familie înstărită, de intelectuali evrei din Maramureș, o adolescență și o tinerețe petrecute în mediile artistice românești și pariziene, o maturitate plină de capcane și o senectute încărcată de melancolie și de izbânzi spirituale. Victimă a holocaustului, a trăit direct infernul lagărelor naziste, scăpat ca prin minune – singurul, de altfel, din familia sa – și socotind această întâmplare drept miracolul celei de-a doua nașteri s-a convertit la creștinism și a îmbrățișat confesiunea catolică, a crezut, apoi, pentru o clipă, în pseudomesianismul comunismului incipient pentru ca, nu după multă vreme, dezamăgit și revoltat să se retragă în atelier, în singura sa lume adevărată, aceea a închipuirii și a visului neîntrerupt. Între timp a făcut școală, a desăvârșit demnitatea graficii românești ca artă autonomă și ca limbaj de sine stătător și a lăsat în urmă multe generații de graficieni. Și aproape că nu este un nume important din grafica noastră de astăzi care să nu se revendice, într-un fel sau altul, de la școala lui Vasile Kazar, de la gândirea lui plastică ori de la universul său artistic în care forța, rafinamentul și un umanism profund, oricât ar părea de prăfuită această sintagmă, fuzionează inconfundabil. Toate aceste episoade, care pentru mulți ar fi rămas doar evenimente exterioare, cu un impact mai mare sau mai mic asupra memoriei individuale, au căpătat, în conștiința și în sensibilitatea artistului, anvergura și profunzimea unor experiențe ale speciei, ale omului însuși. Din întâmplări născute în lăuntru unei istorii aburite și discontinue ele au devenit momente ale unui lanț strict de necesități și etape ale unui la fel de riguros scenariu de inițiere. Kazar și-a interiorizat neconștient istoria exterioară, a spiritualizat pînă la transfigurare faptul nemijlocit și a stocat totul într-un continuu discurs imagistic, într-o mărturisire care avea toate aparențele (și funcțiile) actului vital. Urmărită în timp, citită din aproape în aproape,

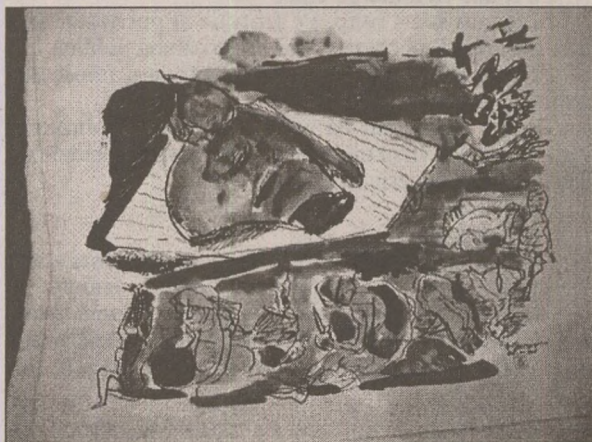
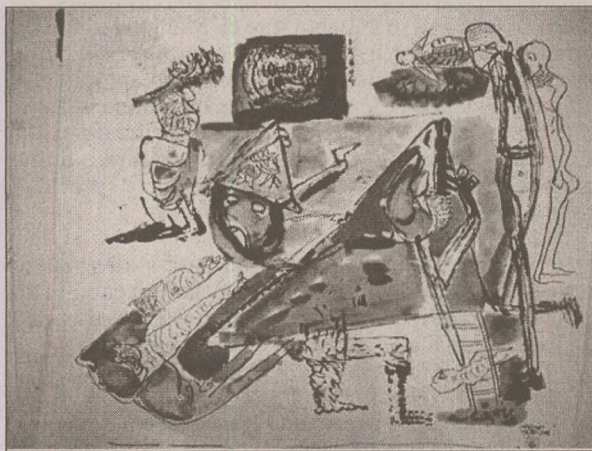
Pavel Șușară
CRONICA PLASTICĂ

Portretul unui alexandrin: Vasile Kazar

arta sa este perfect solidară cu vârsta biologică și spirituală a autorului. Lucrările din tinerețe sînt, în cea mai mare parte, univoce, fără contexte perturbante și fără subtexte care să relativizeze lectura. Există în percepția lui Kazar din această perioadă o lăcomie denotativă și o încredere mărturisită discret în natura ireductibilă a faptului concret. Observația este mai puternică decît interogația, după cum, în expresia plastică, linia fermă, ductul continuu, hașura energică și, în ultimă instanță, conturul nițel arrogant nu lasă nici un loc îndoiei, nesigurantei de orice fel sau doar privirii sceptice în fața lumii materiale inevitabil vulnerabile. În etapa următoare siguranța dispare încetul cu încetul, contururile se frîng, hașura se risipește pe spații mai mari. De la obiectul determinat și de la imaginea sa explicită se ajunge la un obiect vag și la o imagine generică. Linia nu mai este instrumentul eficient al unei definiții,

ci parte din natura intimă a formei. Ea nu mai vine din exterior, nu mai delimitează forma în spațiul vid care o înconjoară, pentru că tocmai a descoperit ce imensă forță generatoare poartă în sine însăși. Între linie și imagine se naște acum, mai mult decît o simplă solidaritate, o absolută identitate. Și tot acum Vasile Kazar descopera, compozițional, ceea ce s-ar putea numi *imago-centrism*, adică acea supremație a imaginii în raport cu neantul din jur și acea capacitate a aceleiași imagini de a se autogenera, de a se înmulți prin înmugurire asemenea drojdiei de bere. Și asta fără ca imaginea și compoziția să-și piardă coeziunea și fără ca natura lor centripetă să fie în vreun fel amenințată. În absența oricărei pete de culoare, desenele lui Kazar sînt acum intens policrome pentru că insesizabilele vibrații ale liniei transmit centrilor optici sugestii atît de diferite încît mental începe o subtilă selecție tonală. Prin toate aceste elemente, pornind de la organizarea imaginii și sfîrșind cu luarea în posesie a privitorului, Kazar se manifestă încă asemenea Creatorului, asemenea unei instanțe care își asumă deplin responsabilitatea propriilor acte și gesturi.

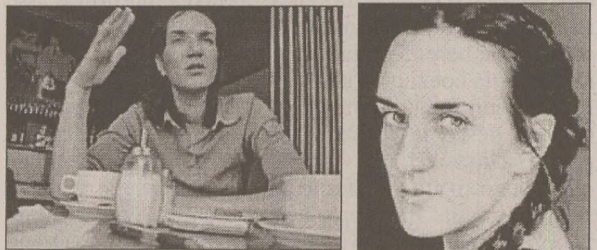
↑ n etapa următoare, însă, totul se modifică radical în esență, chiar dacă aparent continuitatea este neîndoieală. Centrul imaginii dispare sau, mai bine zis, el poate fi identificat oriunde și un *alexandrinism sui generis* se instalează tacit, nu atît ca o formă de organizare a imaginii, cît ca o problemă de conștiință și de filosofie a existenței. Forțelor centripete li se substituie cele centrifuge. Melancolic și sceptic, artistul abolește ierarhiile, exclude factorii de putere și anulează toate efectele născute din conflicte previzibile. Linia nu se mai naște nici ea simultan cu nașterea formei, ci comentează, mai degrabă, disoluția acesteia, anantizarea ei prin pierderea gravitației, prin explozia elementelor care nu mai au putere de coeziune. Dacă în tinerețe Kazar descria obiecte și jubila mocnit în fața măreției lor, la senectute el reconstruiește simboluri, recuperează narații și se adîncește neîntrerupt în ordinea ascunsă a lumii. Spiritul curții vieneze și autoritățile mituri imperiale se întilnesc în imagine cu viziunile lui Guenon și cu visul austerității franciscane. De altfel, ultimii ani, Vasile Kazar și i-a petrecut într-o rasă de călugăr franciscan, vorbind cu semnele sale explicite sau obscure de pe planșetă așa cum Sf. Francisc însuși vorbea cu animalele pămîntului și cu păsările cerului. ■

meridiane

Teressia Mora

Toate zilele

Teressia Mora s-a născut în 1971 la Sopron în Ungaria. Din 1990 trăiește la Berlin, e traducătoare din literatura maghiară și scrie literatură în limba germană. A primit în 1997 premiul Open-Mike, iar pentru volumul ei de povestiri *Materie ciudată* în 1999 - premiile Ingeborg Bachmann și Adalbert-von-Chamisso (premiu de promovare).

Toate zilele (Alle Tage) este primul roman, publicat în 2004 la Ed. Luchterhand-München. Critica nu a întârziat să-i elogieze apariția ca pe un eveniment literar: „Frankfurter Allgemeine”, „Frankfurter Rundschau”, „Süddeutsche Zeitung”, „Die Zeit”, „Neue Zürcher Zeitung” se întrec în a lăuda acest text de excepție „care și caută perechea în literatura germană”.

Romanul este construit ca un labirint în proză - de o rară forță expresivă și o mare bogăție imagistică. În centrul acțiunii se află straniu personaj Abel Nema, emigrat dintr-o țară din Balcani, în a cărui existență agitată se oglindește întreaga isterie a timpului marcat de nervozitate existențială a Europei de azi. „Specialitățile” stilistice ale Teressiei Mora, de la foarte directe dialoguri și până la razantul tempo al povestirii, creează o atmosferă de neliniște, care dezvoltă calități lirice prin intensitatea lingvistică, nici o clipă scăpată din hățuri și o împletitură de teme ce se susțin reciproc: situația emigranților, necesitatea de a se adapta noilor situații, rolul limbii în acest proces și nu în cele din urmă o fermecător-amară „poveste de dragoste”.

„Estul nu se lasă înghițit. Fiindcă ia literatura în serios, dă un „ghiont vestului” - rezumă în „Frankfurter Allgemeine” din 6.10.2004 Hans-Peter Kunisch. Faptul că atacă teme politice fără a lăsa impresia că împlineste un program impus - merită toată lauda. *Toate zilele* e roman al marelui oraș, de o inteligență strălucitoare, suveran construit, plin de violență și dragoste zădărnicită - unul din cele mai complexe și mai fascinante apărute în spațiul limbii germane în ultimii ani.

Măreția necunoscută

Abel Nema stătea pe balconul său sâmbătă seara după împlinirea datoriei zilei. Sub el, îndărătul zidului de cărămidă vagoanele de tren treceau încolo și încoace ca bilele pe un abac. Mai târziu, era deja întuneric, soseau tot mai multe mașini în fundătură, până nu mai fu nici un loc. Cei veniți mai târziu făceau cu greutate manevrele: zgomotul provocat de rotirea cauciucurilor pe caldarâm, printre ele clic-clac-ul tocurilor, care traversau speriate de lumina farurilor. Localul la capătul închis al fundăturii se numește Balamucul, în cinci zile din săptămână acolo se sărbătorește, pare-se cu o vehemență niciodată diminuată, muncă și aniversări, zi de zi, valurile tumultului traversează strada ca un tunet venit din senin la deschiderea și închiderea ușii. Apoi iar, abrupt: liniște. După ce rămase o vreme pe balconul întunecat, Abel se întoarse în singura cameră, așa-numita caraghioasă, deși era doar un pod devenit locuibil, ilegal probabil, doar că la execuție a ieșit cam cu crăpături. Cel care, oricine a fost, a încercat să scoată ceva din spațiul dat, mai mare devenise doar spațiul mort: colțuri ascuțite, unghere inutilizabile, în care se adună întunericul și praful, obiectele pe care nu le mai folosești rămân să zacă acolo date la o parte cu piciorul, sau împinse de curent înăuntru. Abel adună câteva bucăți de îmbrăcăminte neagră din colțuri, le îndesă într-un rucsac împreună cu rufe de pat devenite gri, cobori cinci etaje până în stradă, unde, ca unic trecător, nu se îndreptă înspre bar, ci dimpotrivă, se îndepărta de acesta, după un scurt slalom printre străini înzorzonați, pe jumătate goi, coti la dreapta și apoi încă o dată la dreapta: la o spălătorie non-stop. Acolo șezu câteva ore cu ochii fiși în ferestraica rotundă. Înăuntru totul era negru. O șosetă cu o aplicație gri deschis sub elastic, cădea mereu înapoi în același loc. Abel șezu în încăperea din spate, unde apa de

clătit se vărsa într-o cadă de beton așezată în colț, scurgându-se apoi printr-o țevă de fier ruginită. Când nu privea în negrul care se rotea, privea în spuma albă forfotitoare. Mai târziu se întunecă și el merse acasă. În fundătură înotă din nou împotriva curentului, de data asta ca unicul ce nu pleca de la bar, ci se îndrepta spre el. Mai întâi rumoarea de afară scăzu, se așeză în fața computerului. Mai târziu bătura clopotele a două biserici din apropiere, el cobori jaluzelele la ferestre, pentru ca lumina să nu se reflecte în ecran. Mai târziu - cele patru cifre din colțul drept din partea de jos a ecranului arătară o după-amiază târzie, lângă un mic glob pământesc (probabil) rotitor: zonă necunoscută - sună telefonul.

Alo, mamă.
Numele ei este Mira. Ultima dată s-au văzut în urma cu treisprezece ani, cu puțin înainte ca ea să-i facă posibilă fuga de recrutare. De atunci își telefonează o dată pe lună, cel mai adesea duminică după-amiază.

Te chem eu înapoi.
Bine.
Ea închide. El o cheamă. O întreabă cum îi merge.
Ea spune că îi merge bine.
Ei tac un scurt timp. Pe fir tuie și pocnește, asta face tot timpul, pocnete și țuitori, o cabină publică.
El o întreabă dacă a trebuit să aștepte ca să folosească cabină.

Ea spune da, dar că va fi mai bine. Au început știrile. Ea are în vizor trei televizoare în spatele perdelelor. Dacă e deja întuneric la ei.

Nu tocmai.
Poc, piep, poc.
Auzi, spune Mira. Ea trebui să-i spună ceva. Mai exact: să corecteze ceva, ce-i spusese cândva, mai demult.
Mai nou îl sună și corectează lucruri. Mama mea e o mincinoasă. Nu notorie. Numai din fantezie sau solidaritate. Își exprimă compasiunea cu ajutorul minciunilor. Da, știu

despre ce vorbiți, am avut și noi evrei în familie. Noi n-am avut niciodată evrei în familie. Știu, spuse Abel.

Nici vreun pionier al zborului. Nici partizani. Ea însăși n-a fost niciodată închisă de niciun profesor satrap într-o cameră radioactivă și nici n-a fost vreodată martora vreunui atac de rechin. Știu, spuse Abel, știu.

De data asta, spune ea, e vorba de altceva. L-am văzut pe Ilia, spune ea.

Pe cine?

Pe prietenul, tău, Ilia.

Tăcere.

La început, spuse ea, în mare, orașul a rămas același. Făcând abstracție de ce e ruinat - hotelul, biblioteca, poșta, câteva prăvălii - totul e cum a fost. În afara de oameni. Ai impresia că sunt mai mulți acum decât înainte, dar ca într-o minune, sau ca într-o glumă proastă, e parcă ai fi înlocuit peste noapte întreaga populație. Peste tot numai bărbați necunoscuți, tineri. Vin din sate. Sau de cine știe unde. Se nasc din nou.

A fost război, spune Abel.

Da, știu.

Mai târziu ea începu să spună, că acum vede mai des și cunoscuți. De unii se spunea că ar fi morți sau în Germania, dar ea i-a văzut. Trecea pe stradă, avea o pungă de hârtie, sunt absolut sigură că era el, numai că nu mai locuiește unde locuia înainte.

Cu Ilia, spune ea, a și vorbit. În carne și oase. A venit la ea, a trebuit o clipă să caute, pentru că nici ea nu mai locuia în același loc unde locuise înainte. Avea o barbă, ca de călugăr.

Hm, spune Abel și se așează mai bine în scaun. Îi spune mamei sale că Ilia a fost declarat mort acum un an.

Știu, spune Mira. A fost o greșeală.

Pauză.

Și, a spus și el ceva?

M-a întrebat cum îmi merge. Apoi a întrebat de tine. I-am spus unde trăiești acum. La asta a râs și a spus: Ei, asta-i chiar o coincidență. El va zbura acolo chiar mâine. Auzi? Ar putea fi mâine acolo.

...

Alo?

...

Nu te bucuri deloc? Credeam că e mort și acum se dovedește că e viu.

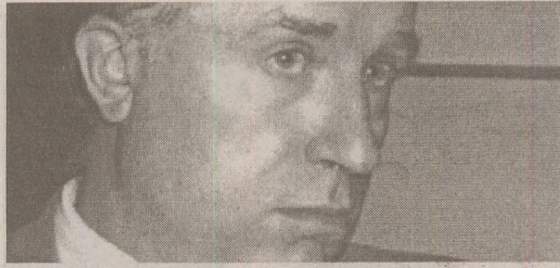
Nu-i minunat?

Judecata Domnului

Uneori, spune Ilia, sunt cu totul pătruns de iubire și dăruire. Atât de pătruns, încât nu mai sunt nimic altceva decât această iubire și dăruire. Asta durează câteva minute. Uneori doar secunde. Mă ridic și constat: au fost doar câteva secunde. Înainte de a mă ridica, mă priveșc dinafară. Mă văd în extaz și îl recunosc drept poză. În momentul în care îl recunosc drept poză, am trecut de la dăruire la scepticism, deci de la credință la necredință. Când mă aflu în scepticism, și desigur sunt adesea, postura mea de dinainte, în dăruire, cu tot ce ține de ea, ritualuri, desigur superstițioase, mi se pare ridicolă și stupidă. Când sunt în credință, și sunt și așa destul de des, îmi apar respingător și stupid în scepticismul meu. Acestea sunt cele două stări ale mele. Una sau alta și uneori și amândouă împreună.

Atunci, cu cincisprezece, douăzeci de ani în urmă trăiau într-un mic oraș în apropierea a trei granițe. Un oraș cu o gară terminus, o linie aeriană la echidistanță de cele trei capitale, o insulă liniștită, întunecată pe locul unui fost ținut mlăștinos. Clima continentală, pământul mănos, împrejurimile despre care se spune că sunt: dealuri, câmpii, păduri, mici lacuri. Învățători, judecători, ceasomicari cu origini țărănești alcătuiau obișnuita aristocrație snoabă de provincie, plictisiții abonamentelor de concert. De parcă ar mai exista ceva cum ar fi viață burgheză, de parcă ar fi încă atât de strâmt, înconjuțați de dictatură, spaimă atomică, decădere economică. Există un teatru numai pentru trupe venite dinafară, un hotel, o poștă, o statuie ecvestră, drumuri marcate? Da. Gotic, renaissance, baroc, eclectic, fărădelege postmodernă? Da. Case de rugăciune ale religiilor ce urmează. Pavaj, iluminare publică, verdeată.

meridiane

Părinții lui Abel erau învățători, ea dintr-un sat din apropiere, el un orfan din străinătate. Trei din patru decenii le-au petrecut în școală, vara Andor Nema își invita soția, pe Mira, și fiul Abel într-o mașină de culoarea cerului și călătoreau în lung și-n lat, atât cât era cu putință de departe. În timpul mersului asculta la radio și cânta el însuși, sonor, șlagăre. Din când în când, Mira schimba postul pe clasic și întreba dacă nu se putea opri măcar pentru un monument sau altul. Andor muta postul deja de la partea de alegro, și trecea ca vântul prin fața tuturor bisericilor și a majorității muzeelor sătești. Barbar ce ești! urla Mira împotriva zgomotului de motor, muzicii și a vocii bărbatului. Abel, pe bancheta din spate, nu participa la cearta părinților pentru radio și moștenire culturală. Își lipea obrazul de geamul lateral și privea la cer, care se rotea așa sau așa, și care, dealtfel, avea aceeași culoare ca și mașina, numai că sus norii erau albi sau uneori negri și aici jos de rugină. Ce mai era de văzut în afară de asta: păsări și coroane de copaci, golașe sau cu frunze, orașe întregi numai din acoperișuri, hornuri, antene. Și mai presus de toate: dungii de condens. Multe dungii de condens. Cerul era pe atunci foarte populat.

Cândva sosește și momentul în care îți vine să vomiti. M-am săturat de toate, îi spuse Mira fiului ei. Ine drept și uită-te înainte.

Se ținea drept după posibilități, dar nu se uita înainte. Privea lumea de deasupra frunții sale până îl dureau ochii, și nici cu greața nu devenea mai bine.

Uită-te aici, spuse Mira. Uită-te la noi. Aici suntem. Aceștia au fost, în linii mari, primii doisprezece ani. Cer, pământ. În ultima zi de școală din al treisprezecelea an, opt ore înainte de începutul vacanței de vară, Andor Nema se scula devreme și, având grijă să nu-și trezească soția și nici fiul, părăsi locuința și nu se mai întoarse niciodată. Mira și Abel străbătură toată vara țara și toate țările învecinate ce puteau intra în discuție. Am întâlnit oameni despre care nu auzisem înainte niciodată nimic. În afară de asta: Te iubesc și Vrei să mă săruți? mama nu era în stare să spună ceva, Abel traducea, femeii străine îi mângâiaseră părul despărțit de cărare, strălucitor. Apoi vara trecu, banii se terminară și nici urmă de Andor. Cu ultimul strop de benzină se întoarseră în oraș.

Blestemat fie! De nu și-ar afla loc pe pământ! Putrezească-i-s-ar fructele în mâini, rugini-i-ar fierul, facă-i-s-ar balegă de cal aurul, piarză orice-i e drag, flămânzească, sau mai bine să moară dezonorat, de o boală care să-l poacească, sau și mai bine, să nu moară niciodată, să trăiască veșnic, bastardul! Bastard! Bastard! Bastard!

Înainte exista întotdeauna această săptămână la sfârșitul verii, când părinții lucrau la noul orar și Abel se ducea în vacanță la țară la părinții Mirei. O săptămână singuratecă, cu broaște și caniculă, curtea găinilor și salată prea crescută. În casă, în tact invers cu tic-tac-ul sonor al pendulei, respirația suierătoare a bunicului și peste toate, în ritmul propriu niciodată perturbat, litania cântelilor bunicii, care, probabil ca să poată rezista, avea nevoie de perfidia motorului ei ajutător. Bombănea, se căina, blestema: de fapt, pe toată lumea. Invoca numele domnului Dumnezeu, al unicului său fiu și al blândeii sale mame, fecioara neprihănită să-și exercite dreptatea și dacă e posibil să-i nimicească pe toți. Mai târziu muri bunicul, o duse destul de mult cu jumătatea sa de plămân, iar când puțin mai târziu dispăru tatăl lui Abel, bastardul! bunica se așeză pe partea rămasă orfană a patului conjugal. Chiar așa nu-și imaginase Mira *sprijinul reciproc*, dar acum, încă o dată în viața mea, am fost laș. Abel dormea, ca și mai înainte, într-un separeu, în realitate un dulap mare în perete aflat pe coridor, iar prin peretele de placaj se putea auzi în fiecare seară cum bunica își blestema ex-ginerele, ochii să-i, inima să-i, până Mira interzise să îi mai pronunțe vreodată numele, *damnatio memoriae*, din acest moment a fost ceva mai bine. Anul școlar începu și Abel îl cunoscu pe Ilia.

Soarele ardea în curtea școlii, apelul pentru începutul anului dura ore în șir, pe atunci se mai știa ce înseamnă disciplina, stăteau cu toții pe terenul de handbal în cămășile lor albe ca pomii înfloriți, până când, cădeau rețezați pur și simplu, de parcă rădăcinile nu ar mai fi rezistat într-o zi fără vânt. Unul după altul, cădeau pe betonul tare, alcătuit din multe părțile gri-albe și care juca orbitor

ca un tablou magic. Abel sau privea la aceste părțile sau privea, până la ameteală, spre cer.

Ce crezi, acolo sus, există ceva?

Abel cobori privirea. Cel din fața lui era mai mic, avea un cap mai rotund, era mai brunet. Măinile îi erau încrucișate la spate și privea sever într-acolo.

Ce-i asta, un examen? Răspunsul era mai puțin prietenos, decât putea fi:

Și tu?

Micuțul ridică din umeri. Din cauza mâinilor încrucișate întregul trup se puse-n mișcare.

Abel se gândea la sateliți, la nave spațiale, rachete, bombe, extraterestri. Sunt buni sau răi? O să ne cadă gunoii pe cap? Va fi mare cât un oraș, sau numai cât o mașină? Ce?

Sateliți, spuse Abel. Dar de obicei se văd doar avioane. De obicei? Micuțul răs.

Cine ești tu, deșteptule, faci pe nebunu...

Despre ce era vorba: tatăl meu care a găsit drumul spre Dumnezeu și totuși n-a devenit preot, ar vrea acum să-și facă unicul fiu fericit. Ca să devii preot, e clar, credința nu e absolut necesară. Nu asta-i problema. Întrebarea era, spunea Ilia, dacă i-ar putea vreodată reuși să devină un adevărat credincios. Tare-i e teamă că asta-i imposibil. Suferă? după câte se pare, de boala scepticismului, și când spun; suferă, atunci vreau să spun cu adevărat: suferă, dar de asemenea și de boala superstiției. A inventat jocul ca pe o blasfemie și ca o implorare în același timp. Trimite-mi un semn.

Părăseau școala către orele două după-amiaza, treceau prin strada îngustă prin Piața Sării în strada Evreilor, peste Piața Centrală, prin Poarta Principală spre Centura Mică. La fiecare intersecție, răsucea etc. se opreau pe loc și nu plecau mai departe înainte de a li se fi dat un semn. Nici mai mult, nici mai puțin de cinci ani nu i-a obosit treaba. Abel mergea cu prietenul său unde acesta credea că fusese trimis, prin toate străzile orașului. Cea mai mare parte a timpului Abel tăcea, Ilia vorbea: despre Dumnezeu, despre sine și eventual despre lume. Erau cunoscuți în tot orașul drept *grufțies**, *inteligentii*, *poponarii*. Cineva a vrut să-i pândescă pentru toate astea, câțiva s-au înțeles să se întâlnească într-o anume stradă, dar nimeni nu veni. Cu asta, au lăsat-o baltă.

La început vorbeau și despre lucruri de care era Abel interesat: călătorii cosmice și tehnologie, dar toate erau nimicuri copilărești pe lângă Unica Mare Întrebare. În tot cazul, după cinci ani, era ultimul lor an împreună înainte de bacalaureat, ultimul, pe care l-au petrecut în oraș, i se terminară și lui Ilia cuvintele. Mergeau, practic, unul lângă altul muți. Nici acum nu știu încotro. Gândurile lui Abel privind viitorul se învăteau și ele în cerc. Mai precis nu-și făcea nici un fel de gânduri. Limbi și matematică, cu astea poți deveni oricând orice. Pentru moment existau alte lucruri. Trupuri. Al lui Ilia era subțire, nu deosebit de înalt, dar nici slăbănog. Uneori, când stăteau așa la răscruce, își freca nasul. Rama ochelarilor clămpănea. Părul îi lucea umed. Avea mâini frumoase. Asta era tot ceea ce se putea vedea la el. Obraz. Mâini. Pentru că era mult mai înalt, Abel își aduna umerii când mergea lângă el, i se părea că el însăși e necioplit, în comparație cu armonia proporțiilor interioare și exterioare ale prietenului său. Își inchipuia că e un preot cu preoteasa lângă el și îi veni să tușască. Se aflau la o intersecție în apropierea gării. Abel tuși.

Acest ultim an a început la fel ca anii anteriori. La început au fost rapoartele despre majorările de prețuri, cărora le urmau altele în lunile următoare. La începutul lui aprilie au avut loc primele proteste, chiar dacă nu aici. Se zvonea, ca dealtfel de ani, despre o criză latentă în țară, chiar dacă nu aici. Conștiința identitară a minorităților se puse în mișcare. Ilia și Abel nu se mișcară.

Intersecția la gară era în formă de T. La dreapta sau la stânga. De fapt era tot una. Ambele direcții duceau cândva spre casă.

În miezul vechi al orașului străzile circulare se așezau ca foile de ceapă una peste alta, spre a se întâlni în cele din urmă în piața centrală. Lungă vreme nu s-a întâmplat nimic. Doar că s-a întunecat. Străzile s-au golit. Urlau câinii. (Acest urlat de câine. Tocmai de acesta își va aminti întotdeauna. Acest ton *de acasă*, ce-ți dă fiori). Apoi s-a făcut iar tăcere și deodată pe Abel îl năpădi un dor și în adâncul tăcerii, spuse:

Te iubesc.

Știu, spuse Ilia fără ezitare, pragmatic, cum spunea întotdeauna totul. Și continuă. O știe și o respinge. Simte chiar o greață fizică, atunci când se gândeste la asta. De aceea va părăsi orașul, și țara imediat după bacalaureat. Va studia în străinătate și nu va păstra cu Abel nici o legătură.

Trebuie s-o fi știut de luni deja. Ești nevoit să-ți faci cunoscute din vreme intențiile. De luni în șir, fiecare mișcare a sa, o minciună. Ce spunea, lucrurile obișnuite, cum le spunea, tonul glasului său. Chiar și cum se mișca. Când se oprea și când pornea mai departe.

Minciună.

Abel se lăsă să alunece către zidul aspru, cald din spatele său.

Rezemat de zid, în mirosul pereților încălzii de vară din marginea străzilor circulare, el simți ridicându-se mirosul de câine. Ar trebui să poți plânge. Era întuneric, ei stăteau în apropierea unui felinar, Abel era rezemat de perete, nu plângea, Ilia stătea alături. Aștepta ceva sau nu, stătea numai aici, privea într-o oarecare direcție, cu capul aplecat într-o parte. Fariseu, gândi Abel, simțind cum începea să urască, și că într-adevăr îi venea să plângă: datorită acestei uri. Că există. Acela căruia chinul interior îi fusese străin până acum, îl cunoscuse la acest colț de stradă. În ce privește semnele, poate că nu era o recoltă atât de bogată, dar în ce privește experiența de viață, cu siguranță nu ești sărăcit.

Asta e tot. Urmarea a fost toamna și fuga lui Abel. Scurt timp după această ultimă plimbare, s-au iscat lupte, de parcă atât s-a așteptat, să fie în sfârșit vacanța.

* grufțy – (intraductibil) tip de subcultură a unei categorii de tineri cu diverse tendințe individualiste (melancolie, satanism, cult al morții, culoare neagră etc.)

Prezentare și traducere
din limba germană
Ana HAGIU MUREȘAN

CARTIER în toate librăriile bune

Marguerite DURAS

Marguerite DURAS
Moderato cantabile

Moderato cantabile

Marguerite DURAS
Extazul Lolei V. Stein

Extazul Lolei V. Stein

Difuzare: S.C. "CODEX 2000", Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București. Tel/fax.: 210 80 51. E-mail: codexcartier@gmail.com

meridiane

Sabatizând

Verbul a sabatiza nu există și dacă l-am inventat aici și acum am făcut-o pentru a-l omagia în acest fel mai puțin obișnuit lingvistic pe Ernesto Sábato, autorul capodoperei *Despre eroi și morminte*, dar și a celorlalte două cărți celebre din trilogia sa, *Tunelul și Abadon, exterminatorul*. Poate că numele lui Sábato vine de la Sabat, ori poate că vine de la *sábado* (care, în spaniolă, înseamnă, după cum lesne se-nțelege, sâmbătă). Îmi place să cred, însă, că verbul a sabatiza creat de mine conține felul de a scrie al marelui scriitor argentinian, cu ale sale tehnici ritualice de a portretiza coșmaruri, cu halucinațiile în trombă narativă și mai ales cu farmecul post-kafkian al hibridării solitudinii, înstrăinării de lume și adâncimilor sufletești.

L-am întâlnit în carne și oase pe Ernesto Sábato la Buenos Aires, anul acesta la 1 septembrie, în casa lui situată în afara metropolei, într-o zonă numită Santos Lugares (Sfintele Locuri). Mă aflu alături de Corin Braga, al cărui maestru recunoscut în proză, pe lângă Kafka și Bulgakov, este Sábato însuși. Ne-am găsit în fața unei case înconjurată de o grădină „nebună”, nu labirintică, dar oarecum sălbatică (sau mimând sălbăticia), cu rododendroni uriași și tuia. O casă cu destule camere unde, într-una din ele, așezat la birou, îmbrăcat în bluejeans și o cămașă roșie, ne aștepta scriitorul. Destul de curios și de voios. Știa că suntem scriitori români și mai știa că este (cel puțin pentru unul dintre noi, dacă nu pentru amândoi) un magistru al prozei secolului XX, tocmai prin impactul romanelor sale traduse în limba română în anii '70-'80. Dar și pentru faptul că atât Corin, cât și eu vorbeam limba spaniolă, având astfel prilejul să degustăm după plac delicioasa limbă a îngerilor, cum o numise odinioară Carol Cuvântul.

Este necesar să precizez că Ernesto Sábato cel de 95 de ani la care am avut noi acces nu era o faptură umană care mai purta masca gloriei ori a cine știe cărui alt travesti pentru mass-media; ci este un om aflat dincolo de glorie și triumf scriitoricesc, în solitudinea bătrâneții sale, apoi a unei muțenii asumate, întreruptă de un simpatic hmmm (interogativ și aprobator în același timp), de mișcări afirmative ale capului (chipul lui Sábato a fost întotdeauna bătrânicos, astfel încât senectutea de acum nu i-a schimbat aproape deloc trăsăturile de odinioară) ori de câte un cuvânt pronunțat cu greu sau aruncat în lume cu repeziciune îndărătnică. Numele noastre, de pildă, Ruxandra și Corin, au fost pronunțate în fel și chip atunci când ne-a scris dedicațiile pe *Tunelul și Abadon, exterminatorul*; în ce mă privește, am avut privilegiul ca Sábato să îmi stâlcească

în așa fel numele încât să mi-l reinventeze.

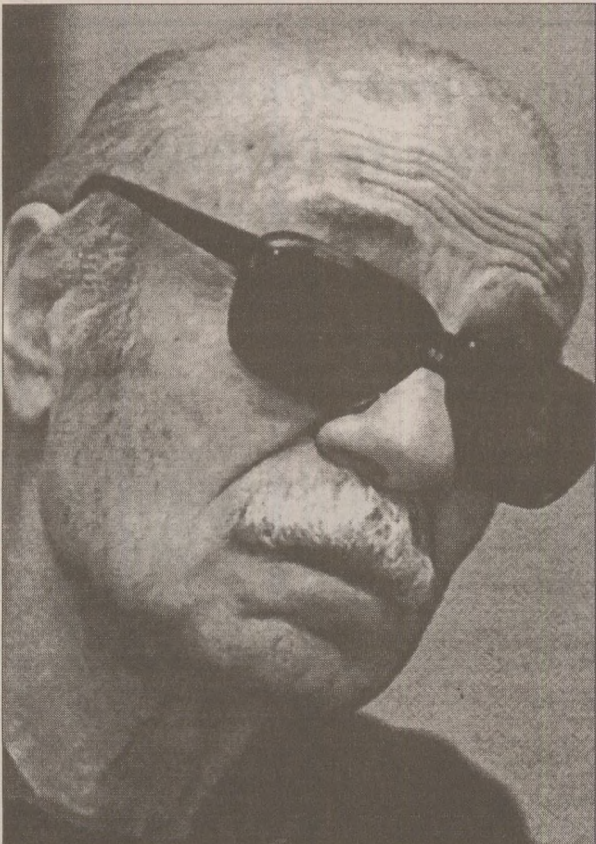
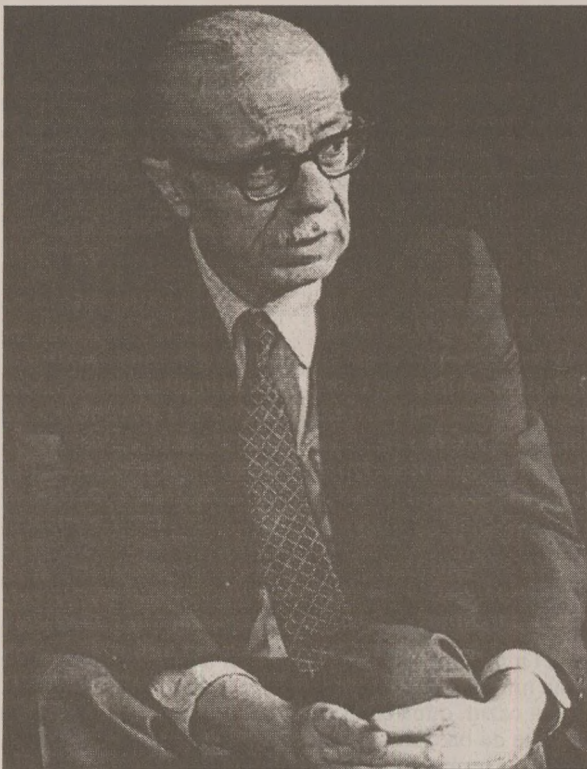
Ce este de făcut în fața unui foarte mare scriitor bătrân, care s-a baricadat în muțenie (tocmai fiindcă și-a acceptat senectutea, dar nu și vizibilitatea deteriorării pe care o produce aceasta) și care, totuși, primește „ucenici” (chiar dacă rar) și admiratori? Ce este de făcut atunci când și maestrul, dar mai ales ucenicii vor să comunice într-un fel sau altul, deși nu neapărat cuvintele mari vor fi cele care vor stabili împărțășania? Dar nici muțenia pură. Am urmat sfatul care ni s-a dat și am vorbit noi, vizitatorii! A fost o mare șansă nu doar să îl vedem și (ca să exagerez

benefic norocul nostru) să îl atingem pe Ernesto Sábato, ci și să îi vorbim și să fim ascultați de el. Dar această vorbire trebuia să fie limpede și impecabilă. Ar trebui să recunosc acum că discursul meu, chiar dacă ordonat, a avut și ceva dintr-un delir în care am amestecat dorința de a-i spune lui Sábato ceea ce am înțeles din romanele sale și din tehnicile coșmarului și felul în care scrisul său m-a format ca prozatoare (mai ales în povestirile marcate de un aluvionar pavor nocturn). Nu știu cât a înțeles Sábato din omagiul și, în același timp, din confesiunea mea poetică, dar m-a privit, spre norocul-mi, cu interes și voioșie. Același imperturbabil și longeviv hmmm, care m-a însoțit pe mine, l-a însoțit și pe Corin în vorbirea sa, mult mai simplă și mai exactă, tocmai fiindcă dintre noi doi el era „ucenicul”.

Sábato la 95 de ani nu are figura unui patriarh, ci a unui spiriduș parțial înțelept, parțial hâtru, chiar dacă aceste lucruri mai pot fi doar bănuite. Puținele cuvinte pe care le rosteste ies din gura sa cu o sonoritate pasăreasca și de-abia apoi omenească. Este acesta un fel instinctual de a-și prezerva candoarea și curiozitatea asupra lumii de aici. Întrucât asupra unei altfel de lumi de aici (cea, sa spunem, a orbilor din *Despre eroi și morminte*, dar și a altor tenebroși și „infractori” ontici), scriitorul a oferit destule mărturisiri la nivel de artă poetică și de straturi ale inconștientului creator în *Scriitorul și fantasmalele sale*. Lumea fantasmelor l-a bântuit odinioară ca o realitate ofertantă pentru un creator de ficțiuni terifiante. Ea a constituit, după cum recunoaște scriitorul în *Abadon, exterminatorul*, o a treia lume între cea de aici și cea de dincolo: „Și chiar dacă nu am dezertat din această bătălie cu monștrii mei, chiar dacă nu am cedat ispitei de a mă mai reîntoarce într-un observator precum un războinic într-un schit, uneori am făcut-o în mod rușinos refugiindu-mă în ideile despre ficțiune – la jumătatea drumului între năvala sângelui și mănăstire”.

Un ramificat și amplu complex Oedip marchează mentalitatea personajelor lui Sábato, ca și cum ele ar concentra toate vinovățiile inconștiente pe care psihanaliza încearcă de un veac deja să le decamufleze în faptele umane. De aceea, romanele scriitorului argentinian (aflat în opoziție ideologică și creatoare cu și mai celebrul Jorge Luis Borges) se cuvin înțelese ca o formă progresivă de exorcism cu ceremonial. În orice caz, și închei aici, pentru noi vederea și atingerea lui Ernesto Sábato a fost un dar minunat. Cel mai tulburător de până acum.

Ruxandra CESEREANU

Ruxandra Cesereanu și Corin Braga acasă la Sábato

m e r i d i a n e

Cinematografice

● Guvernul rus i-a comandat lui Nikita Mihalkov un film a cărui acțiune se petrece în 1612, an în care rușii i-au gonit de pe pământul lor pe polonezii ce ocupaseră Kremlinul timp de mai multe luni. Filmului i-a fost alocat un buget de zece milioane de dolari, iar filmările se vor face la Minsk.

● Un foarte bun roman de Ian McEwan, *Ispășire*, din 2001, nominalizat la Booker Prize și tradus și la noi, în 2003, de Virgil Stanciu, la Polirom, va fi ecranizat de Joe Wright (realizatorul filmului *Mindrie și prejudecată*). Selectând din complexa construcție povestea de dragoste pe fondul vieții londonezilor în timpul Blitzkrieg-ului din 1940, filmul la care se lucrează din septembrie în Marea Britanie o are în rolul principal, al scriitoarei Briony Tallis, pe actrița-fetiș a lui Joe Wright, frumoasa Keira Knightley.

● Brad Pitt a fost ales pentru un rol dificil în filmul *Ciudatul caz al lui Benjamin Button*, un lung-metraj inspirat dintr-o năvelă a lui Francis Scott Fitzgerald. Talentul lui actoricesc va fi pus la încercare, fiindcă personajul căruia îi va da viață e un bărbat de 50 de ani care începe subit să întinerească. Regizorul filmului, David Fincher, i-a încredințat rolul fiindcă îi cunoaște posibilitățile: au mai lucrat împreună la filmele *Seven* și *Fight Club*.

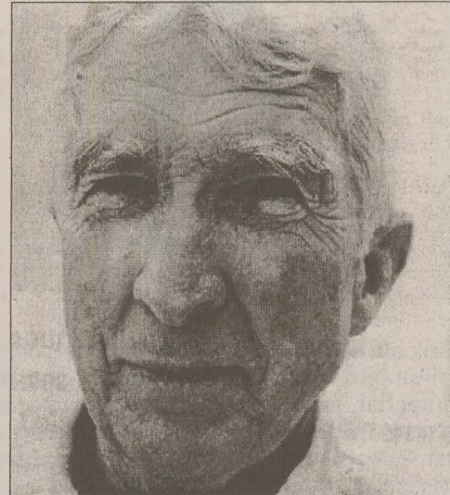
● Agatha Christie rămâne o mină de aur pentru cineaști. În Bretagne se lucrează luna aceasta la adaptarea unuia din romanele ei. În scenariul scris de Nathalie Lafaurie și François Caviglioli pentru filmul *Ora zero*, regizat de Pascal Thomas, Chiara Mastroianni, Danielle Darieux (care, și octogenară, își păstrează energia și farmecul) și Melvil Poupaud vor face parte dintre cei bănuși de crimă.

● Secătuite de eșecurile ultimelor producții (120 de milioane de dolari pierderi nete), studiourile Warner mizează pe un nou episod din *Superman* pentru a se redresa. Realizatorul Bryan Singer a anunțat că filmările sînt prevăzute pentru vara 2009.

● Destinul legendarei actrițe Romy Schneider va face subiectul unui film prevăzut să apară pe ecrane în 2008, cînd fermecătoarea eroină a atîtor pelicule memorabile ar fi trebuit să împlinească 70 de ani. Începută ca o poveste frumoasă, viața micii austriece frumoase, fragile și timide s-a transformat într-un coșmar, sfîrșit cu moartea ei prin epuizare în urmă cu 24 de ani. Lung-metrajul la care se va lucra, începînd din primăvara viitoare se anunță o tragedie ce va reconstitui ultimii 15 ani din existența actriței, marcați de sinuciderea primului ei soț, Harry Meyen, urmată de moartea accidentală a băiețelului lor, David. Încă nu se știe cine se va angaja să realizeze acest film impresionant și nici cărei actrițe i se va încredința rolul lui Romy Schneider, proiectul fiind încă în faza de lucru la scenariu.

Flaubertianul Updike

● Mereu prezent în actualitatea literară americană, John Updike a scris, începînd din 1959, 20 de romane, pe lîngă volume de nuvele, culegeri de poeme, eseuri. Este și acum, la 74 de ani, deosebit de activ (ca și alți seniori, precum Philip Roth și William Gaddis) și își păstrează virtuozitatea stilistică, reproșată uneori ca scop în sine. În Franța, printre cele 683 de romane noi ce au înecat librăriile odată cu începutul lunii septembrie, se numără și traducerea romanului lui Updike din 2002, *Îmi vei căuta chipul* (*Seek My Face*), prezentată elogios în „Le Figaro littéraire”, Cadrul romanului cu cheie îl constituie interviul pe care o tînără jurnalistă i-l ia unei pictorițe de 79 de ani, supraviețuitoare a trei căsnicii: două cu pictori celebri, a treia cu un colecționar de tablouri. De trei ori văduvă, Hope, care ar fi dorit și ea să picteze, dar îngrijirea unor mari artiști și a copiilor nu i-au lăsat timp decît la bătrînețe, răspunde întrebărilor indiscrete ale ziaristei feministe, povestindu-i secvențe din viața ei. În personajele soților, critica și cititorii au remarcat ușor pe Jackson Pollock, cu îndoielile, alcoolismul, brutalitatea și pasiunea lui pentru pictură, pe Warhol și Raushenberg, precum și viața artistică americană din a doua jumătate a sec.

XX, cu vernisajele, discuțiile nesfîrșite, setea de recunoaștere, cronicile neînțelegătoare, invidiile, revoltele ei. Dar nu faptul că trimite la personalități și situații reale dă interesul romanului, ci personajul principal, bătrîna Hope – complexă, atașanta, fermecătoare și insuportabilă – foarte reușită literar, precum și descrierile pe care criticul francez, Eric Neuhoff nu ezită să le numească flaubertiene.

György Faludi

● S-a stins din viață la Budapesta, cu puțin înainte de a împlini 96 de ani, poetul și traducătorul György Faludi, considerat una din personalitățile majore ale literaturii maghiare din secolul trecut. Născut într-o familie de evrei la 22 septembrie 1910, Faludy a fost persecutat atît de naziști cît și de comuniști, opera lui fiind interzisă în Ungaria timp de zeci de ani. Foarte bun cunoscător al limbii și literaturii franceze, și-a cîștigat fama la mijlocul anilor '30 prin traduceri sale în ungurește din Villon – rămase pînă azi de referință, dar și din numeroși alți poeți și prozatori francezi și germani. Opera lui originală a intrat după 1989 în programele școlare și universitare.

Petit Robert – 2007

● Ediția 2007 a dicționarului *Le Petit Robert de la langue française*, ce conține 60.000 de cuvinte cu 300.000 de sensuri, arată puțin altfel decît precedentele: formatul a cîștigat cîțiva milimetri în înălțime și un centimetru și jumătate în lățime. Nu doar forma ci și fondul a crescut cu sute de cuvinte și locuțiuni noi, din domeniul informaticii, genetica, televiziunii, mediului etc. – toate ilustrate cu citate din scriitorii, oameni de știință, cineaști... Noua prezentare urmărește facilitarea consultării dicționarului, îmbogățit cu trimiteri analogice de la un cuvînt la altul și cu sensurile figurate pe care unele cuvinte le-au căpătat mai recent. *Le Nouveau Petit Robert de la langue française – 2007* nu-i ieftin: costă 58 €.

Frida – idolul mexican

● Interesul mondial pentru tablourile, dar mai ales pentru destinul tragic al pictoriței mexicane Frida Kahlo a crescut enorm datorită filmului cu Salma Hayek. La casa memorială din cartierul Coyoacán al capitalei mexicane e permanent coadă la intrare, albume cu reproduceri după tablourile ei, cărți poștale cu celebrele autoportrete, postere și biografii se vind la toate chioșcurile cu suveniruri turistice din Mexico-City, chipul ei poate fi văzut pînă și pe cutiile de chibrituri. Relatări mai mult sau mai puțin documentate și romanțate ale vieții ei nefericite apar în toată lumea, de la New York la Paris (și la noi s-a tradus, la Ed. Paralela 45, volumul lui J.M.G. Le Clézio, *Diego și Frida*), se reeditează memoriile lui Diego Rivera (*My Art, my Life*, apărute la New York în 1960), dar și mărturiile unor prieteni ai cuplului de artiști, precum Raquel Tibol, Dolores Olmedo ș.a. Pe val sînt și filmele documentare, difuzate la televiziuni, între care cel realizat de Ana Vivas și Rodrigo Castano Valencia, *Frida Kahlo între extaz și durere*, bazat în principal pe jurnalul intim al Fridei, pe numeroasele autoportrete și pe interviuri cu persoane care au cunoscut-o (fiica lui Diego Rivera, Guadalupe, între alții). Evocarea plină de finețe a acestei artiste ieșite din comun, provocatoare, ireverențioasă și cu o viziune originală a vieții și morții e centrată pe autoportrete, a căror suită îi reconstituie suferințele, speranțele, pasiunile în culori strălucitoare. Pentru ea, să picteze devenise un mod

de a rezista multiplelor torturi pe care le îndura: corsetul de fier, operațiile, amputarea, culpabilitatea de a nu putea avea copii, trădarea lui Diego, care o înșelase și cu propria soră... „Mă pictez – pentru că petrec mult timp singură și fiindcă sînt subiectul pe care-l cunosc cel mai bine”. Aceste portrete releva contradicțiile unei cruzimi dulci-amare care-l făcea pe André Breton să spună „Arta Fridei Kahlo este o panglică legată cu fundă împrejurii unei bombe”. În imagine, Frida într-o fotografie din 1939.

Editura AULA

Roman

Ovidiu Verdeș	Muzici și faze	384 p.	199.000 (19,9) lei
Ioan Groșan			
O sută de ani de zile la Porțile Orientului		240 p.	109.000 (10,9) lei
Epopeea spațială 2084*Planeta mediocrilor		144 p.	89.000 (8,9) lei
Județul Vaslui în N.A.T.O.		160 p.	89.000 (8,9) lei
Daniel Vighi	Aventuri cu Jimi Hendrix	160 p.	89.000 (8,9) lei
Oana Tănase	Filo, meserie!	208 p.	99.000 (9,9) lei
Alexandru Vakulovski	Plzdeț	128 p.	79.000 (7,9) lei
Ștefan Baștovoi	Iepurii nu mor	160 p.	89.000 (8,9) lei
Melania Bancea	Hiatus	208 p.	110.000 (11,0) lei
Szilagyi Katalin	Ancuța de la parter	112 p.	79.000 (7,9) lei
Mihaela Bîja	Alin și Alice	96 p.	69.000 (6,9) lei
Mihail Tomulescu	Bolovanii	80 p.	69.000 (6,9) lei
Ina Crudu	Ziua eclipsei	112 p.	79.000 (7,9) lei
Cătălina Ene	Ecoul	160 p.	89.000 (8,9) lei

Teatru. Esu. Proză. Poezie

Matei Vișniec	Istoria comunismului...	176 p.	129.000 (12,9) lei
Alexandru Mușina	Sinapse	224 p.	119.000 (11,9) lei
Anca Andriescu	Țigări, electrice & alte...	80 p.	69.000 (6,9) lei
Mihaela Murariu	Ochi de pisică	96 p.	69.000 (6,9) lei
Ovidiu Simion	Eu și Albertina	64 p.	40.000 (4) lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 11 C.P. 962 Brașov 500610

L i t e r a t u r ă

Săritoare doamnă M. R., la o distanță rezonabilă de-o lună și-un pic, vă răspund la scrisoarea care, recunosc, m-a stupefiat, primul impuls, naiv, fiind acela de a vă invita să treceți pe la redacție într-o zi de marți, după orele 14. Dar să treceți neapărat însoțită de prietenul dvs., căruia în scrisoare îi spuneți cu lejeritate „tipul”, și care, ne aduceți la cunoștință că, sensibil fiind, suferă „ultragiât” de faptul că nu i-aș fi răspuns la post-restant cu promptitudinea obișnuită. Îndoi-m-aș însă până la pământ, că veți apărea vreodată în formație de doi, din simplul motiv că dumneavoastră eu cred că nu existați în realitate. Deși, în vremurile noastre vesele, orice se poate aranja. Dar pentru că vă semnați intervenția nu cu numele adevărat ci cu un pseudonim, obicei păgubos pe care l-ați deprins de la prietenul cu pricina, mă voi adresa dvs. ca și când chiar ați fi vie și la fel de sensibilă și ultragiată ca și dumnealui. Să limpezim și să demontăm în componentele ei jucăria infernală pe care mi-ați aruncat-o peste gard. Să înțelegem corect ce anume ține de iluzia de sine pe care și-a făcut-o autorul unui „cărțișor”, și obligațiile stricte ale unui redactor căruia i-l oferă cu dedicație. Nu ar avea a se plânge că nu i-am răspuns de fiecare dată la mesaje, aici, în această fără mari pretenții rubrică de post-restant. În modestia mea mi-am pus deseori întrebarea de ce insistă să-mi trimită versuri, dacă nu e mulțumit de rezerva cu care i le comentez. Slavă Domnului, se putea consola ușor adresându-se unui critic redutabil. Îmi asum tot ridicolul situației în cazul în care chiar existați, mărturisindu-vă că mesajele dumnealui însoțite de versuri, mi s-au părut întotdeauna exagerat de politicoase și curtenitoare, ca și al dumneavoastră de acum, în care e ușor de observat același stil, aceeași frazare, același venin amestecat în multă miere, același sarcasm acoperit în infinite politețuri. Este drept că uneori comentez în cadrul rubricii post-restant, dar o fac prea rar, și nu

cu aerul că aș recenza, cărțile de poezie pe care le primesc și care-mi plac în mod deosebit. Cartea dumnealui este de proză, și niciodată nu m-aș fi hazardat să scriu pe marginea ei. Acestea fiind spuse, misiunea mea în relația strict profesională pe care o am cu colaboratorii și corespondenții revistei o consider încheiată. În scrisoarea dvs. însă sunt câteva pasaje în care îmi reproșați un comportament ingrat, faceți vorbire despre niște sentimente în afara relației de care aminteam mai sus. Sunt mâhnită și ofensată de tonul dvs. aluziv, imaginându-mă a fi unde nu sunt, și a mă comporta altfel decât se cuvine. Vă permiteți să mă plasați într-o biografie străină și care nu mă privește. Iată scrisoarea dvs., compusă la 18 august a.c., cu un zel infinit: „Stimată și iubită doamnă, - scrieți. N-am nici cea mai vagă umbră de îndoială că, bunătatea și generozitatea Dvs. atât de constant relevate, v-ar fi cu neputință să răniți pe cineva, oricât de nepolitic și dezagreabil s-ar dovedi. Atât de atentă cu cei din jur, în speță, corespondenții, atât de darnic preocupată de convulsiile lor creatoare și atât de dispusă, întotdeauna, să le întindeți o mână, din mult-puținul cunoștințelor și experienței Dvs. de-o viață, refuz să cred că nu sunteți animată, chiar și atunci când s-ar găsi suficiente motive, de cele mai alese sentimente. Încât pot afirma cu mâna pe inimă că, la modul cum vă proiectați în oglinzile contemporanilor, sub toate ipostazele – mamă, fiică, iubită sau amantă - aveți toate motivele să întâmpinați spectrul amurgului cu detașare și seninătate. Și totuși... sabia ingratului adagiu „Errare humanum est” nu vă ocolește nici pe Dvs. Să mă ferească Dumnezeu să vă aduc vreo acuză. Nu mi se potrivește. Doar constat, atinsă în zbor de îngerul tristeții. Și amărăciunii. Cum mă aflu în imediata vecinătate a celui ce v-a însoțit din umbră avatarurile și (in)satisfacțiile profesionale (totuși!), sub cele mai diverse și inchipuite ipostaze, începând cu Doina Baladă, continuând cu Hamlet, Dino Zauru, apoi cu Dominic Diamant, și cum sunt nevoită să-i descopăr ultragierea, în accentuata-i sensibilitate, fără să știe măcar, vă mărturisesc că rezonez și sufăr alături și împreună cu el. Tocmai că sunt o bună cunoscătoare a relațiilor care s-au stabilit în timp între Dvs., ambii împlicinați, și am participat în tăcere la întreaga sinusoidă a derulării lor, cu aceleași sentimente de speranță, (in)satisfacții și (dez)iluzii; tocmai pentru că ultimul răspuns acordat în nr. 4/febr. 2006 al **României literare**, cu atâtă distinsă neerganță și empatie participativă, m-a impresionat profund; tocmai pentru că știu bine că niciodată nu v-ați îngădui să lăsați un solicitant în ceață, fără a-i acorda un cuvânt

de încurajare, din momentul când acest Donquijote din Dezagascar v-a oferit prima lui cârtică (poate prea subțirică să aibă pretenția c-ar fi și mare!) cu ultimul lui cuvânt, punctual, deci, din acel moment mă tot încercă și pe mine o nedumerire. Și un gust amar. Chiar dacă am admite că totul în relația Dvs. s-a consumat și nu mai era nimic de adăugat, chiar dacă „actorul” din el v-ar fi dezvăluit o nouă față pe care n-o cunoșteți, poate prea pretențioasă și iritantă, poate dezamăgitoare, nu știu, consider că s-ar fi convenit o leacă de mai multă atenție și atașament. Nu s-ar fi năruit nici o catapeteasma, dacă i-ați fi acordat din nou un spațiu, cât de-o plăcută și fermecătoare șuetă. Așa, bietul hombre trăiește cu impresia că, dintr-un motiv sau altul, de neînțeles, v-ați sictirit (o, tu, frumoasă și păguboasă limbă!) și i-ați întors spatele. Fapt care îi provoacă, după cum constat, o reală și necurmata suferință. Și nu merită. Și e păcat să se întâmple așa. Că intervenția mea stărnește oarece nedumeriri și poate fi oricum interpretată, nu mă fac vinovată decât pentru faptul că i-am dat curs. În orice caz, numele persoanei mele, neavând nici o însemnătate și relevanță, consider că nu se cade să fie dezvăluit. Ci, mulțumindu-vă pentru marea Dvs. grațitudine și asigurându-vă de cele mai ales sentimente, să-mi îngăduiți să subscriu, Mona Ramer. PS – Vă rog să fiți liniștită în privința mesajului. Dețin aceeași mașină de scris, cu aceleași caractere, și-i cunosc tipului modul de punere în pagină.”

Vă întreb și eu, misterioasă doamnă, nu vi se pare că ați cam sărit calul? Bunele maniere ar fi trebuit să vă oprească de la a vă apuca să-mi scrieți fără să îi cereți acordul și părerea. Lăsați amărăciunea și bunele intenții și nedumerirea. Cu atâtea zorzoane stilistice la bord, e de mirare cum de v-ați permis un salt de o enormă îndrăzneală în imaginar. Venin în miere, cum spuneam, și o perfidie (care măcar de v-ar fi răcorit!), disimulată la tot pasul, sub un pseudonim, al cătelea?, al singurătății și frustrării. Ca om de casă și de suflet al „tipului”, hotărâți-vă să vă reproșați și dvs. câte ceva, neputincioasă în a consola un om care vi se confesează până la identificare. Din această experiență rea, cred că am învățat și eu un lucru prețios, și din amurgul meu, cum cu grație spuneți undeva, vă mulțumesc. Sinceritatea nu v-o pot lua decât în serios. Cât despre limite, mi le-am recunoscut mereu. (*Mona Ramer*, sau *Doina Baladă*, sau *Hamlet*, sau *Dino Zauru*, și de ce nu și *Dominic Diamant*?) ■

Prin anticariate

Într-un colț de țară veche

Pe puțin iubesc verile bucureștene, veri ca de nisipuri, mirosind a sudoare și a asfalt. În schimb, în câte-un aprilie de fotografie, când primăvara orașului te păcălește, merită să risipești pe caldarâm pași sprijiniți de toiag. Argezi a făcut-o o viață. Și studiile de portret, detaliu de centru, detaliu de mahala, le-a adunat, în dezordinea lor memorialistic-literară, în *Cu bastonul prin București*. Carte galben-pătăată, cu autor și Ateneu în foto, pe copertă. O justificare mai lungă decât se obișnuiește face din „Bucureștii mei” un loc pe care nu-l dibuiesc, întotdeauna, lecțiile de geografie, un rotocol de timpuri bune și de zdrențe din paltoanele de vreme rea, care nici măcar nu se suprapune cu conturul lui pe hartă, și unde „emoția și poezia se strecoară în toată viețuirea.”

Oricum ar fi, bucureștenii (și poate că nici alții...) n-o să-i reproșeze lui Arghezi niciodată că e, în amintiri, impresii, prea poet. Felul lui de a scrie, trădând delicatețuri de îndrăgostit, e potrivit cu un oraș care se fărâmă, și-ale cărui prefaceri zadarnic încearcă, în '72, când apare cartea, la Minerva, să le vîndă de semne bune. Scotocitor prin cartiere vechi și prin mahalale nelipsite de suculentă cochetărie, cel ce se plimbă singur zăbovește la rîvnitele, altunde, „cîmpeie mici de gingășie”, ascunse în alcătuirea de beton. De pildă, primele zile ale lunilor de primăvară. „Ce-i un mărtișor pentru străinul de București?” Prea

puțin contează („în privința mărtișoarelor, istoria e mută, și găteala zilei de martie o poartă domnișoarele și cucoanele cu seninătatea artistice ignoranțe”), cită vreme „cum o să fie el sau cum n-are să fie, o săptămînă întreagă toată lumea serioasă și gravă a umblat după mărtișoare, cel puțin în București, patria adevărată, pe cît se pare, a micului birlic de metal și sticlă, legănat între sîni.” În iureșul bucureștean care-ncuscrește grijii mari și bucurii mărunte dar, încă, îndestulătoare, se amestecă, din mersul unui călător cu

zăbavă, bătrîne aproape vrăjitoare, care pot să țină lecții de folclor, profesori de istorie și copii învățînd, pe fir al-roșu, căile prieteniei-iubirii. Să fie „de zîntii”. Vraja se strică repede, peste numai o lună: „însuși firul de mătase se dovedește, într-o lună, a fi fost un bumbac mercerizat.” O primăvară care, știm dar nu credem, că-i frumos, citeodată, să te lași înșelat, nu-i decât o copie. De unde vine parazitul farsei, ca un păduche al cameliei, în podoabele sincerității? Chiar trebuie să știm?

O lume de figuri închide Arghezi între pagini, de figuri în a căror creionare în lumină recunoști, necăzmit, tușele întunecate ale *Florilor de mucigai*: „Era un personaj de-o șchioapă, încins cu curea aspră, cu barba pînă la genunchi – deștept ca un șarpe, înțelept ca o carte

veche cu copci și bun, bun ca un miel cărunt.” Un loc al întâlnirilor sînt, de bună seamă, Bucureștii (pluralul îl impune Arghezi, cu insistență), țîrg peștriș, unde varietatea încîntă și face cu neputință plictisul marilor metropole. Departe de a fi aseptice și disciplinate, zvâpăiatul copil al unei turme de oi și-al unei mănăstiri, zvîrlit pe malul unei ape, „rîul cel mai murdar de pe continent” (și cît s-a mai murdărit de-atunci...), e un caleidoscop al cărui desen se face din străzi și din cartiere, din oameni și care, cai, cîini: Un cartier aduce aminte de Lucerna, altul pute. Astfaltul, întrerupt de piatra de rîu, continuă un drum de pămînt. Calea Moșilor vărsată în Obor e o lume; tramvaiul electric duce într-altă lume.” Neprețuita ușurința cu care antitezele leagă prietenii, la porțile Orientului...

Tablouri de album care merge-n picaj, din turnul Colței la obezile căruțelor cu cai, scuturînd pe note retro bulevardul. Un oraș frenetic, care nu are anotimp, altul decât o primăvară amestecată, suctă, în care cad culori și muzici neasortate, mărturisind, pe multe limbi, același lucru: viața. Cosmosuri scofilcitate într-un careu de blocuri au, slobozite de flerul unui poet, mersul lor înalt: „Și sufletul meu aprinse o țigare, la focul lucefărilor scăpărat în bolți.”

O cabală pentru București, pentru plimbările în Cîșmigiu și pentru reculegerile cu ochii în albastru. Dacă am avea un imn, care n-ar fi, ca aiurea, pe muzică de Strauss, ar trebui să-nceapă așa: „Uitați-vă și-n sus, nițeluș, la cer...”. Cerul unui oraș care poate tot, și-n care nici o declarație de iubire nu face cît o plimbare. Opțional, cu bastonul.

Simona Vasilache

actualitatea

In memoriam

Prietenii cenzurate ale lui Virgil Ierunca

Afost unul dintre foarte puținii noștri profesori de onestitate de pînă în 1989 și printre acei la fel de puțini care, imediat după aceea, și-au dat seama că ne îndreptăm într-o direcție greșită. În cele patru dați cite l-am întilnit la București - de fiecare dată era împreună cu dna Monica Lovinescu - a vorbit puțin. Nu era deloc distant, cum părea la radio și cred că îi făcea plăcere rolul de vioara a doua din conversații. Puncta cite o idee, spunea cite o vorbă de duh. Altfel privea sceptic spectacolul energiilor consumate în ipoteze politice și în evaluarea evenimentelor cotidiene. Avea, mi s-a părut, optimismul aparte al omului care văzuse multe și care, fără să-și piardă încrederea în valorile cardinale, nu se mira de toate derapajele aparent inexplicabile ale unora dintre cei pe care mizase înainte de 1989. Își dădea seama, cu o capacitate analitică ieșită din comun, și de ceea ce voiai să-i spui prin cuvinte nerostite, dar și de ceea ce îți trecea prin cap, însă nu ți se părea potrivit să rostești. Știa să citească acele gînduri condensate în cite un cuvînt sau într-o întorsătură inabilă de frază și îl amuza să le decripteze politicos-ironic, ceea ce mă făcea să rîd, observînd reacția de mică uimire a interlocutorilor săi, cărora le rostea cuvintele pe care aceștia le tăcuseră. Dar nu pe un ton interogativ „Ați vrut să spuneți că?”, ci ca și cum s-ar fi făcut ecoul acelor gînduri nerostite. Nu cred că însușiri paranormale îi îngăduiau să pătrundă în mintea persoanelor cu care discuta. Acest om profund rațional avea, cred, o rapiditate a analizei de limbaj, asemănătoare acelor persoane care pot face în citeva secunde calcule cu trei sau patru cifre, fără să dea greș.

Cînd a apărut *Viața ca o pradă*, faimosul volum al lui Marin Preda, ceea ce nu mi-a plăcut atunci a fost portretul pe care i l-a făcut lui Virgil Ierunca. Untaru, n-a uitat să precizeze Preda adevăratul nume al celui cu care fusese într-o relație destul de apropiată în prima sa tinerețe. O caricatură prin care prozatorul își lua distanța de tînărul care între timp ajunsese redactor la „Europa liberă”. Dar o caricatură binevoitoare. De altfel Preda a fost singurul care nu s-a lăsat tulburat de înjurăturile oficiale sau oficioase care curgeau în țară la adresa lui Virgil Ierunca. Prozatorul ironiza la tînărul pe care îl cunoscuse în redacția ziarului *Timpul*, condus de Mircea Grigorescu, pe cel care se lăsa văzut tot timpul cu o carte sub braț sau în buzunar, cu aere de intelectual. Preda are totuși onestitatea de a-și recunoaște complexele sale de atunci, de om fără studii, care îl împingeau să nu vadă că un intelectual e un consumator de cărți și un om pentru care cărțile sînt adevăratele evenimente ale vieții sale cotidiene. Din cite îmi amintesc, după *Viața ca o pradă*, Ierunca n-a polemizat, nici măcar indirect, cu vechiul său cunoscut din tinerețe. Să fi crezut atunci că Preda l-a caricaturizat pentru a putea scrie totuși despre el? Cam toți cei din țară cu care am discutat atunci și mai tîrziu despre această chestiune mi-au spus că exagerez în nemulțumirea mea față de Marin Preda și că, probabil, între cei doi a funcționat un fel de cod secret. Poate că da. Dar e cert că paginile de jurnal pe care Ion Caraion, fost prieten apropiat cu Ierunca, i le-a consacrat lui și Monicăi Lovinescu, și care după autoexilarea poetului în Elveția au căzut pe mîinile Securității, de unde au ajuns în paginile *Săptămîinii*, nu aveau nici un cod secret. Erau niște mizerii pe care umoralul poet le-a scris cu mîna lui. La vremea respectivă le-am crezut niște falsuri, deși textul era însoțit de fotocopii după manuscris. Opinii mai noi, nu știu cît de autorizate, susțin că Ion Caraion ar fi scris aceste pagini de jurnal la cererea Securității, ca un fel de garanție-șantaj că nu va rămîne în străinătate dacă primește pașaport. L-am întreat pe Virgil Ierunca, off the record, cum își explică, după 1990, atacul prietenului său. „Nu pot face presupuneri în locul lui Ion.” mi-a răspuns, cu o melancolie rece.

Cristian TEODORESCU

„S”omme”(t ?)-ul „francofoniștilor” a adus și familiilor noastre unele bucurii, mai ales că ne săturasem de româno-ingleza (sau invers) croncănită de felurite vietăți bipede cam pe la toate posturile de televiziune. În consecință, ne fălim acum că, după urarea de bun venit, rostită în franceză, cu vreo cîteva inflexiuni de tip „vira ancora!” ș.a., de către Domnul Președinte Traian Băsescu, televizorul nostru a rămas blocat, așa că orice emisiune este cotcodăcit-titrată în limba cocoșului galic. Acest lucru l-a făcut pe prietenul Haralampy să exclame fericit:

-Ay, țucu-i gura lui de Dom' Președinte, că vorovește fix ca fratele corsican când era ambasador la Anvers!

Bineînțeles că a urmat momentul nostru de zăvorăre a minții...

-Du-te, mamă, să te hodinești olecușoară, l-a îndemnat apoi soacră-sa, cu dulceața moldovenească în glas. Du-te, că iară...

Dar a ascultat-o? Mă rog...

Coincidență sau nu, ironia sorții, sau altă mișelie antiprezidențială pusă la cale de către managerul general al televiziunilor terestre ? Mister. Cert este că tocmai atunci a izbucnit un moment publicitar în care un tînerel urla disperat asemenea unui adevărat Dan Negru la emisiunea „Ziua judecății” de pe Antena 1, miercuri, 27 septembrie:

- „Acesta nu e președintele! Acesta e *digei* Panteras...! Panteras! Panteras! Pantera...”

Și mugetul de grațitudine al mulțimii:

- Oaaaauuuu!

Din păcate, și o spun cu tot regretul, nu toată populația României a *cuplat* (citat după Haralampy) la entuziasmul general-francofon... O femeie de la periferia Bucureștiului, *interpelată* de un reporter tv, chiar a spus:

- Președintele vorbea franțuza, da' nu o prea nimerea... (Prima Tv, emisiunea „Focus” din 29 septembrie, ora 18.00).

- Câtă răutate!, a exclamat Haralampy. Aș putea să jur, a comentat el, că doamna e *penelistă* și delegată la întîlnirea de sîmbătă (30.09, n.d.h.) de la Cluj...

Aveam dreptul să credem în intuiția prietenului? Aveam, dar privind în continuare la reportajul cu pricina, în care oamenii înotau în plină „francofonie” prin mocirla străzii din acea periferie, a „din ce în ce mai micului Paris”, n-am făcut-o...

Însă, uimirea noastră a fost aproape năucitoare cînd soacra Parmenia, după o anecdotă spusă de gineri-so (de altfel singura cît de cît decentă pe care am auzit-o vreodată de la el, aflîndu-se în stare de luciditate bahică!), a spus:

- *Diseur de bon mots, mauvais caractère.*”

- Noa, *dis-moi!* s-ar minuna pe loc, auzind-o, un ardelean țanțos rezemat în coada țapinei cu care tocmai corhănișe niște trunchi de molizi șterpeliți de prin Munții Călimani. (cf. imaginii dintr-un mai vechi reportaj tv...)

Pauză!

...Ohooo! Uraaaa! S-a deblocat televizorul, imaginile curg normal fixîndu-se un moment pe chipul analistului Iosif Boda (emisiunea „Săptămîna politică” din ziua de 1 octombrie, de pe TVR1, ora 13.35). care, cu fața transfigurată-transpirată de emoție, abia reușește să articuleze sintagma:

- „Săru-mîna, Guvern, pentru tot ce-ai făcut în ultimii doi ani!”

Fire ultrasensibilă și lesne contagiabilă de emoția unui semen, Haralampy începe să recite:

„O, cum Rafael creat-a pe Madona Dumnezeie, Iosif Boda preschimbă-a un Guvern într-o femeie”(...).

- Domnu' poet, îi întrerup momentul de mare simțire lirică, mă scuzați: dumneavoastră ați auzit de unu, Eminescu ?

Da, acum mi-e limpede: avem datoria să revedem toate capodoperele haralampyene, fiindcă altfel...

- Du-te, mamă, să te hodinești olecuță, l-a îndemnat din nou soacră-sa.

Dar e ora de Telegjurnale, iar vocea doamnei ministru, Monica Macovei, ne pătrunde în timpane suflet și minte, mlădioasă, liniștitoare și dătătoare de speranțe juridico-fonologice, ortoepice și, de ce nu?, morfologice, și...

...chiar ortopedice, în zona Bulevardului

cronica tv

După somet...

Ștefan cel Mare, completează prietenul Haralampy după o sorbitură de „bistrițeană” – producție 2006...

Ce spuneam? A, da: așadar, doamna ministru Monica Macovei îi zice unui reporter tv, la Jurnalul TVR1, din data de 26 septembrie:

„- Laura Codruța Kovesi este o persoană tînăra, energică care...”

Vă spun: priveam fascinați fața cu trăsături hotărâte a candidatei la funcția de Procuror general al României și simțeam cum inima fiecăruia lua dimensiunea unei franzele – adevărat că la prețul încă nemajorat... Aceasta, în timp ce încrederea în justiție creștea precum tensiunea Domnului Președinte Băsescu și a Domnului Prim-ministru Tăriceanu cînd și-au strîns mîinile afectuos, rîzîndu-și unul altuia sub forma de rictus – după cum reieșea dintr-un reportaj tv de la deschiderea „summe” (t ?)-ului în ziua de 26 septembrie, 2006. Iar dinspre difuzorul *megavianului*, drept că puternic bruiaat, un cor dirijat de Aghiuța cânta folclor contemporan:

Căt e summetu' în floare

Nici de-o Axă nu mă doare!...

Urmat de refrenul, reluat de-o voce solemn-agresivă:

Nu mă doare!

Uhăi, bade!

- Mă, cuscre, *schiz* my, vocea asta nu aduce o țărucută cu a lu' Dom' Președinte Băsescu ? ma întrebă Haralampy.

- Puiuț, de ce nu te culci un picuț ?, îl întreaba nevastă-sa Claustrina rupîndu-se cu greu de la o imagine cu flebeștea ei, Primarul general al Capitalei, Adrian Videanu, aflat în trecere prin patrie spre Paris, venind de la Beijing pe care îl făcuse frate de cruce cu Bucureștiul, spre îndestularea, opulența și fericirea urmașilor lui Bucur...

Cotul nevستی-mii, Coryntina, îmi comunică, în zona flămînzării, să nu mă mai amestec în viața familială a prietenului. Dar nici nu intenționasem... Mă rog...

În rest...

În rest?

NOI ZICERI TELEVIZATE

Sorin Oprescu, apropo de candidatura la următoarele „prezidențiale”: - „Dacă e momentul bun pentru mine, **mă duc...**”

Haralampy: Doamne-ajută!

Șerban Mihăilescu:

- „Eu nu știu să fi fost ofițer DIE între '86-'89, cînd am fost trecut în rezervă...”

Aghiută:

- Hi-hi-hi...!

Gabriela Vrânceanu Firea, către ministrul M. R. Ungureanu, care tremura ca varga („Știrea zilei”, 26 sept. Antena 3):

„- Nu vă fie teamă, n-o să vă provoc la o discuție filozofică...”

Haralampy:

- Noa-noa!

Emil Boc (Jurnal TVR1, 30.09, ora 14), cu înțelepciune:

- „Dacă nu e război, de ce să fie pace?”

Aghiută... etc.

”Om plin de duh, caracter prost; cf. Blaise Pascal.

”Orice ligamentare cacofonică a cuvintelor „energică” și „care” se va putea efectua numai cu aprobarea scrisă a doamnei ministru...”

Dumitru HURUBĂ

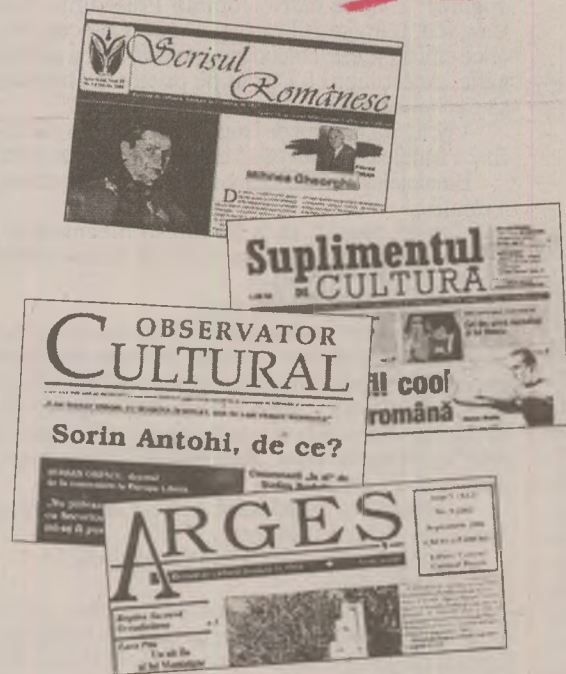
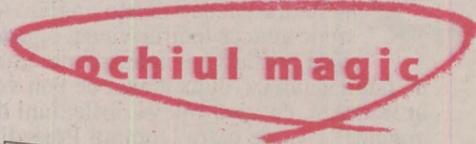

actualitatea

Arta elogierii

Mircea Ivănescu, veșnic matur și fericit, ajuns la vârsta de 75 de ani, este omagiat într-un mod inteligent de revista *TRANSILVANIA* (nr. 7/2006) prin publicarea unor eseuri despre opera sa, respectuoase, dar neconvenționale, semnate de Radu Vancu, Ioan Mariș, Rodica Braga, Teodor Dună, Cosmin Peța, Mara Magda Maței, Mihai Posada, Ioan Radu Văcărescu. Multe fraze critice sunt memorabile. Un singur exemplu (din textul lui Radu Vancu): „Acestea sunt sensurile discreției poetice ivănesciene: autodefinire prin cufundarea în indefinit, exprimare prin continuă reprimare, ocultare revelatorie a biografiei prin bibliografie, conștiință saturniană a perpetuei evanescențe.” ● În *SCRISUL ROMÂNESC* (nr. 7-8/2006), Monica Spiridon elogiază, fără nicio rezervă critică, „eseurile” (de fapt însemnările gazetărești despre moravurile lumii de azi) ale lui Bedros Horasangian, din volumul *Bonjour, popor!* pe care le consideră nici mai mult, nici mai puțin decât „un apel grav, dar lipsit de emfază, la responsabilitatea memoriei”. Autoarea comentariului își manifestă entuziasmul pentru acțiunea de „onomaturg” al eseistului, care inventează cuvinte de genul *gândăcârimea*, *gazetagiul*, *ficționarul*, *jucăușenia*, *ticăloșirea*, *urâțirea*, *zgomotoșenia*. Despre *ticăloșire* și *urâțire* numai Monica Spiridon crede, în România, că sunt creații ale lui Bedros Horasangian. Cât despre *jucăușenie* și *zgomotoșenie*, probabil tot numai Monica Spiridon (și, probabil, Bedros Horasangian însuși) își închipuie că sunt creații inspirate, necesare, demne de un onomaturg. ● La rândul ei, Iulia Deleanu scrie elogios, în *REALITATEA EVREIASCĂ* (nr. 258/15 august) despre „proza, cu bogate încrustații în vers” a lui Toma George Maiorescu, considerând-o „o altă tălmăcire, în cuvânt, a celor 1001 de nopți, inspiratoare, în muzică, a «Șeherezadei» de Rimski-Korsakov.” Este vorba – crede recenzenta – despre o „proză inițiatică în spirit macedonskian, scrisă la parametri contemporani”. Nu ne rămâne decât să credem că parametri contemporani sunt de vină că Toma George Maiorescu rămâne în realitate, dezmințind entuziasmul admiratoarei sale, un autor plicticos-extravagant și, din nefericire, extrem de productiv. ● Premiul întâi pentru apologie îl merită însă, cu prisosință, Ștefan Ion Ghilimescu, care, într-un articol intitulat *Eflorând o Carte*

fericită (!), din revista *ARGES* (nr. 9/2006), scrie cuvinte mari, foarte mari și extrem de mari, despre Christian Crăciun: „Întreaga carte [*Intrări în labirint*], dincolo de inerenta prefigurare temporală, nu face decât să pregătească epistema acestei secrete rupturi de nivel în care foșnește pădurea de metafore; nu face decât poate să înfioare cu aripa Daimonului vâlul tăcerii postpoematice.”; „Închei, laudând, iarăși, simplitatea, finețea, concizia, franchețea, «asprimea», echilibrul și circularitatea temelor

și a tonului general al unui *jurnal de idei* și a unei antologii de reflecții despre metalimbajul ontologic, aplicațiile textuale briante pe un florilegiu de scene și scenarii esențializate ale cogitației și duratei noastre inefabile.” Ce ar mai fi de spus? În calitate de cititori, ne ascundem, de rușine, fața în vâlul tăcerii postpoematice.

Un tic nervos

Ștefan Borbely a găsit un mod ingenios de a-și da gata adversarii de idei: îi plictisește. Un lung articol, *România regresivă*, publicat în *OBSERVATOR CULTURAL* (nr. 80/7 septembrie 2006) ilustrează posibilitățile acestei metode. Autorul lui bate câmpii fără grație pe spațiul a aproape două pagini de revistă. El reformulează complicat adevăruri simple, cunoscute de toată lumea: „Pentru ca ecuația demonstrației să fie completă, trebuie menționat și faptul că regresia spontană nu este singurul motiv pentru care societatea românească și-a slăbit articulațiile morale, mulțumindu-se să le utilizeze în regim de avarie. S-a ajuns aici și pe coordonata unei derive controlate, cu punct de pornire în erodarea încrederii în instituțiile care gestionează binele public: justiția, organele de ordine cu epoleți, administrația și statul. Fermitatea morală, extrapolată social, presupune existența unor instanțe de apel necorupte, inflexibile, care funcționează acum în societatea românească destul de aleatoriu.” etc., etc. Mai trebuie menționat faptul că pe adversarii săi de idei Ștefan Borbely nu îi numește (menționându-i doar prin aluzii nebuloase). Drept urmare ei mor de plictiseală neștiuți de nimeni, victime anonime ale vorbăriei fără rost. ● Saltăreața revistă *SUPLIMENTUL DE CULTURĂ* cultivă cu atâta insistență jocurile de cuvinte, încât această practică, în loc să facă lectura atrăgătoare, a ajuns, dimpotrivă, să agaseze, ca ticul nervos al unui conferențiar sau ca o glumă repetată la nesfârșit de cineva care a băut prea mult. Iată exemple de calambururi (cam forțate) din nr. 67 din 11 martie 2006 al revistei: *Șoboland*; *Cool est-il cul?*; *Fulare și defulare*; *Cultură*, *Coolturah & Khulthura*.

Cronicar

Colocviile revistei „Transilvania”

În sala de lectură a Bibliotecii „Astra” din Sibiu a avut loc, în zilele de 29 și 30 septembrie a.c., ediția a III-a a Colocviilor revistei „Transilvania” (noua serie). Tema ediției: „Literatura română și critica înainte și după 1989”. Au participat: Șerban Axinte, Ioana Both, Mircea Braga, Rodica Braga, Emil Brumar, Dan Coman, Bogdan Crețu, Gabriel Dimisianu, Rodica Grigore, Vasile Leac, Gh. Manolache, Ioan Mariș, Alexandru Matei, Doris Mironescu, Angelo Mitchievici, Ion Mureșan, Veronica Niculescu, Florina Pârjol, Nicoleta Sălcudeanu, Ana Selejan, Dan

Sociu, Alex Ștefănescu, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga-Santai, Ioan Radu Văcărescu. Tot în cadrul Colocviului a avut loc o seară de poezie cu Emil Brumar, Ion Mureșan, Vasile Leac, Dan Coman, Dan Sociu (în parteneriat cu Centrul Cultural German din Sibiu) și a fost lansat volumul *Istoria literaturii române contemporane. 1941-2000* de Alex Ștefănescu. Premiile revistei „Transilvania” pe anul 2006 au fost acordate poezilor Emil Brumar și Ion Mureșan și criticului Gabriel Dimisianu.

În zilele Colocviului a fost difuzat și cel mai recent număr al revistei „Transilvania” (7/2006). Remarcăm prezența în sumar, rarismă în ultimii ani, a poetului Ion Gheorghe. Îl prezintă confratele mai tânăr Claudiu Komartin. (Rep.)

Revista România literară

Data de apariție:
în fiecare vineri a săptămânii

Date tehnice de contact:

Revista editată de S.C Satiricon SRL
CUI: R18006758 - J40/16647/2005

Abonamente:

1 an: 113 RON
1/2 an: 57 RON
1/4 an: 29 RON

Cont RON RO08BRDE445SV50236294450
BRD-SUC. DOROBANȚI

Pentru instituții bugetare
RO41TREZ7015069XXX006155
TREZORERIE SECTOR 1

Abonamente în străinătate:

1 an: 110 EUR

Pentru abonamente în străinătate:
Cont EUR : RO93BRDE445SV50236534450
BRD - SUC. DOROBANȚI

DIFUZARE: Adrian Bucur tel.0747.497.950
e-mail: adrian.bucur@satiricon.ro
PUBLICITATE: Laura Rădulescu
tel.0747.497.943,
e-mail: laura.radulescu@satiricon.ro

Preț: 2,5 RON